

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FREDERIKSBERG

GENNEM TIDERNE

IX, I

1962

UDGIVET AF
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR FREDERIKSBERG

FREDERIKSBERG
GENNEM TIDERNE
IX, I

FREDERIKSBERG

GENNEM TIDERNE

IX, I

1962

UDGIVET AF
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR FREDERIKSBERG

Redigeret af Johs. Lehm Laursen

*Frederiksborgs tidligere stadsbibliotekar,
Historisk-topografisk Selskab for Frederiksborgs første æresmedlem*

DR. PHIL. GEORG KROGH-JENSEN

*der i 1944 tog initiativet til stiftelsen af Historisk-topografisk Selskab
for Frederiksborg, og som fra 1944 til 1953 i sin egenskab af medlem
af selskabets styre og arbejdsudvalg, sekretær for selskabet og redaktør
af selskabets publikationer har ydet en betydningsfuld indsats i arbejdet
for udbredelse af kendskabet til Frederiksborg i fortid og nutid,
tilegnes dette bind af Frederiksborg gennem Tiderne
på halvfjerdsårsdagen den 27. juni 1962*

STYRET FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR FREDERIKSBERG

Birkedommer Eberlin

Frederiksbergs første Lokalhistoriker

Af SVEN HOUMØLLER

EN AF Birkedommer Eberlins Aner er den bekendte Klokker ved Trinitatis Kirke, Regnemester SØREN MATTHISEN (1653-1740). Hans yngste Datter METTE (1694-1770) var gift 3 Gange, og hvert Ægteskab bragte hende nogle Skridt op ad saavel den sociale som den militære Rangstige. Første Gang giftede hun sig i 1714 med Stadsmajor og Garver PEDER DORN, som døde 1719, og Aaret efter giftede den unge Enke sig med Major GEORG EMANUEL EBERLIN VON FERIDEN til Sandviggaard († 1724). Ogsaa dette Ægteskab varede kun faa Aar, og efter 2 Aars Enkestand giftede hun sig for tredie og sidste Gang med Admiral, senere Stiftamtmand i Bergen ULRIK KAAS (1677-1746). I Ægteskabet med Major Eberlin von Feriden havde Mette Matthisen Datteren CHRISTIANE MARGRETHE (1724-92), som blev gift med Mønsterskriver i Søetaten JOHAN CONRADT (1704-68), og de blev Birkedommerens Oldeforældre. I Ægteskabet med Admiral Kaas blev Mette Matthisen Stammoder til en udbredt og indflydelsesrig Slægt: Sønnedatteren JOHANNE HENRIETTE VALENTINE KAAS (1776-1843), som i sin Enkestand oprettede Holmegaards Glasværk, blev gift med CONRAD Lensgreve DANNESKIOLD-SAMSØE (1774-1823), og deres Datter LOUISE SOPHIE (1796-1867) med den sørgeligt bekendte Hertug af Augustenborg. Birkedommer Eberlin var saaledes Kvartfætter til den Augustenborger, som ved Frederik VII's Død lod sig proklamere som Hertug under Navnet FRIEDRICH DER ACHTE, og hvis Datter AUGUSTA VIKTORIA blev den sidste tyske Kejserinde.

Mønsterskriver Conradts Søn GEORG EMANUEL (1756-1826), Birkedommerens Farfar, blev – man fristes til at sige naturligvis – Søofficer. Dels var Faderen jo ansat ved Søetaten, dels var Moderens Stedfader Admiral, ligesom 2 af hendes Halvbrødre senere blev det. Som Sekond-

løjtnant deltog den unge Conradt i et Togt til Guinea og Kap paa Orlogsskibet Holsten, som var under Morbroderen Ulrik Christian Kaas' Kommando. Det er derfor ogsaa nærliggende at formode, at Slægtskabet med Kaas'erne har været stærkt medvirkende til, at den 26-aarige Premierløjtnant Conradt i 1783 blev optaget i Adelsstanden. At Adelskabet skyldtes den mødrene Slægt blev da ogsaa understreget derved, at Patentet fastsatte, at Morfaderens Tilnavn Eberlin skulde føjes til Slægtsnavnet, som altsaa herefter blev CONRADT-EBERLIN. Den nybyggede Adelsmands Officerskarriere blev imidlertid hurtigt afbrudt; under Redningsarbejdet ved Christiansborg Slots Brand 1794 kom han til Skade ved at springe ud af et Vindue. Han tog sin Afsked fra Søetaten med Kaptajns Karakter og blev derefter Toldinspektør i Helsingør.

Toldinspektørens 3 Sønner¹ grundlagde Slægtens juridiske Tradition, som indtil nu er videreført i 4 Generationer. Den ældste af dem, PETER JOHAN ALEXEI, blev født i Revolutionsaaret 1789. Det fremmedklingende Fornavn skyldes Opkaldelse efter en af Fadderne, den russiske Orlogskaptajn ALEXEI IVANOVITCH TIMACHOFF, som dengang opholdt sig i København. Peter Conradt-Eberlin blev efter sin Embeds-eksamen ansat i Danske Kancelli, 1818 Assessor i Københavns Politiret og 1828 Assessor i Højesteret. I 1821 blev han gift med JOHANNE VICTORINE VON DER RECKE (1800-1853), og i dette Ægteskab fødtes 6 Børn, hvoraf den ældste var den senere Birkedommer.

ADOLPH EMANUEL CONRADT-EBERLIN blev født 2. Oktober 1822 i København i Fortunstræde 3, hvor Familien dengang boede. Adolph Eberlin, som han altid kaldte sig som voksen, giver i sine Erindringer en smuk Karakteristik af Forældrene, ligesom han forbløffende klarsynet og objektivt skildrer sig selv: »Begge mine Forældre vare, endog i en langt senere Alder, særdeles smukke Folk og i aandelig Henseende vare de begge meget begavede. De elskede hinanden med den mest trofaste Kjerlighed, hvorom ogsaa nogle efterladte Breve, de vexlede, medens Fader i 1828 var paa en Embedsreise i Sverrig, bære Vidnesbyrd. Mig og mine Sødskende omfattede de med den inderligste Kjerlighed. Jeg troer nok at jeg dengang hang meest ved min Fader og det var først mange Aar senere i en modnere Alder, at jeg ret fik Øie for hvilken elskelig Moder jeg havde. Min Fader var en særdeles dygtig

ADOLPH EBERLIN

Gouache 1828 af Jacques Turretin. (Privateje).

Embedsmand og var for sit humane Væsen agtet og afholdt af alle, der kjendte ham. I sin Kjærlighed til os Børn var han maaskee næsten for blød og ængstelig. Der var noget Melancholsk i hans Character, som jeg Gudskeelov ikke har arvet, jeg har min Moders lette og freidige Sind. –

Jeg var mine Forældres ældste Barn, og jeg blev forkjælet, enten det nu laae i at jeg som Dreng ikke saa ud til at være stærk, eller det var mine Forældres, navnlig min Faders Skyld, eller min Bedstemoders og TanTERS. Vist er det at jeg hverken dengang eller under min hele Opvæxt lige til jeg blev Student var som Drengene skulle være. Jeg turde ikke slaes med andre Drengene, skulde pakkes ind, naar det var koldt,

turde ikke gymnasticere etc. etc. og Ingen skulde anc at den lille blege Dreng, hvoraf Tante Christiane endnu har et Billede, engang skulde blive til den maaskee altfor determinerede Birkedommer med de brede Skuldre, Politiblikket og den stærke Røst.«

5 Aar gammel begyndte han sin Undervisning ved Privatlærer. Privatundervisningen fortsattes senere sammen med 4 andre Drengene, hvoriblandt den senere Læge FRITZ SCHLEGEL,² Fætter til Overretsjustitiarius N. F. SCHLEGEL, med hvem Eberlin som Birkedommer skulde faa Samarbejde. I 1833 kom han i Faderens gamle Skole, Metropolitanskolen, som »vistnok var en ganske god Skole, men dog ikke anseet som et Par andre af de kjøbenhavnske Skoler, navnlig Borgerdydskolen paa Christianshavn, der dengang florerede.« Den eneste Lærer, han kom til at holde af, var den senere Rektor B. BØRGEN,³ men i sine sidste Skoleaar lærte han dog ogsaa at sætte Pris paa Skolens Inspektør, CONRAD KREBS,⁴ som senere oprettede Krebs' Skole. Skoletiden staar nu ikke i noget rosenrødt Skær: »Jeg var flink i Skolen men vedblev at være den samme forkjælede Dreng og jeg kan endnu huske fra den Tid hvorledes jeg gruede for Dansetimerne hos Admiral Browns,⁵ hvor der var andre Drengene, som drillede mig og vilde slaaes med mig ... Min Ængstelse for Gymnastik, for at slaaes etc. udsatte mig dog saalænge jeg gik i Skolen for Drillerier, endogsaa af yngre Drengene, og jeg troer nok at jeg i det Hele af Lærere og Disciple blev anseet for at være en livlig men flygtig og temmelig barnagtig Person, der havde Lyst til at spille den Voxne og Raske, men ikke rigtig duede dertil, og jeg troer ikke at nogen af dem drømte om den lidenskabelige og determinerede Character der boede i mig og som i mine Studenteraar skulde gjøre mine Forældre saamegen Sorg, men som Gudskeelov ogsaa i de senere Aar har skaffet mig saamegen Roes for at være en »energisk« og dygtig Embedsmand. Ligeoverfor Fremmede havde jeg noget Sat og Fornuftigt i mit Væsen, som f.Ex. bragte min Grandmama kort før sin Død til at yttre at hun troede Adolph Recke vilde have godt af at komme i Huset sammen med mig. – Tante Christiane synes at have bedømt min Character bedre, hun skriver i et Stambogsblad til mig fra den Tid: »Frygt meest Dig selv og din heftige Character.«

I mit Hjem troer jeg ikke man havde nogen Grund til at klage over mig og jeg mindes kun sjelden at jeg fik Skjænd af mine Forældre, men

Højesteretsassessor
 P. J. A. CONRADT-EBERLIN.
 Portræt i Blyant og Vandfarve
 af ukendt Kunstner.
 (Privateje).

paa den anden Side blev jeg behandlet som Barn, skjøndt jeg gjerne vilde regnes for voksen, kjendte f.Ex. ikke til at have Lommepege og kunde ikke faae Lov – som jeg saa gjerne vilde – til selv at faae Raadighed (til Brug til Klæder etc.) over Lidt af det Scheel Plessenske Legat, 100 Rdl., som Fader i de sidste Aar af min Skoletid havde erholdt til Hjelp til min Opdragelse. Af Udseende var jeg, da jeg 17 Aar gl. blev Student, endnu høist barnlig og ungdommelig. –

I mit sidste Skoleaar var jeg mere doven end flittig og det var et reent Held ved en Examen, der gjorde at jeg blev dimitteret fra Skolen som No.6 af 7 Candidater ... I det latinske Testimonium, jeg fik fra Skolen, roses jeg meget for mine Naturgaver etc., men hvad der siges om min Flid er sat paa Skruer, idet det hedder, at jeg har viist en saadan Flid, at jeg, hvis Haabet om mig ikke slaer feil, vil blive nyttig for mit

Fædreland ... Jeg fik et taaleligt godt Laud (i Specialcharactererne 9 lauder og 3 hauder) ... Jeg har overhovedet aldrig til nogen af mine akademiske Examinere faaet noget præ ceteris, men heller aldrig noget non, jeg har holdt mig til lauderne og hauderne.«

Højesteretsdommere er i Dag, som rimeligt er, placeret i Tjenestemandslovens næstøverste Lønklasse. Men i Enevældens sidste Aar og helt op til dette Aarhundrede lønnedes Embedsmændene saare sparsomt, og Højesteretsassessor Conradt-Eberlin maatte derfor ligesom andre uformuende Embedsmænd føre et yderst nøjsomt Liv. I 1833 flyttede Familien til en stor Lejlighed paa Hjørnet af Nygade og Nytorv, hvor nu Privatbanken ligger, men det er meget betegnende, at man maatte leje en Del af Værelserne ud til en Pigeskole i Ejendommen. Højesteretsassessoren administrerede den sidste Rest af Bernstorff Gods og drømte stadig om at bygge sig et lille Landsted derude, men der blev aldrig økonomisk Mulighed for at realisere Drømmen. Selvkærlighed førte man ikke, man omgikkes kun Familien i al Enkelhed. En af de faa Ekstravagancer, man tillod sig, var at ligge paa Landet paa Frederiksberg om Sommeren, og herigennem stammer fra Adolph Eberlins Drengear den dybe Kærlighed til Frederiksberg, som han nærede hele Livet igennem.

Kort efter, at Adolph Eberlin var blevet Student, døde Frederik VI. »Alle, baade Ældre og Yngre, havde Følelsen af, at det var l'ancien régime, der var gaaet i Graven, og de overdrevne Forventninger, man havde om Christian d. 8des Frihedssind, og som senere bleve saa aldeles skuffede, gjorde, at man ventede, at der strax vilde indtræde en heel ny Tingenes Orden.

Studenterne vare øieblikkeligen i Bevægelse og holdt om Aftenen paa Frederik d. 6tes Dødsdag et Møde i Hotel d'Angleterre, hvor jeg var tilstede, og hvor navnlig Orla Lehmann holdt Taler for Indførelsen af en Constitution som den norske ... Jeg selv blev i høi Grad greben af denne Tidens Bevægelse og viste en for et saa ungt Menneske temmelig overdreven Iver for Politiken ... Foruden hele denne aandelige Bevægelse havde ogsaa den gamle Konges Død og den nyes Thronbestigelse Andet i Medfør, som nok kunde bringe et ungt Menneske til at juble over, at han var bleven Student i et saa interessant Øieblik. Jeg var saaledes tilstede baade ved Frederik den 6tes Liigbegængelse i Kjø-

JOHANNE VICTORINE
CONRADT-EBERLIN,
født von der Recke.
Portræt i Blyant og Vandfarve
af ukendt Kunstner.
(Privateje).

benhavn, ved hans Begravelse i Roeskilde og ved Christian den 8des Kroning i Frederiksborg ...

I Sommeren 1841 var jeg en Reise med mine Forældre og alle mine Sødskende til Odense, hvor vi tilbragte nogen Tid i Besøg hos Onkel Peter^o og hvor jeg morede mig som et ungt livsglad Menneske morer sig i den Alder og hvorfra jeg bevarer Erindringen om Skovballerne i Fruens Bøge og om flere dengang puur unge Piger, der nu i mange Aar have været gifte og hjemfarne.

Med denne Reise slutter den glade Deel af mine Studenteraar. Kort efter begyndte de onde Dage »de Dage, om hvilke vi maae sige, de behage os ikke.« –

Naar jeg da nu efter saamange Aars Forløb skal angive Grundene til at mit Liv i Studenteraarene tog en saa skjæv Retning, maa jeg først søge dem hos mig selv, i min grændseløse Letsindighed. Jeg lod altid staae til, stolede paa, at jeg med mit gode Hoved nok i Tiden vilde blive

en dygtig Candidat og gjøre mine Forældre Glæde, nu vilde jeg først more mig, saa kunde jeg altid senere begynde at tænke paa Examen. – Jeg tænkte i min Letsindighed dengang ikke paa, at imidlertid gik Tiden, og at begge mine elskede Forældre skulde døe uden noget Haab om at jeg skulde opnaae en saadan Lykke, som jeg med Tak til Forsynet erkjender at der senere er bleven mig tildeel baade i mit Familieliv og i min Embedsstilling!

Der var imidlertid ogsaa andre Grunde, der gave mit Liv den Retning, det fik, og dertil hører for en stor Deel Omgangen med Sporons. Gjennem min Fader, der var en Ven af Etatsraad SPORON,⁷ var jeg bleven Kammerat med Sønnerne, GOTTLIEB og CARL, der vare lidt yngre end jeg. De havde faaet en besynderlig Opdragelse, idet deres høiet begavede, men svage Forældre havde føiet dem i alle deres Luner og omtrent ladet dem gjøre hvad de selv vilde, om det end var nok saa galt ... Etatsraad Sporon havde som Advocat tjent en stor Formue og førte et stort og gjæstfrit Huus, og paa den Tid, jeg blev Student, begyndte Sønnerne at samle en Kreds af Venner om sig der igjennem flere Aar kom tidligt og sildigt til dem, baade om Vinteren i Kjøbenhavn og om Sommeren, naar de laae paa Landet ... Jeg har tilbragt mange glade Timer i dette Huus, men i det Hele havde det vist været bedre for mig, om jeg aldrig var kommen der, ikke blot fordi jeg spildte min Tid der istedet for at bestille Noget, men især fordi jeg ved at see Sporonnerne og til Deels de andre Omgangs-Venner rutte med Penge og ikke nægte sig Noget, fik mere og mere Hang til at bruge Mere end mine egne tarvelige Lommepege, som jeg i det Hele nok troer, at Synet af Sporons flotte og overdaadige Huus, sammenlignet med mine Forældres tarvelige Hjem, fremkaldte hos mig de Drømme om Rigdom, som jeg senere paa en saa fortvivlet Maade søgte at realisere ved at spille i Lotteriet.« –

Det er indlysende, at det ikke har været sundt for den unge Eberlin at komme ind i en saa velhavende og ekstravagant Omgangskreds, hvor han rent økonomisk ikke havde Mulighed for at følge med, for selv om det nok kildrede Faderens Forfængelighed, at Sønnen kom sammen med de unge Sporons, var han ikke tilbøjelig til at honorere de Krav, som dette Bekendtskab stillede til Sønnens Lommepege og Paaklædning. Faderen var utvivlsomt stolt af sin velbegavede Søn og holdt og-

saa meget af ham, men savnede i Virkeligheden Forstaaelse af hans Karakter. Højesteretsassessoren synes ogsaa at have manglet Fasthed og Konsekvens i sine Opdragelsesprincipper; han vilde bestemme, hvilke Forelæsninger, Sønnen skulde følge, og hvad og hvorledes han skulde læse, men fulgte ikke Sagen op, idet han undlod at sørge for, at Sønnen virkelig blev holdt til Studierne. Paa mange Maader behandlede han ham som et Barn og nægtede ham samme Frihed, som han fandt det rimeligt, at Adolphs Kammerater havde. Eberlins 2 Aar ældre Fætter, den senere Forfatter ADOLPH RECKE, der en Tid boede hos Højesteretsassessoren, blev saaledes af Onklen betragtet som en voksen, der kunde gøre, hvad han vilde, hvilket næppe har virket fremmede paa det i Forvejen ikke synderlig hjertelige Forhold mellem Fætrene; man sporer i Erindringerne endnu Eberlins Bitterhed mod Recke,⁶ hvem han karakteriserer som en halvgammel udlevet Dandy. »Alt Sligt piinte mig i en Grad, som de Fleste vist ville finde latterlig, men som for et ungt forfængeligt Menneske, der gjerne vilde spille Cavaleren, og hvis Kammerater havde deres fulde Frihed, ikke var saa unaturlig, og vist er det i det Mindste, at jeg tog mig Sligt saa nær, at jeg kan huske, at jeg endog flere Aar efter den Tid, jeg her nærmest tænker paa, engang græd, fordi Fader nægtede mig Silkefoder i en ny Frakke.« –

Retfærdigvis maa man her indrømme, at en saadan Reaktion hos en ung Mand virkelig ogsaa tyder paa baade Forkælelse og Barnlighed. Eberlin er heller ikke blind herfor, han forsøger ikke at bortforklare sine Fejl, men ønsker kun at anføre, hvad der efter hans Mening i nogen Grad kan tjene til Undskyldning for dem. »Jeg var vistnok kommen i Gjæld alligevel og havde sløset flere Aar hen uden at bestille Noget, men jeg havde nok snart rettet mig igjen, idet jeg vilde sat en Ære i at vise, at jeg ved egen Kraft kunde tæmme mine Lidenskaber. Jeg vilde have følt mig lykkeligere og ikke grebet til de Yderligheder, som jeg nu af min heftige Character blev forledet til. – Jeg glemmer imidlertid ingenlunde, at det først og fremmest er min egen Skyld, min Letsindighed, der førte mig paa Afveie.«

Som det fremgaar af det foregaaende, var Eberlin ikke særlig flittig som Student, og der gik da ogsaa 7 Aar, før han i Efteraaret 1846 fik sin juridiske Eksamen med 2. Karakter. Samme Aar blev han Volontør i Danske Kancelli, og Faderen, der døde i Foraaret 1847, naaede saaledes

at se Sønnen begynde sin Embedsbane. 1848 blev Eberlin Volontør i Finansministeriet, og i Aarene 1848-51 var han tillige Fuldmægtig i Politikeren, Overretsprokurator BALTHAZAR CHRISTENSENS⁸ før saa blomstrende Virksomhed. 1851-56 var han ansat i Københavns Kriminal- og Politiret, først som Kopist, senere som Fuldmægtig. Under Koleraepidemien 1853 blev han haardt angrebet af Sygdommen, men kom sig efter nogle Ugers Sygeleje, medens Moderen bukkede under i Løbet af en Dag. Iøvrigt er det ikke meget, vi ved om ham i disse Aar, han har aabenbart haft en Del Vanskeligheder, for efter hans eget Udsagn hører Perioder af Tiden 1850-53 til de sørgeligste i hans Liv, uden at han dog forklarer sig nærmere. 19. Juli 1854 giftede han sig med JULIE ALFREDE GADE,⁹ og 2 Aar senere blev han Birkedommer og Skriver samt Branddirektør paa Samsø, hvor han og hans Familie tilbragte 10 lykkelige Aar.

Eberlins politiske Interesse, der jo var blevet vakt i Rusaaret, gav sig nu Udslag i, at han i 1858 lod sig opstille som Højres Kandidat til Folketinget, og han opnaaede da ogsaa at blive valgt med mere end 3 Gange saa mange Stemmer som Modkandidaten J. J. NIELSEN, Melby. 1858-61 repræsenterede han saaledes Holbæk Amts 4. Valgkreds (Kalundborg-Samsø). Han var i denne Periode en af Folketingets Sekretærer, men hvis han overhovedet har spillet nogen politisk Rolle, maa det have været bag Kulisserne, idet han i Følge Rigsdagstidende aldrig har taget Ordet paa Tinge. Han omtaler ikke selv dette Arbejde, som muligvis har været ham en Skuffelse, i hvert Fald lod han sig ikke genopstille i 1861.

Familiens Vækst stillede stadig større Krav til Eberlins Økonomi, og det var derfor særdeles kærkomment, at han i 1866, da det sjette Barn ventedes, fik det større Embede som Byfoged, Politimester, By- og Raadstueskriver i Randers. Desværre bragte dette Avancement ikke den forventede Bedring i hans pekuniære Forhold, idet Gælden og Antallet af Børn stadig voksede.

I 1871 øjnede han paany en Chance for at rette sin Økonomi op, da Embedet som Birkedommer i Københavns Amts sdr. Birk blev opslaaet ledigt ved Etatsraad C. N. PETERSENS¹⁰ Afgang. Dette Embede var i dobbelt Forstand tillokkende for Eberlin, for dels var Lønnen 600 Rdl. større end i Randers, og dels vilde baade han og hans Hustru gerne til-

ADOLPH EBERLIN
ved Studenterjubilæet 1864.
Foto. (Frederiksberg Kom-
munebiblioteker).

bage til Frederiksberg, hvorfra de begge havde saa mange gode Barn-
doms- og Ungdomsminder.

Embedet i Sdr. Birk var imidlertid overordentlig udstrakt og meget
krævende paa Grund af den rivende Udvikling, Frederiksberg havde
gennemgaaet i de sidste 20 Aar, hvor Indbyggerantallet var steget fra
2874 i 1850 til 18.000 i 1870. Embedets Omfang blev gjort til Genstand
for en meget indgaaende Behandling i en Forsideartikel i »Dags-Tele-
graf« 21. Februar 1871, underskrevet K-t. Det hævdes heri, at Antal-
let af Embedsforretninger allerede længe har været saa stort, at en De-
ling af Embedet ved Vakance maatte anses for uomgængelig nødven-
digt; naar Birkedommer Petersen hidtil havde kunnet overkomme det
– og han vilde formentlig selv være den første til at indrømme, at det
ikke altid kunde ske helt tilfredsstillende – skyldtes det, at Embedet i

hans Tid var vokset gradvis, men man maatte anse det for udelukket, at en ny Mand kunde bestride Embedet forsvarligt. Hertil kom yderligere, at Embedet, som før havde været sportellønnet, nu blev fastlønnet, men Kontorholdsgodtgørelsen var endnu ikke fastsat, og den nye Mand kunde derfor risikere et betydeligt Underskud paa denne Konto. Endelig bringer Artiklen et Forlydende om, at den ny Birkedommer vilde blive henvist til at benytte et Lokale i Tinghuset paa Blegdamsvej som Kontor. – »Efter alt det Foranstaaende forekommer det os utroligt, at nogen Embedsmand under den nubestaaende Ordning kan atraa Ansættelse i det nævnte Embede, saasandt han ønsker at bestyre det paa en for ham selv fyldestgjørende Maade og ikke forud er beredt paa ikke at kunne opfylde sin Embedspligt.«

Frederiksberg Kommunalbestyrelse reagerede prompte og meddelte i Skrivelse af 23. Februar Justitsministeriet, at man i hvert Fald for Tiden ikke fandt Anledning til at komme med Forslag til en Omordning af Embedet, men derimod var Kommunalbestyrelsen blevet urolig ved Tanken om Birkedommerkantorets Flytning til Blegdamsvej og paapegede de mange Ulemper, en saadan Flytning vilde medføre. Birkedommeren var i Følge Loven om Frederiksberg Kommunes Styrelse Formand for Kommunalbestyrelsen samt for Grundtakst-, Bygnings- og Sundhedskommissionen, og man kunde ikke med Rimelighed forlange hverken af disses øvrige Medlemmer eller af Beboerne i en af Landets største Kommuner, at de skulde uden for Kommune-grænsen for at træffe den øverste kommunale Embedsmand, som desuden vilde faa endnu sværere, end Tilfældet allerede var, ved at føre Tilsyn med Kommunens Anliggender. Endelig gjorde man opmærksom paa, at Frederiksberg ydede betydeligt mere til Politiet, end Reglerne bød, og at dette kun skete under Forudsætning af, at Birkedommeren, som tillige var Politimester, boede i Kommunen, saa Beboerne let kunde komme i Kontakt med ham. Kommunalbestyrelsen henstillede derfor til Ministeriet at kræve, at Birkedommerkantoret som hidtil skulde ligge inden for Frederiksberg Kommunes Grænser.¹¹

Forøvrigt medførte Artiklen i »Dags-Telegraf«, at medens der normalt vilde have været en lang Række Ansøgere til et Embede af den Størrelse og med den Beliggenhed, var der nu kun tre, som lod sig friste: Borgmester og Byfoged i Fredericia JULIUS CHRISTIAN JØRGEN-

SEN,¹² Herredsfoged og Skriver i Bjerre Herred CARL JOHANNES WOLFF¹³ og endelig Eberlin.

Eberlin opsøgte i den Anledning 28. Februar 1871 Justitsminister A. F. KRIEGER, som foreholdt ham, hvilke Vanskeligheder, der ventede den nye Birkedommer, og gav ham Lejlighed til at betænke sig og evt. udtale sig om Embedsforretningernes Omfang. I Skrivelse af 5. Marts 1871¹¹ til Justitsministeren sammenligner Eberlin da paa Grundlag af Statistisk Tabelværk Omfanget af Embederne i Søndre Birk og Randers – en Sammenligning, som ikke virker afskrækkende paa ham. Selvfølgelig er Sdr. Birk større end Randers, men ligesaa selvfølgelig maa det være, at Birkedommeren i Sdr. Birk ligesom i andre store Jurisdiktioner er nødt til at overlade en stor Del af Embedsforretningerne til betroede Fuldmægtige. Efter hans Mening bør kun 3 Forretningsgrene ledes af Birkedommeren personligt, nemlig Forsædet i Kommunalbestyrelsen, Afsigelsen af Domme samt Kriminal- og Politivæsenet. Det kommunale Arbejde anser han ikke for særlig byrdefuldt, da han ved, at selve Ekspeditionen af Sagerne sker gennem den af Kommunen lønnede Sekretær, og det øvrige Arbejde besørges for en stor Del af de arbejdsduelige Mænd i Kommunalbestyrelsen. Med Hensyn til Dommervirksomheden betragter Eberlin denne for den vigtigste og mest byrdefulde. Han anerkender, at dette Omraade er det eneste i hans hidtidige Virksomhed, hvor han har følt, at han ikke fra sin Ungdom har erhvervet sig tilstrækkelig Kundskab og Viden, men netop derfor har han anvendt megen Flid og Tid paa at indhente det forsømte, ligesom den Øvelse, han gennem 15 Aars Praxis har erhvervet, maa komme ham til Gode. I den Tid, han har været i Randers, har han afsagt ca. 150 Domme aarligt uden at være sig egentlige Fejl bevidst, tværtimod er der fra Assessorerne og Prokuratorerne ved Landsoverretten i Viborg faldet anerkendende Ytringer om hans Omhu ved Udarbejdelsen af Domme.

Hvad angaar den tredie og sidste Del af Embedet, som han selv mener at skulle bestride, Kriminal- og Politivæsenet, er det netop det, der interesserer ham mest, og han er indstillet paa at skulle arbejde fra Morgen til Aften. Ogsaa her har han gode Erfaringer fra det besværlige Embede i Randers, og Overretten har aldrig forlangt yderligere Oplysninger i de af ham behandlede Sager.

Krieger har aabenbart ogsaa berørt Spørgsmaalet om Birkedommerkontorets Beliggenhed, for Eberlin karakteriserer det paa Blegdamsvej udsete Lokale som skummelt og i sin nuværende Form aldeles uegnet til Kontor. Naturligvis kan dette ændres ved Ombygning, men selv da vil man med Lethed kunne finde et lige saa velegnet Lokale paa Frederiksberg, og Besparelsen vilde kun blive ca. 100 Rdl. aarligt. Han finder det ubetinget rigtigt, at Birkedommeren bor paa Frederiksberg, hvorimod han anser det for uhensigtsmæssigt, at Politikontoret er paa Birkedommerens Bopæl, men da Kommunen i Forvejen har lejet Bygningen over for Frederiksberg Kirke (hvor nu Begravelsesvæsenet ligger) og her foruden Brandstationen har 2 Arrester til berusede og andre Natarrestanter, vil man sikkert kunne forhandle med Kommunalbestyrelsen om ogsaa at indrette en Politistation her.

Endelig gør Eberlin opmærksom paa, at selve Kontorarbejdet nok vil kunne simplificeres en hel Del, bl. a. ved Indførelse af Kopiermaskiner, som nu anvendes saa mange Steder i Jylland, og ved at der paa Kontoret hersker den strengeste Orden og at alle Sager saa vidt muligt holdes a'jour. Efter de af ham indhentede Oplysninger mener han paa dette Punkt at kunne indføre store Forandringer.

Da Krieger tilsyneladende har luftet Tanken om, at man maaske skulde afvente den endelige Fastsættelse af Kontorholdsgodtgørelsen og derfor foreløbig besætte Embedet ved Konstitution, slutter Eberlin sin Skrivelse med en Bøn om selv da at komme i Betragtning. Han lægger saaledes ikke Skjul paa sin Iver efter at faa Embedet. Hans Kvalifikationer var imidlertid ogsaa i Orden, og da Amtmanden i Randers Kammerherre M. H. ROSENØRN paa Ansøgningen havde karakteriseret Eberlin som »en veltænkende Mand, der med Nidkærhed virker for Retsikkerheden og med Omhu følger den criminelle Retsudvikling« og sluttede med at »anbefale ham til at komme i særdeles Betragtning«, meddelte Justitsministeriet ham 15. Marts 1871 Konstitution til paa eget An- og Tilsvær at bestyre Embedet som Birkedommer og Skriver i Københavns Amts søndre Birk fra 1. April at regne.¹⁴

Artiklen i »Dags-Telegraphen« førte saaledes ikke til nogen Deling af Embedet, men da dette jo foreløbig var besat ved Konstitution, var der endnu en Chance for et nyt Fremstød, og tre af de større Gaardejere i Birket RASMUSSEN til Beringgaard samt Landstingsmændene C. A. C.

ADOLPH EBERLIN. Foto.
(Frederiksberg Raadhus).

BERG til Store Vejlegaard i Vallensbæk og H.P.LARSEN til Pilegaard, Brøndbyøster, tog derfor Affære. De sendte samtlige Kommunalbestyrelser i Birket et Udkast til en Henvendelse til Amtsraadet med Opfordring til dette om at tage Skridt til en Forandring af Forretningsforholdene i Birket, hvorved der fremtidig kunde skaffes større Garanti for samtlige Embedsforretningers Udførelse paa en for Beboerne fuldstændig betryggende Maade. Denne Sag blev behandlet i Frederiksberg Kommunalbestyrelse 27. April 1871, det andet Møde efter Eberlins Tiltrædelse. Man fandt dog ikke, at Tidspunktet var det rette, idet man først maatte give den nye Birkedommer Lejlighed til at gøre sig fortrolig med Embedet. Herstedøster og -vester afviste ligeledes Sagen, hvorimod Henvendelsen fandt Tilslutning i Hvidovre, Rødovre, Brøndbyøster og -vester, Glostrup, Vallensbæk, Thorslunde-Ishøj, Høje Taastrup og Sengeløse. Der indkom saaledes i April-Maj 8 enslydende Andragender til Amtsraadet.¹⁵ Uvist af hvilken Grund videre-sendes Sagen ikke herfra til Justitsministeriet før den 25. August og den

8. September sendtes den til Høring hos Eberlin, som imidlertid ikke forhastede sig med Svaret; 20. December rykkede Ministeriet¹⁶ og endelig 16. Februar 1872 forelaa der en Redegørelse paa 12 Foliosider plus Bilag fra Eberlin.¹⁷ Man mærker, at Eberlin er baade vred og nervøs; vred, fordi han ganske uden Grund opfatter Henvendelsen til Amtet som et personligt Angreb paa ham, og nervøs, fordi han aabenbart frygter, at Henvendelsen trods alt kan resultere i en Deling af Embedet og en dermed følgende Nedgang i Løn for ham. Han gennemgaar de enkelte Forretningsgrene og forsikrer, ligesom i sin Tid i Skrivelsen til Krieger, at Embedet let kan bestrides af een Mand, naar denne blot er indstillet paa at ville bestille noget fra Morgen til Aften; dette har han ogsaa i den forløbne Tid bevist, idet han aldrig har haft svært ved at overkomme Arbejdet og har aldrig hørt Beklagelse over Forsinkelser, tværtimod. Dog mener han, at en Nyordning af Politiet vilde være en stor Gevinst, hvorfor han vedlægger et Udkast hertil. Endelig maa han indrømme, at det maaske engang i Fremtiden vil kunne blive nødvendigt at dele Embedet, saafremt Bebyggelsen paa Frederiksberg tager til og Folketallet og dermed Antallet af Sager vokser. Dette anfører han nu nærmest for en Ordens Skyld, for han tror ikke selv paa en saadan Udvikling; efter hans Mening har Byggeriet paa Frederiksberg kulmineret.

Stiftamtmanden, Kammerherre C. F. SIMONY, fremsendte Eberlins Redegørelse med udførlige Kommentarer.¹⁵ Han indrømmer, at han i Eberlins Funktionstid ikke har hørt om nogen Forsømmelighed af større Betydning, men paa den anden Side kan et enkelt Menneske ganske umuligt passe alle Grene af det omfattende Embede eller blot holde alle Traadene i sin Haand; han er simpelthen nødt til at aflaste sig gennem paalidelige Folk. Selvom Arbejdsforholdene saaledes ikke kan siges at være ideelle, vil Stiftamtmanden dog ikke insistere paa en Omordning af Embedet, »idet det dog nærmest maa være vedkommende Embedsmands egen Sag, om han ved at søge Ansættelse i det omspurgte Embede vil underkaste sig det Ansvar, som dermed er forbundet, mod et Vederlag, som, saavidt jeg skjønner, ikke staaer i et passende Forhold til Ansvaret.« Samtidig gør Stiftamtmanden opmærksom paa, at ogsaa Arbejdsforholdene ved Nordre Birk er utilfredsstillende, og at man ved at fastholde den hidtil bestaaende Ordning i Søndre Birk stiller sig hin-

drende i Vejen for ved eventuel Vakance i Nordre Birk at foretage en Omlægning og danne en selvstændig Jurisdiktion af Frederiksberg Kommune, evt. i Forbindelse med Rødovre og Hvidovre, medens man flyttede Ledøje-Smørum, Ballerup-Maaløv og Kirke-Værløse fra Nordre til Søndre Birk. Sagen blev derefter henlagt, og først i 1888 blev Frederiksberg Birk oprettet. I Februar 1872 vedtoges Loven om Kontorholdsgodtgørelse, og umiddelbart derefter fulgte Eberlins faste Ansættelse i Embedet.¹⁴

Eberlin blev ved sin Tiltrædelse mødt med Velvilje af Kommunalbestyrelsen, og Forhandlingerne forløb glat og i en venskabelig Tone. Under Drøftelsen af den nye Politivedtægt tog Kommunalrepræsentationens Formand, Overrettsjustitiarius N. F. SCHLEGEL Ordet den 24. August 1871 og udtalte sin og Udvalgets Anerkendelse af Birkedommernes Imødekommenhed. Der er næppe heller Tvivl om, at Eberlin gik op i Kommunalarbejdet med Iver; hans tidligt nærede politiske Interesse fik vel herigennem et omend beskedent Afløb.

Med hans lokalhistoriske Følelser in mente har det sikkert heller ikke været ham ukært, at det faldt i hans Lod kort efter sin Tiltrædelse at foreslaa, at Kommunen paatog sig Fornyelsen for 100 Aar af Oehlenschlägers Gravsted, som var udløbet.¹⁸

Det er tidligere omtalt, at Eberlin, der jo ogsaa var Politimester, til Amtsraadet havde indsendt et Forslag om Omordning af Politiet paa Frederiksberg. Forslaget blev sendt til Høring i Kommunalbestyrelsen, som imidlertid ikke kunde tilslutte sig det, da man var Modstander af en i Forslaget indeholdt Bestemmelse om, at Kommunen ogsaa skulde bidrage til Sikkerhedspolitiet. Det havde sikkert været taktisk klogere, om Eberlin havde drøftet sit Forslag med Kommunalbestyrelsen, før han indsendte det til Amtet. Til Trods for Udvalgets velvillige Indstilling overfor ham personlig saa han dog ingen Mulighed for at faa sit Forslag gennemført i sin Helhed og indskrænkede det derfor, efter Aftale med Kommunalbestyrelsen, til kun at omfatte Ansættelsen af en statslønnet Politiasistent, hvad Ministeriet imidlertid afslog. I sit Svar til Amtet udtaler Kommunalbestyrelsen sin Anerkendelse af den Iver og Omhu, hvormed den nyudnævnte Birkedommer røgter sin Gerning, men lægger ikke Skjul paa sin Skuffelse over, at Ministeriet ikke har fundet for godt at høre Frederiksberg, forinden Embedet blev

endelig besat. Politiordningen her er og bliver utilfredsstillende og en fuldstændig Omordning er paakrævet; alle Smaaforandringer kan kun blive Lapperier, som Frederiksberg ikke vil være med til at betale til.¹⁷

Man aner imidlertid en noget skarpere Tone, da Eberlin den 20. Marts 1873 udtaler sig mod den af Kommunalbestyrelsen vedtagne Plan om at lade indrette Mødelokaler for Kommunalbestyrelsen i den paatænkte Skolebygning paa Lampevej. Han fandt, at det ikke var heldigt at anvende et stort Beløb dertil, da Kommunens Fremtid var saa uvis. Schlegel tog til Orde derimod, og Kommunalbestyrelsen fastholdt sit engang vedtagne Forslag.

Den 23. April 1874 fremsatte Højesteretsadvokat S. NELLEMAN og Grosserer A. L. TOPP et Forslag, der gik ud paa at søge en Sammensmeltning mellem København og Frederiksberg Kommuner. Forslaget mødte kraftig Modstand hos Schlegel. Anden Behandling af Forslaget var efter Bankdirektør C. AUMONTS Forslag særdeles virkningsfuldt henlagt til Kommunalbestyrelsens første Møde i de nye Lokaler paa Lampevej. Eberlin gjorde sig her til Talsmand for Forslaget, idet han ligesom flere andre med Bekymring saa Kommunens Fremtid i Møde, da han fandt dens Økonomi altfor vaklende til at kunne klare de Forpligtelser, den rivende Udvikling havde ført med sig. Man var endnu ikke dengang vant til Omegnskommuner, der breder sig med eksplosionsagtig Fart. Han fik Medhold af Fabrikant PHILIP SCHOU, medens Schlegel roligt og myndigt tog til Orde imod Forslaget. Uden foreløren Romantik, men tørt og sagligt fastslog han Fordelene ved at være selvstændig og tilbageviste en Del af de statistiske Oplysninger, Forslagsstillerne havde bragt om Frederiksberg; hvad Kommunens økonomiske Tilstand angik, var den absolut i Bedring, og han nærrede fuld Fortrøstning til Fremtiden. Forslaget blev derefter forkastet med 6 Stemmer mod 4.

Ved en Vurdering af Eberlins Stilling i denne Sag maa det ikke glemmes, at Spørgsmaalet dengang saa helt anderledes ud end i Dag, hvor Kommunens Selvstændighed er blevet det centrale Punkt for dens Borgere. Man lod sig friste af de Fordele, man mente at kunne opnaa ved Sammenslutningen med Hovedstaden. Forslaget havde, forinden Forelæggelsen, været drøftet under private Former, og da havde Kommunalrepræsentationens Flertal udtalt sig for det. Det var saaledes

ALFREDE EBERLIN, født Gade.
Foto. (Frederiksberg Kommunebiblioteker).

udelukkende Schlegels Klarsyn og Fasthed, der væltede det med et beskedent Flertal. Man kan ikke bebrejde Eberlin hans Stillingtagen i denne Sag, han har utvivlsomt truffet sin Beslutning ud fra den sikre Overbevisning, at han derved tjente Kommunens Interesser bedst. Man maa nøjes med at konstatere, at samtidig med, at Sagens Udfald fik afgørende Betydning for Frederiksbergs Fremtid, blev den skæbnesvanger for Eberlins Virke som Kommunalbestyrelsens Formand. Fra da af var den venlige Forhandlingstone definitivt borte, og Schlegel var hans mægtige og uforsonlige Modstander, som stillede sig hindrende i Vejen for Gennemførelse af Forslag fra hans Side. Iøvrigt skal der ikke her gøres nærmere Rede for Eberlins kommunalpolitiske Virksomhed, da denne allerede tidligere har været Genstand for udførlig Behandling.¹⁹

Eberlin havde Ord for at være en behagelig og elskværdig Embedsmand, der lagde Vægt paa at værge de smaa i Samfundet mod Overgreb fra de store. Hensynsfuldhed synes i det hele taget at have

været et fremtrædende Træk hos ham; da Venstres Fører J. A. HANSEN i 1877 tiltaltes for Underslæb paa 200.000 Kr. over for de Assurance-selskaber, han var Formand for, og samtidig med Afsløringen ramtes af Apopleksi, undlod Eberlin efter Korrespondance med Assessor F. BRINCK-SEIDELIN at arrestere den dødssyge Mand, men sammen med sin Fuldmægtig afhørte han ham i hans Hjem, Æresboligen »Folke-gave« paa Amalievej, og her døde J. A. Hansen inden Sagens Afslutning.²⁰

Saaere værdifuld var ogsaa Eberlins Evne til at knytte dygtige unge Embedsmænd til sig. Eksempelvis fik han saaledes i Randers en Fuldmægtig, CARL INGERSLEV (1844-99), som fulgte med til Frederiksberg og blev Eberlins Efterfølger som Birkedommer. Endvidere var Eberlins Protokollater og Skrivelser udarbejdet med megen Omhu; ligeledes nedlagde han et stort Arbejde i sine Domme, som han i Reglen maatte skrive om Natten.²¹ Hans Arbejdsevne var enorm og han var uhyre effektiv, men mon han trods alt ikke engang imellem har fortrudt at have paataget sig et Embede, hvor Arbejdsbyrden stod i saa daarligt Forhold til Lønnens Størrelse?

Endnu mens Eberlin var Byfoged i Randers, var han i 1869 blevet udnævnt til virkelig Kancelliraad med Rang i 6. Klasse Nr. 1. Ved en Revision af Rangforordningen i 1874 kom denne nu ogsaa til at omfatte Birkedommere, som placeredes i 4. Klasse Nr. 3. Da hans Embede saaledes placerede ham højere end hans Kancelliraadtitel, benyttede han sig, ligesom saa mange andre, af Muligheden for at frasige sig Titlen, hvorved han ogsaa sparede 30 Kr. om Aaret i Rangskat – forøvrigt vel nok den eneste Skat, som er uforandret siden 1746. 1878 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog og i 1881 til Ridder af den svenske Vasa-Orden.

Det er tidligere omtalt, at Eberlins økonomiske Forhold lod meget tilbage at ønske. Han havde visselig ikke arvet hverken Klokker Matthissens Regnefærdighed eller sammes Evne til at skaffe sig Indtægter. Den Lønforbedring, han opnaede ved sin Forflyttelse fra Randers til Frederiksberg, blev ligesom ved Flytningen fra Samsø til Randers slugt af de stadigt stigende Udgifter til Familiens Underhold. Efterhaanden havde han 10 Børn, og jo større de blev, desto større blev samtidig Udgifterne til deres Ophold og Opdragelse. Eberlin sank

dybere og dybere i Gæld, og efterhaanden begyndte Rygterne at gaa herom. Til sidst fandt disse ogsaa Vej til Pressen, som først uden Navns Nævnelser bragte Meddelelse om, at der var konstateret Kasse-mangel hos en Retsbetjent i Københavns Omegn, men senere aldeles utilsløret skrev Artikler om Eberlins formodede Kasse-mangel.²² Dette foranledigede Stiftamtmanden, Kammerherre J. C. Baron BILLE BRAHE til 21. September 1881 at afholde et omfattende og detailleret Eftersyn af alle de Kasser og Kassebøger, som sorterede under Eberlin, og 29. September afgav han Beretning herom til Justitsministeriet.²³ Stiftamtmanden fastslaaer i sin Indberetning, at Bøgerne var i Orden og at alle Beholdninger var til Stede, og at der saaledes ikke var nogen Grund til yderligere Foranstaltninger fra det offentliges Side. Under sit Ophold paa Birkedommerkontoret havde han desuden en lang og alvorlig Samtale med Eberlin, der forstaaeligt nok var temmelig oprevet, men som ærligt klarlagde sin fortvivlede Situation for Stiftamtmanden; hans private Gæld var nu 50.000 Kr. Alt syntes nu at bryde sammen for ham, han var overanstrengt af sit store Embede, den mangeaarige Kamp for at holde sine Kreditorer fra Livet og for at opnaa nye Laan havde slidt paa hans Nerver, og hertil kom nu endelig disse ærerørige Avisangreb.

Paa Stiftamtmandens Anbefaling indvilligede han i at sygemelde sig, hvad han ogsaa var tjenlig til. Stiftamtmanden foreslog ham endvidere Afsked med Pension, og efter et Par Dages Betænkningstid indsaa Eberlin, at dette nok var den eneste Udvej for ham. Selv om der jo intet kriminelt var i den private Gæld, var han dog gennem Avis-skriverierne blevet saa kompromitteret som Embedsmand, at man af Hensyn til Befolkningens Tillid til Embedsstanden maatte kræve hans Afsked. Stiftamtmanden indstillede derfor til Justitsministeriet efter Aftale med Eberlin denne til Afsked i Naade og med Pension, og allerede 8 Dage efter, 7. Oktober 1881, bifaldt Kongen denne Indstilling.

Socialdemokraten havde i sine sensationsprægede Artikler meddelt, at Eberlin var suspenderet, at der var konstateret en Kasse-mangel paa 20000 Kr. og at hans Venner for at dysse Sagen ned havde foretaget en Indsamling, som havde indbragt 35000 Kr., saaledes at Eberlin nu ovenikøbet skulde belønnes med 15000 Kr. ekstra. Alle disse

Paastande synes grebet lige ud af Luften. Suspension var der hverken Tale om eller Grundlag for, der forelaa som nævnt en ikke ubegrundet Sygemelding. 35000 Kr. var dengang en ganske betragtelig Sum, som man ikke uden videre raslede sammen, og hvorfor skulde man indsamle 15000 Kr. mere end det paastaaede Underslæb? Indsamlingsrygtet virker i Dag stik imod sin Hensigt, idet det vidner om, at Eberlin var meget afholdt, ellers vilde Gennemførelsen af en saadan Indsamling lyde helt usandsynlig. Det maa endvidere anses for temmelig udelukket, at Justitsministeriet vilde indstille Eberlin til Afsked i Naade og med Pension, saafremt der virkelig var konstateret en saadan Kasse-mangel, selvom den var blevet dækket, og sidst, men ikke mindst har man Stiftamtmandens Ord for, at saavel Kassebøger som Kassebeholdninger var i Orden.

Man kan saa spørge, hvorfor Eberlin ikke anlagde Injuriesag mod Socialdemokraten. Hertil har der sikkert været 2 Grunde: for det første var han en slagen Mand, der næppe kunde opnaa stort ved en eventuel Dom over Avisen, for det andet vilde et saadant Søgmaal blot have forøget hans Gæld yderligere.

Eberlin deltog for sidste Gang i Kommunalbestyrelsens Møder 1. September, derefter var der intet Møde før 13. Oktober. Korrekt som altid sendte han 12. Oktober Kommunalbestyrelsen et Brev, hvori han meddelte sin Afsked og takkede hver enkelt af Medlemmerne for godt Samarbejde i de forløbne 10 Aar.²⁴ Hvad Schlegel eller de øvrige Medlemmer har følt ved Oplæsningen af dette Brev vides ikke – det blev uden Kommentarer taget til Efterretning.

Den Nedgang i Indtægt, som Pensioneringen medførte, betød naturligvis kun yderligere Vanskeligheder for Eberlins Økonomi, og til sidst maatte han foretage det for en Embedsmand saa usædvanlige Skridt at indgive Konkursbegæring. Dette skete 1. Februar 1883, og da han jo fra sin Praksis ikke var ukendt med saadanne Sager, vedlagde ham samtidig en Fortegnelse over Boets Aktiver og Passiver. Efter Eberlins Ønske blev Overretssagfører J. HAGEN udnævnt til Kurator i Boet. Ved den endelige Behandling opgjordes Aktiverne til 16305 Kr. og Passiverne til 60842 Kr. Efter Fradrag af de privilegerede Fordringer og Udgifterne til Boets Behandling blev der 527 Kr. til Deling blandt Kreditorerne, hvis samlede Krav beløb sig til 45000 Kr.

ADOLPH EBERLIN. Foto ca. 1890.
(Frederiksberg Kommune-
biblioteker).

Man kan ikke undre sig over, at 20 Kreditorer, som skulde dele 145 Kr., ikke fandt det Ulejligheden værd at møde paa Frederiksberg for at hæve Dividenden, hvorfor Beløbet efter gældende Praksis blev indbetalt til Statskassen.²⁵

Man maa derimod uvægerligt studse over, at en Embedsmand i det hele taget kunde paadrage sig en saadan Gæld, naar der ikke er Tale om forfejlede Spekulationer eller Spil, hvad der jo ikke var i dette Tilfælde, bortset fra at Eberlin som nævnt i Erindringerne havde forsøgt at komme ud af sin fortvivlede Situation ved at spille i Lotteriet, men trods alt maa der være Grænser for, hvad der kan være medgaaet hertil. Selv med den mellemliggende Inflation in mente er 60000 Kr.

i Dag en betydelig Sum, og Beløbets Størrelse illustreres bedst derved, at det udgjorde Eberlins Løn som Birkedommer i henved 10 Aar. Forklaringen gives i den Redegørelse, som Eberlin efter Sædvane blev afkrævet af sin Kurator, og som han tilstillede Overretssagfører Hagen i Brev af 17. Marts 1883: Hverken Eberlin eller hans Hustru havde nogen Formue, tværtimod havde han en Del Gæld fra Studentertiden. Embedet paa Samsø viste sig at være ret lille; det blev lønnet ved Sportler, og Indtægten var i nogle Aar helt nede paa 1000 Rdl. Hans Gæld voksede derfor i Stedet for at mindskes, og da han flyttede til Randers maatte han optage et Laan paa 5000 Rdl. for at tilfredsstille de mest paagaende Kreditorer, men langt fra alle. I de følgende Aar voksede Gælden støt, og efterhaanden maatte han ty til Laan mod Aagerrenter, som Regel over 20%. For nu at opnaa Laan paa lempeligere Vilkaar tegnede han da nogle Livsforsikringer, hvorved han »slap« med 10-12% i Rente, men til Gengæld maatte betale 7% i Præmie paa Grund af sin Alder, og Gevinsten blev saaledes ikke saa stor. Gældens Størrelse stod derfor ikke i rimeligt Forhold til selve de laante Beløb, men skyldtes for en stor Del de urimelige Renter, ligesom han sikkert ogsaa nu og da har maattet kvittere for større Summer, end han har faaet udbetalt. Pengene er udelukkende gaaet til Familiens Underhold, de 10 Børns Opdragelse og Undervisning. Selvkærlighed dyrkede han praktisk talt ikke, og Familiens Husførelse maa tværtimod siges at have været tarveligere end normalt for en Mand i hans Stilling. Eberlins Redegørelse blev da ogsaa blankt accepteret af Kurator- og Kreditorudvalget.

Eberlins Ejendom Steen Blichersvej 18 blev solgt ved Auktion, medens Familien fik Lov til at beholde Indboet, som var vurderet til 865 Kr.; mod et Tillæg paa 25% blev det indløst af Kaptajn P. G. RAMM,²⁶ som i hele Eberlins Birkedommertid havde været Medlem af Kommunalbestyrelsen. Om der her var Tale om en Hjelpeaktion fra en Vennekreds eller fra Ramm personlig faar staa hen.

Ifølge Vejviseren boede Eberlins i 1884 H. C. Ørstedesvej 16 og i 1885 i Valdemarsgade 26. I 1886 lejede de sig ind paa Dalsgaard ved Kjellerup. Fra Randersaarene var de kendt paa denne Egn, og her boede deres ældste Datter JONNA, som i 1885 var blevet gift med Dyr-lægen i Kjellerup, PETER FRIIS-NIELSEN. Endelig har det utvivlsomt

ADOLPH EBERLIN
i sit Arbejds-
værelse paa
Dalsgaard.
Pastel 1902 af
Asta Pathcier.
(Privateje).

ogsaa spillet en Rolle, at Pensionen rakte længere i Provinsen end i Hovedstaden.

Det maa have været en højst besynderlig Fornemmelse for den før saa travlt optagne Birkedommer nu pludselig at have Tid nok til sin Raadighed. Ydermere var han jo kun 59 Aar. Han udarbejdede først nogle Optegnelser om sin Slægt og havde derefter tænkt paa at fortsætte sine Ungdomserindringer, men »efter alt hvad der er hændtes mig i de sidste 2 a 3 Aar svinde Tildragelserne fra min Ungdom ind til Bagateller, som det ikke er Umagen værd at skildre«. Det er forstaaeligt, omend beklageligt, men endnu mere beklageligt er det, at

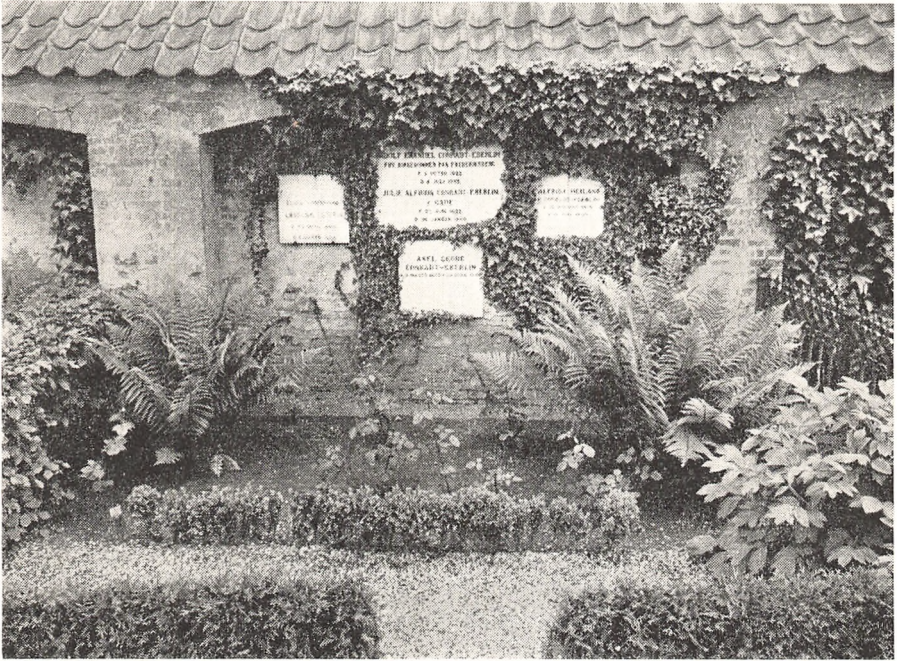
han samtidig brændte alt, hvad han havde liggende af Breve, Papirer og Regnskaber, da vi derved er blevet berøvet det primære Kildestof til Belysningen af ham.

Eberlin havde ofte omtalt sin Kærlighed til og Interesse for Frederiksberg, og det var da ganske naturligt for ham i sit Otium at begynde at sysle lidt med Byens Historie. Selv havde han jo kendt den, fra han som Barn laa paa Landet herude, og nu havde han i 10 Aar været dens øverste Embedsmand. Foreløbig skrev han et Par Artikler, som blev offentliggjort i »Nationaltidende« i 1882 og 1884. De vakte imidlertid stor Interesse, og han blev opfordret til at fortsætte, ligesom han fra Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse modtog økonomisk Støtte til Afslutningen af Manuskriptet. Resultatet blev den nydelige og charmerende Bog »Frederiksberg«, der som den første Frederiksbergmonografi saa Lyset i 1888, og som kendes af alle, der har beskæftiget sig med Frederiksbergs Historie.

Udarbejdelsen af denne Bog repræsenterer et ikke ringe Arbejde, idet ikke blot mange trykte Kilder, men ogsaa store Mængder af Arkivalier maatte gennemgaaes, hvorom ogsaa de mange Kildehenvisninger vidner; man maa huske paa, at det dengang var et ganske nyt og ubehandlet Stof. Bogen er klart disponeret i en letlæselig Stil, og da den efter sin Tid er forsynet med endog særdeles mange Illustrationer, er det intet Under, at den hurtigt blev yndet Lektüre ikke mindst paa Frederiksberg, hvor mange ældre Borgere nikkede genkendende til Skildringerne fra deres Ungdom. Eberlin har gennem denne Bog været i høj Grad medvirkende til at udbrede Kendskabet og Kærligheden til Frederiksberg, og mange senere Skildrere af Byen staar da ogsaa i umiskendelig Gæld til ham.

Fra 1890 tilbragte Eberlins Vintermaanederne hos hans Søster, Enkepastorinde FREDERIKKE LISTOV, som da flyttede ind i en Lejlighed paa Grundtvigsvej 15, og der er ingen Tvivl om, at de begge nød atter for en Tid at være tilbage paa Frederiksberg. Efter Eberlins Død flyttede hans Enke sammen med Svigerinden, og da ogsaa de 2 gamle Damer døde, overgik Lejligheden til Eberlins Svigerdatter, som stadig beboer den.

De senere Aar af Eberlins Liv har sikkert bragt en kærkommen og tiltrængt Ro ind i hans Hjem. Var Pensionen end ikke stor, kunde man

Det Eberlinske Familiegravsted paa Frederiksberg ældre Kirkegaard, 2. Afdeling Nr. 62.
Foto 1962. (Frederiksberg Kommunebiblioteker).

dog klare sig, og under alle Omstændigheder var Familien befriet for det stærke økonomiske Tryk, den i mange Aar havde levet under. Den gamle Birkedommer blev mere afdæmpet med Aarene, han tilbragte det meste af sin Tid med at læse og skrive, men fortsatte desværre ikke sit Forfatterskab. Fru Eberlin, som hele sit Ægteskab igennem havde været fuldt optaget fra Morgen til Aften, fik nu pludselig Tid til sin Raadighed, efterhaanden som Børnene fløj fra Reden, og det aldrende Ægtepar kunde sammen glæde sig over at se næste Generation vokse op.

8. Juli 1903 døde Eberlin 80 Aar gammel paa Dalsgaard, og ved hans Begravelse fra Frederiksberg Kirke Fredag d. 17. viste det frederiksbergske Politi, at det ikke havde glemt sin gamle Chef, hvorimod Kommunen ifølge Dagbladenes Referater tilsyneladende ikke var repræsenteret. Eberlins Kiste blev som den første nedsat i det Gravsted,

han allerede 30 Aar forinden havde købt til sin Familie paa den gamle Kirkegaards 2. Afdeling, kun faa Skridt fra Oehlenschlägers Grav. Marmortavlen i Muren og Titelbladet paa Bogen om Frederiksberg er de eneste Steder, Eberlins Navn er bevaret. Det er rigtigt, at han i sit Virke som Birkedommer ikke efterlod sig dybe Spor, men Frederiksberg, som ikke plejer at være karrig med at mindes sine velfortjente Døtre og Sønner, har endnu en Mulighed for at hædre sin første Lokalhistoriker.

Noter

Skildringen af Birkedommer Eberlins Barndom og Ungdom er udarbejdet paa Grundlag af hans utrykte »Barndoms- og Ungdomserindringer 1822-1847«, som han nedskrev 1864, og som velvilligst er stillet til Raadighed af hans Sønnensøn, Ekspeditionssekretær i Finansministeriet, cand. jur. NIELS CONRADT-EBERLIN. Eberlins Manuskript er nu afleveret til Det kgl. Biblioteks Haandskriftsamling (Ny kgl. Samling, 2504,2^o).

Blandt Lenguicks Stamtavler findes en Oversigt over Søren Matthisens Efterkommere, og angaaende Slægten Conradt-Eberlin henvises til Danmarks Adels Aarbog.

1. Toldinspektør G. E. Conradt-Eberlins 3 Sønner, som alle blev Jurister, var: PETER JOHAN ALEXEI CONRADT-EBERLIN (1789-1847), Højesteretsassessor; FREDERIK ULRIK ANDREAS CONRADT-EBERLIN (1792-1853), Herredsfoged og Skriver i Middelsom, Sønderlyng og en Del af Houlbjerg Herred; JOHAN EMANUEL CONRADT-EBERLIN (1794-1841), Fuldmægtig i Danske Kancelli. Peter Conradt-Eberlins Søn var Birkedommer ADOLPH EMANUEL CONRADT-EBERLIN (1822-1903), som var Fader til Byfoged, Byskriver og Borgmester i Thisted ADOLF THEODOR CONRADT-EBERLIN (1864-1918), hvis Søn er Ekspeditionssekretær i Finansministeriet NIELS CONRADT-EBERLIN (født 1911).
2. HENRIK FREDERIK VILHELM SCHLEGEL (1823-84), Læge i Nr. Snede. – Justitiarius i Lands-Ovcr, Hof- og Stadsretten NIELS FREDERIK SCHLEGEL (1824-91) var Formand for Frederiksberg Kommunalrepræsentation 1872-91.
3. BONAPARTE BORGEN (1798-1884), Adjunkt ved Metropolitanskolen 1826, Overlærer 1830, Rektor i Randers 1837, ved Metropolitanskolen 1844-71.
4. CONRAD PETER JULIUS KREBS (1809-80), Inspektør ved Metropolitanskolen 1834, Adjunkt 1846, Overlærer 1858-77. Oprettede 1872 Krebs' Skole.
5. Viceadmiral PETER CASPAR WESSEL BROWN (1755-1840).
6. PETER BLANKENBERG PRYTZ VON DER RECKE (1793-1847), Major i Ingeniørkorpsset og Generalvejinspektør paa Fyn, var Eberlins Morbror og Fader til Digteren ADOLPH RECKE (1820-67).
7. Højesteretsadvokat, Konferensraad POUL EGEDE SPORON (1795-1854). – CHRISTIAN GOTTLIEB EGEDE SPORON (1823-79), Grosserer i København. –

- CARL GEORG NICOLAI VILHELM SPORON (1824-90), Assessor i Lands-Over, Hof- og Stadsretten.
8. BALTHAZAR CHRISTENSEN (1802-82) oparbejdede i 1840'erne en indbringende Sagførervirksomhed, men fra 1848 begyndte han at afvikle den for helt at hellige sig sine offentlige Hverv.
 9. JULIE ALFREDE GADE, født 27. Juni 1835 i Kbh. (Fødselsstiftelsen), død 30. Januar 1920 paa Frederiksberg.
 10. CARL NICOLAI PETERSEN (1802-76), Birkedommer i Københavns Amts sdr. Birk 1851-71.
 11. Justitsmin. I. Ktr. Journalsager Z 836 (1871). (Rigsarkivet).
 12. JULIUS CHRISTIAN JØRGENSEN (1816-84). Død som Borgmester i Fredericia.
 13. CARL JOHANNES WOLFF (1831-1908). Død som Prokurator i København.
 14. Justitsmin. I. Ktr. Journalsager Æ 659 (1872). (Rigsarkivet).
 15. sst. Z 2890 (1871). (Rigsarkivet).
 16. Københavns Amts Arkiv, Journalsager 1871, Nr. 4018. (Landsarkivet for Sjælland).
 17. Justitsmin. I. Ktr. Journalsager Æ 3989 (1872). (Rigsarkivet).
 18. Frederiksberg Kommunalbestyrelses Forhandlinger 28/9 1871.
 19. Albert Fabritius: Frederiksberg Kommunestyre 1857-1957, S. 84-100. 1957.
 20. Sagføreren, 1931, Aarg. 1, Nr. 13, S. 155.
 21. Meddelt af Sønnesonnen, Ekspeditionssekretær Niels Conradt-Eberlin.
 22. Artikler og Notitser i Socialdemokraten i Tiden 17/9-14/10 1881.
 23. Justitsmin. I. Ktr. Journalsager H 3972 (1881). (Rigsarkivet).
 24. Frederiksberg Kommunalbestyrelses Journalsager 1881, Nr. 289. (Frederiksberg Stadsarkiv).
 25. Københavns Amts sdr. Birks Arkiv. Afsluttede Skifter 1882/83, Nr. 799. (Landsarkivet for Sjælland).
 26. Kaptajn, senere Oberstløjtnant og Direktør for Frederiksberg Sporvejs-selskab PETER GOTTFRED RAMM (1834-1917), Medlem af Frederiksberg Kommunalrepræsentation 1869-1904, Næstformand 1882-95 og 1899-1904.

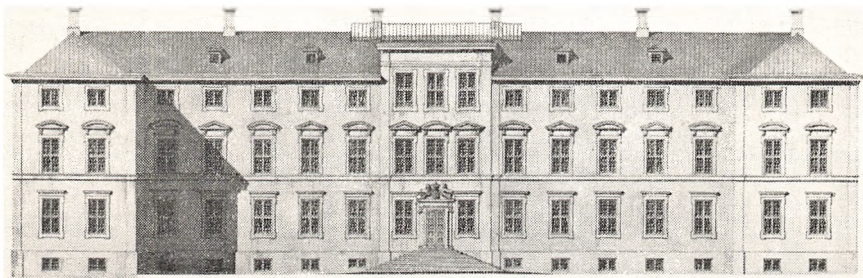
Frederiksberg Slots Beboere fra 1852 til 1868

Af NIELS MAARE

EFTER *Frederik VI's* Død i 1839 var der til Enkedronning *Marie Sophie Frederikkes* Død i Marts 1852 stille paa Frederiksberg Slot og i Slots-haven. Vel boede Enkedronningen fortsat om Sommeren paa Slottet, oftere endda til ind i November Maaned; men hun levede meget tilbagetrukkent, og da Kong *Christian VIII* og Dronning *Karoline Amalie* foretrak at benytte Sorgenfri som Sommerresidens, mistede Frederiksberg Slotshave den Tiltrækning, den havde haft i *Frederik VI's* Tid. Hovedstadens Befolkning drog nu paa Søn- og Helligdage til Kongens Lyngby og den skønne Sorgenfri Skov. Paa Frederiksberg Slot boede Prinsesse *Wilhelmine* og hendes anden Gemal, Hertug *Carl* af Glücksborg, ofte om Sommeren under længere Ophold i Hovedstaden. Enkedronningen, der efter at hun var fyldt sit firsindstyvende Aar oplevede *Christian VIII's* Død, Krigen 1848-50 og den frie Forfatnings Indførelse, døde som nævnt 1852, og siden har ingen af Kongehusets Medlemmer haft Bolig paa Slottet.

I Sommeren 1838 havde *Adam Oehlenschläger* faaet stillet et Par Værelser til Raadighed i Mezzaninetagens østre Fløj ud mod Smallebakken. Efter Konferentsraadinde *Jessens* Død i Januar 1842 fik *Oehlenschläger* Fasangaarden overladt som Sommerbolig.

I 1846 havde Digteren *Carsten Hauch*, en Brodersøn til *Frederik VI's* Overhofmarskal, efter ca. 20 Aars Gerning som Lektor i Naturvidenskaberne ved Sorø Akademi overtaget Stillingen som Professor i nordisk Sprog og Litteratur ved Universitetet i Kiel. I Martsdagene i 1848 blev to af *Carsten Hauchs* Børn, den da 14'aarige *Marie* og den 12'aarige *Adam Hauch*, forulempet af en større Flok Dreng, som selv de bedre tyske Familier i Byen frygtede. De øvrige Professorer søgte, saa godt de kunde, at beskytte den danske Digter og hans Familie, der blev anbragt

FREDERIKSBERG SLOTS HOVEDFLOJS FACADE MOD HAVEN.

I Stueetagen t.h. boede fra 1858 til 1863 Generalløjtnant A. C. F. Moltke, senere i Belætagen til samme Side Amtmand Orla Lehmann.

rundt om i deres Huse, da man frygtede, at Ruderne skulde blive slaet ind hos Hauchs. Kort efter fik Carsten Hauch Brev fra Kaptajn *Steen Andersen Bille*, at han med Familie skulde holde sig rede til Dagen efter at forlade Kiel med »Hekla«, den senere saa berømte Orlogsdamper, der kom til at spille en stor Rolle ved Begivenhederne i 3-Aars Krigen.

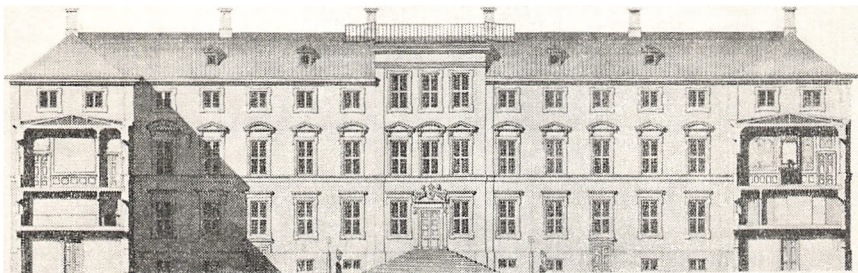
Da det var vanskeligt i Hovedstaden at finde en Bolig, gav Adam Oehlenschläger Familien midlertidigt Husly paa Fasangaarden. Carsten Hauchs Datter *Marie Rørdam* har i Erindringsbogen: »Tilbageblik paa et langt Liv« herom anført: »Oehlenschläger gav os sin Sommerbolig paa Fasangaarden, og der var vi i 4 Uger; men der var meget fugtigt paa den Tid af Aaret, og vi havde ingen Senge, men laa paa Madrasser paa Gulvet. – I det Værelse, hvor min Søster Mathilde og jeg laa, kunde vi efter nogle Dages Forløb ikke vende Madrasserne, saa fugtige var de paa Undersiden. Vi fik en slem haardnakket Koldfeber; for mit Vedkommende varede den 8 Uger.«

Disse elendige Boligforhold blev meddelt Enkedronningen, der da boede paa Slottet; hun lod Carsten Hauch kalde og tilbød ham Fribolig paa Slottet, hvor Familien derpaa havde sit Hjem til Efteraaret 1868, da Slottet skulde indrettes til Brug for Hærens Officersskole. Boligen laa i Mezzaninetagens vestre Sidefløj og vendte saaledes ud mod den senere Zoologiske Have. Lejligheden omfattede 10 Værelser, Køkken, Pige- og Spisekammer og bestod af Værelserne Nr. 6B, 8, 9, 10, 12, 13, 14 og 15, Køkken i Nr. 45 i Buegangen til samme Side og det derved værende Strygekammer samt Kælderrum Nr. 24 under Hovedbygningen, alle Numre efter Thurahs Planer – jfr. senere.

Udover Carsten Hauchs Lejlighed, Fribolig til Enkedronningens Død, blev indtil da ingen af Slottets Værelser udnyttet af andre end de til Hoffet knyttede Personer.

Efter Enkedronningens Død blev i Maj samme Aar en Del af Slot- tets Inventar flyttet til Gammel Skodsborg til Brug ved Montering af denne Ejendom, som *Frederik VII* samme Aar havde erhvervet. I samme Maaned ansøgte Digteren *Johan Ludvig Heiberg*, paa den Tid ogsaa Di- rektør for Det kgl. Teater, om en Sommerlejlighed paa Slottet i Tiden Juli-September, hvilken Ansøgning blev imødekommet, men Digteren maatte et Par Dage senere meddele Indenrigsministeriet, at Johanne Luise endnu ikke havde kunnet træffe en Beslutning.

I de følgende c. 5 Aar blev Sidefløjenes Stueetager anvendt til for- skellige, hovedsagelig militære, Formaal som anført i Redegørelsen: »Frederiksberg Slot fra 1852 til vore Dage« i Frederiksberg gennem Ti- derne I, og i December 1856 fik Frimurerlogen Tilladelse til fra 4/1 1857 at benytte de 10 Gemakker incl. Riddersalen i Hovedbygningens Bel- etage (Kongeetagen) i Midterpartiet og vestre Fløj, en Tilladelse, der 1858 blev udvidet til ogsaa at omfatte de 4 resterende Gemakker i østre Fløj, hvorved Frimurerlogen saaledes indtil 1863, da Tilladelsen op- hørte, kunde raade over hele Kongeetagen. Desuden gav i 1857 Frede- rik VII Logen Tilladelse til at benytte »det portative Orgel« (d. v. s. Com- peniusorglet i Slotskapellet), der i 1791 var blevet laant fra Frederiks- borg Slotskirke efter Frederik VI's Ønske til Brug ved den forventede førstefødtes Daab. Den førstefødte, Prins *Christian*, døde imidlertid 1 Dag gammel. Compeniusorglet blev 1868 tilbageleveret Frederiks- borg Slot.

FREDERIKSBERG SLOTS HOVEDFLØJS FACADE MOD SLOTSGAARDEN.

I Stueetagen t. v. boede Generalløjtnant A. C. F. Moltke, senere i Beletagen til samme Side Amtmand Orla Lehmann.

I Slutningen af 1857 begyndte Ansøgninger at tilgaa Indenrigsministeriet om Leje af Lejligheder paa selve Slottet, i Tilslutning til det foran anførte saaledes Stueetagen og Attiketagen i Hovedbygningen og Mezzaninetagen og 2' Stokværk (svarende til Beletagen) i de to Sidefløje. I Lakajbygningen og Staldbygningen var der allerede tidligere blevet stillet Boliger til Raadighed for Personel, der havde været knyttet til Slottet eller til Hofetaten. Naar Ministeriet nu begyndte med Udlejning af Værelser paa selve Slottet, er Grunden formentlig den, at man endnu ikke havde kunnet bestemme sig for Slottets fremtidige Anvendelse.

I det følgende skal kun nærmere omtales de Personer, der fik Tilladelse til at benytte Værelserne paa selve Slottet, idet der dog til Slut vil blive anført de Beboere saavel paa Slottet som i Lakajgaarden, der blev sagt op til Fraflytning Oktober Flyttedag 1868.

Da de indrettede Lejligheder imidlertid ikke alene har faaet Numre, men ogsaa Lejlighedernes Værelser m. m. er blevet nummererede, og

disse Værelsernes Numre ikke svarer til de paa *Thurahs* Etageplaner i »Den danske Vitruvius« fra 1749 anførte, formentlig paa Grund af Slotstets ændrede Udnyttelse, vil det for Oversigtens Skyld være hensigtsmæssigt at henvise til den af kgl. Bygningsinspektør, Professor *F. Meldahl* fremsendte Skrivelse til Indenrigsministeriet af 3/3 1866 med Forslag til en passende og fordelagtig Udlejning af Frederiksberg Slot med tilhørende Udbygninger. De foreslaaede 33 Lejligheder omfatter 18 Lejligheder i selve Slottet, 9 Lejligheder i Lakajbygningen med Stald- og Køkkenbygning samt 6 Lejligheder i Bygningerne i Pile Allé og Fasangaarden. Den samlede Lejeindtægt var beregnet til 4.545 Rdl. for Slottet, 980 Rdl. for Lakajbygningen m. m. og 1000 Rdl. for Bygningerne i Pile Allé og Fasangaarden eller ialt 6.445 Rdl.

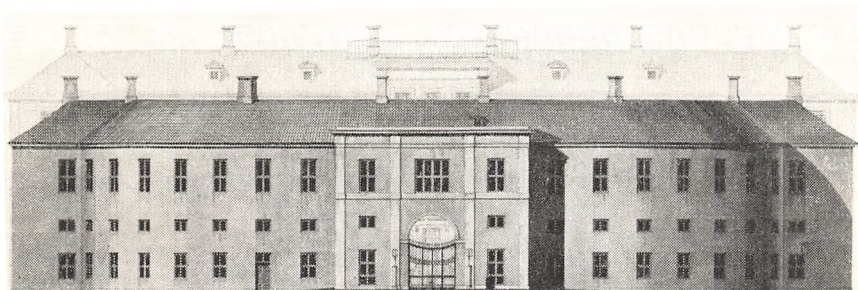
Med Skrivelsen fulgte 6 Etageplaner. Disse har det ikke været muligt at finde frem til, men herom senere.

Ved Fremsendelsen af de 6 Plantegninger anfører Professor Meldahl følgende:

Hvad angaar Indtægten, da bemærkes, at der i Overensstemmelse med vedlagte Plantegninger vil faaes følgende Antal Leiligheder, calculeret til de vedfœiede Leieafgifter.

I Stueetagen

1 Leilighed N ^o 1 bestaaende af 6 Værelser (N ^o 17 ^a til 20) Kjøkken, Spisekammer og Pigekammer N ^o 21 i Kjælderen, Brændselsrummet N ^o 16 samt Adgang til Vadskekjælderen N ^o 31, og det anførte Tørreløft i Hovedfløien. Alt for en aarlig Leie af	Rdl. 270
1 Leilighed N ^o 2 bestaaende af 7 Værelser (N ^o 12 ^h til 13) samt Kjøkken, Spisekammer og Pigekammer N ^o 12 i Kjælderen, Brændselsrummet N ^o 16 samt Adgang til Vadskekjælderen N ^o 31, og det vestre Tørreløft i Hovedfløien. Alt for en aarlig Leie af	- 270
1 Leilighed N ^o 3 bestaaende af 4 Værelser (N ^o 48-48 ^e) Kjøkken, Pigekammer og Spisekammer samt 2 ^{de} Localer N ^o 39-39 ^a mod den søndre Port og Brændselsrummet N ^o 14 i Kjælderen. Alt for en aarlig Leie af	- 120
1 Leilighed N ^o 4 bestaaende af 3 Værelser (46-47, 47 ^a) Kjøkken og Pigekammer samt Brændselsrummet N ^o 20, Kjælderen og Localen N ^o 32 ^a , vestre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	- 80
1 Leilighed N ^o 5 bestaaende af Localerne N ^o 46 ^d til 40, den nuværende Slotsforvalter Embedsbolig	

FREDERIKSBERG SLOTS FACADE MOD ROSKILDEVEJ.

I Mezzanintagen t. v. boede Carsten Hauch til ca. 1860, derefter flyttede Digteren op i den ovenover liggende Belstage. I denne t. h. boede Generalmajor J.H.Fensmark.

1 Leilighed N ^o 6 bestaaende af 3 Værelser (N ^o 33-35) og Kjøkken, samt i Kjælderen Brændselsrummet N ^o 28, Adgang til Vadskehuset N ^o 31 og Tørreloftet i vestre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	Rdl.	120
1 Leilighed N ^o 7 bestaaende af 5 Værelser (N ^o 25-30) Pige-kammer og Kjøkken, i Kjælderen Brændselsrummet N ^o 27, Adgang til Vadskehuset N ^o 31 og Tørreloftet i vestre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	-	180

Mezzanin Etage

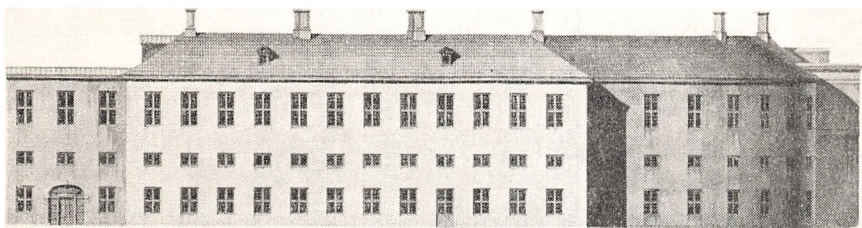
Sidefløien

1 Leilighed N ^o 8 bestaaende af 4 Værelser (N ^o 5 ^a til 7 ^a) Kjøkken, Pige- og Spisekammer, i Kjælderen Brændselsrummet N ^o 36, Adgang til Vadskekjælderen N ^o 10 og Tørreloftet mod Øst i Hovedfløien. Alt for en aarlig Leie af	-	170
1 Leilighed N ^o 9 bestaaende af 8 Værelser (N ^o 8-14) Kjøkken, Pige-kammer, i Kjælderen 1 Brændselsrum N ^o 15, Adgang til Vadskehuset N ^o 35, og Tørreloftet i vestre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	-	200

1 Leilighed N ^o 10 bestaaende af 10 Værelser (N ^o 16-23 ^a) Kjøkken, Pige- og Spisekammer, i Stucetagen 1 Brændselsrum N ^o 32* (* dette Locale bør ved Omflytning fratages Boligen, da denne Leilighed kan erholde Brændselsrum i Hovedbygningen), Adgang til Vadskehuset N ^o 35, og Tørreloft i vestre Fløi for en aarlig Leie af	Rdl.	300
1 Leilighed N ^o 11 bestaaende af 6 Værelser (N ^o 27-33) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, i Kjælderen Brændselsrummet N ^o 19, Adgang til Vadskehuset N ^o 31 og Tørreloftet i vestre Fløi, for en aarlig Leie af	-	240

Første Sals Etage

1 Leilighed N ^o 12 bestaaende af 9 Værelser (7 ^a til 12) i Mezzaninen herunder Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, i Kjælderen Brændsels og Victualierummene N ^o 8 og 9. Adgang til Vadskekjælderen N ^o 10 og det østre Tørreloft i Hovedfløien, Alt for en aarlig Leie af	-	440
1 Leilighed N ^o 13 bestaaende af 7 Værelser, Localerne (N ^o 15-21) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, Loftsrums, Kjælderrummet N ^o 8 ^a , Adgang til Vadskehuset N ^o 35 ^b samt Tørreloftet i sydøstre Fløi, for en aarlig Leie af	-	475
1 Leilighed N ^o 14 bestaaende af 5 Værelser (N ^o 23-26 ^a) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, 1 Loftsrums, Kjælderrummet N ^o 23, Adgang til Vadskehuset N ^o 35 ^b samt Tørreloftet i søndre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	-	280
1 Leilighed N ^o 15 bestaaende af 6 Værelser (N ^o 28-30 ^a) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, 1 Loftsrums, Kjælderrummet N ^o 24, Adgang til Vadskehuset N ^o 31 og Tørreloftet i vestre Fløi. Alt for en aarlig Leie af	-	300
1 Leilighed N ^o 16 ^a bestaaende af 9 Værelser (N ^o 32 til 5) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer. I Hovedfløien Magasin Localerne N ^o 31, 27 ^a og Rummene N ^o 17, 22 og 22 ^a , i Kjælderen Brændsels og Victualierummene N ^o 18 og 30, Adgang til Vadskekjælderen N ^o 31 og det vestre Tørreloft i Hovedfløien. Alt for en aarlig Leie af eventuel:	-	600
1 Leilighed N ^o 16 ^b bestaaende af 10 Værelser (N ^o 1 til 6) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, i Sidefløien Magasin; I Hovedfløien Magasin Localerne 5 ^a , 12, 13 og 15, Tjenerkammer, I Kjælderen Brændsels og Victualierummene N ^o 33 og 34. Adgang til Vadskekjælderen N ^o 10 og det østre Tørreloft i Hovedfløien, samt Vognport og Staldrum, Alt for en aarlig Leie af ... 700 à 800 Rdl. ifald den bør leies ud (NB: tidligere den egentlige Kongebolig).		

FREDERIKSBERG SLOTS SIDEFLØJE MOD VEST.

Her boede i Rundingen i Mezzaninetagen Carsten Hauch til ca. 1860,
derefter flyttede Digteren op i den ovenover liggende Beletage.
I Mezzaninetagen hen til Vestre Port boede Dr. phil. N. Kjærbølling,
oven over cand. phil. I. S. Lcvin.

Hovedfløiens Mezzanin (∩: Attiketagen)

1 Leilighed N ^o 17 bestaaende af 8 Værelser (N ^o 3 til 14) Kjøkken, Spise- og Pige-kammer, i Kjælderens Brændselsrummet N ^o 12, Adgang til Vadskekjælderens N ^o 10, og det østre Tørreløft i Hovedfløien, Alt for en aarlig Betaling af	Rdl. 250
1 Leilighed N ^o 18 bestaaende af 10 Værelser, N ^o 19 ^a , 10 ^a til 28, Kjøkken, Spisekammer, i Kjælderens Brændselsrummet N ^o 25, Adgang til Vadskekjælderens N ^o 31 og til vestre Tørreløft ialt for en aarlig Leie af	- 250
	Rdl. 4.545

Hvad angaar Indtægterne af Slottets Udbygninger, da ville disse blive følgende: *Staldbygningen* vil naar den deles til 2 Stalde hver til 30 Heste med dertil hørende Vognremiser, Karlekammer 12, 13, 14 og 15^a, Bolig N° 19, Foderloft og Halmrummene N° 6-6^a, kunne indbringe mindst en aarlig Leie af ialt

- 500

Endvidere haves i Staldbygningen:

1 Leilighed N° 20 bestaaende af 4 Værelser og Kjøkken til en aarlig Leie af Rdl. 40

Lakaibygningens Stueetage

1 Leilighed N° 21 bestaaende af 5 Værelser (N° 7 til 11) med tilhørende Kjøkken, Pige-kammer, Brændsels og Victualierum i Kjælderen. Denne Leilighed vil kunne indbringe aarlig - 120

Lakaibygningens 1ste Sal bør deles til ialt 4 Familieboliger der kunne udleies som følgende:

1 Leilighed N° 22 bestaaende af 5 Værelser og Kjøkken, alt for en aarlig Leie af - 60

1 Leilighed N° 23 bestaaende af 6 Værelser (N° 1^a, 4^{a,b}, 5^{a,b}) og Kjøkken. Alt for en aarlig Leie af - 60

1 Leilighed N° 24 bestaaende af 4 Værelser (N° 9-11, 12^{a,b}) og Kjøkken, Alt for en aarlig Leie af - 50

1 Leilighed N° 25 bestaaende af 4 Værelser (N° 13, A, B, 14, 17) og Kjøkken. Alt for en aarlig Leie af - 50

(Leilighed N° 26 er ikke anført i Professor Meldahls Skrivelse).

I Lakaibygningens Kjælder mod Nord

1 Leilighed N° 27 til en aarlig Leie af - 20

I gamle Kjøkkenbygning

1 Leilighed N° 28 bestaaende af Localerne N° 17-20, Kjøkken og Brændselsrum, til en aarlig Leie af - 80

Bygningerne i Pilealleen

1 Leilighed N° 29 (Bygning N° 6^a) – 1 Bolig til en aarlig Leie af - 50

1 Leilighed N° 30 (Bygning N° 6 B) 1 Bolig til en aarlig Leie af - 100

1 Leilighed N° 31 (Bygning N° 7^a) til en aarlig Leie af - 50

1 Leilighed N° 32 (Bygning N° 7 B) til en aarlig Leie af - 80

1 Leilighed N° 33 (Bygning N° 8) til en aarlig Leie af - 40

1 Leilighed N° 34 (Fasangaarden med Tilhørende) til en aarlig Leie af - 600

Den samlede Indtægt ved Udleining af Slottet med dets Udbygninger vil altsaa kunne blive ialt Rdl. 6.445

eller eventuel for det Tilfælde at Leiligheden N° 16^b udleies, samt Stueetagens Localer N° 8 til 11 slaas sammen med Leiligheden N° 1 og 2 endnu - 860

ialt Rdl. 7.305

FREDERIKSBERG SLOTS HOVEDBYGNINGS FACADER MOD ØST OG VEST.

Mod Vest boede i Stuetagen Generalløjtmant A. C. F. Moltke, i Belctagen ovenover Amtmand Orla Lehmann. Mod Øst i Kældrer og Stuetage Slotskapellet.

De foran anførte 6 Plantegninger har det ikke været muligt at finde frem til, hverken i Ingeniørkorpsets Tegnearkiv, i Hærens Arkiv, i Rigsarkivet eller i Kunstakademiets Tegnearkiv. I den kgl. Bygningsinspektørs Tegnearkiv findes i de saakaldte »Rosenbergske Mapper«, en Samling ensartede Mapper med Opmaalinger af kongelige og offentlige Bygninger, som efter Arkitekt *Knud Millechs* Notater skulde være udførte fra omtrent 1833 til Begyndelsen af 1850'erne, en Mappe med Opmaalingerne af Frederiksberg Slot, der ikke tidligere har været gengivet. Mappen indeholder 13 Blade Tegninger, dels Etageplaner i Maalestok 1:200, 3: 1 Alen omkr. 4,8 mm, dels Facader og Snit i Maalestokforhold 1 Alen omtr. 7,2 mm. Rummenes Nummerering svarer til Professor Meldahls ovenfor anførte og henviser til en tabt »explication«. Paa Planerne er tilskrevet en Del Blyantsnotitser med Navnene paa enkelte af Lejlighedernes Beboere. Det skal dog her anføres, at Numrene paa den *Carsten Hauch* overladte Lejlighed i 1848 og paa

Generalmajor *Fensmarks* senere omtalte Lejlighed i Beletagen mod Roskildevej fra 1858 falder sammen med Numrene paa Thurahs Planer, hvilket kunde tyde paa, at Tegningerne i foran anførte Mapped formentlig først er udført i Slutningen af 1850'erne. Tegningerne i Mappen med Formatet $62,3 \times 96,5$ cm er meget smukt udførte, og Facadeplanerne særdeles smukt farvelagt. Hele Mappen er i meget god Stand. Det skal endelig anføres, at de i Professor Meldahls Skrivelse anførte 6 Tegninger ikke kan være de i Mappen værende Etageplaner, der ikke indeholder Planer over Lakajgaarden m.m., som anføres i Meldahls Skrivelse. Lejlighederne i Lakajgaarden kan derfor ikke nærmere stedfæstes. Til de formindskede Gengivelser af Etageplanerne skal bemærkes, at de anførte Numre paa Værelserne ved Reproduktionen for Tydeligheds Skyld er gengivet større end paa Originalplanerne.

Efter Enkedronningens Død meddeler Ministeriet for Monarchiets fælles indre Anliggender i Skr. af 29/9 1852 Carsten Hauch, at der for den ham hidtil til fri Benyttelse overladte Lejlighed i Frederiksberg Slots underste Mezzanin Etage i vestre Side (med de foran anførte Numre paa Værelserne m.m.) fra Oktober Flyttedag 1852 vil være at betale en aarlig Leje af 200 Rdl. I Professor Meldahls foran citerede Indstilling i 1866 har nævnte Lejlighed faaet Nr. 10 og Værelserne Nr. 16-23^a, medens Lejeafgiften nu ansættes til 300 Rdl. aarlig.

Inden en Del af de øvrige Beboere paa selve Slottet omtales, skal her kort gøres Rede for de 20 Aar, Carsten Hauch med Familie boede der.

Carsten Hauch nærede Livet igennem den største Beundring for Adam Oehlenschläger. Familiens førstefødte Datter fik Navnene *Adamine Vilhelmine Mathilde*, hun blev gift med *Peter Frederik Koch*, der endte som Højesteretsjustitiarius. Den næste Datter fik Navnene *Christiane Georgine Elisabeth*, hun blev i 1855 viet til Digteren *Jens Chr. Hostrup* af N.F.S.Grundtvig i Frederiksberg Slotskapel. Den følgende Datter fik Navnene *Ovine Frederikke Marie* og blev gift med Dr. theol., senere Biskop *Thomas Skat Rørdam*. Hauchs ældste Barn havde faaet Navnet *William Frederik*, og den anden Søn, der blev født efter Elisabeth, fik Navnene *Adam Gottlob Oehlenschläger Hauch*; den følgende Søn Navnene *Ludvig Alfred*, og Ægteparrets yngste Barn, der blev født paa Frederiksberg Slot, fik Navnene *Ottillie Margrethe*; hun blev gift med Botanikeren *Peder Andreas Christian Heiberg*.

Fra Slottet til Fasangaarden vandrede i Aarene 1848 til 1850 Digter til Digter. Naar Oehlenschläger var paa Fasangaarden, havde han altid aabent Hus. Hauch gik tit derover. En Gang traf han der *Welhaven*. Undertiden gik Fru Hauch med Blomster fra Slottet til Fasangaarden for at pryde Digterkongens Stuer; hun havde en beundringsværdig Evne til at sætte dem smukt i Vand. Oehlenschläger mindedes ved at se den yngre Slægts Digter sende Blomster til ham de Tider, da han selv som Dreng – symbolsk set den unge Slægts Bud – bragte den syge *Edvard Storm* Blomster og Frugter fra Slotshaven paa hans sidste Leje.

Herude paa Slottet arbejdede Hauch i Fred og Ro, og han elskede at være der. Hans første Arbejde, efter at han var kommet til Hvile der, var »Søstrene paa Kinnekullen«.

Mange store Kunstnere besøgte Hauchs, først og fremmest *Heibergs* og Fru *Gyllembourg*; men ogsaa *Halls*, der boede i Bakkehusalleen paa Ny Bakkegaard, kom der tit, og navnlig den mærkelige, begavede Fru Hall, født Brøndsted, der var saa ligetil, vandt alles Hjerter paa Slottet, skønt hun altid sagde sin djærve Mening.

I »Levnet«, Bind I, 1905, beretter *Georg Brandes* om sit Besøg i 1861 hos Carsten Hauch paa Slottet, efter at Brandes havde besvaret en udsat Prisopgave om det rette Forhold mellem Digtekunst og Historie paa den Betingelse, at blev Besvarelsen ikke belønnet med en Pris, men kun fundet værdig til en Accessit, maatte Navneseddelen ikke aabnes. For at navngive sig for to af Dommerne af Besvarelsen, Carsten Hauch og F. C. Sibbern, tog Georg Brandes først til Carsten Hauch og anfører herom følgende: »Jeg gik først til Hauch, der dengang havde Bolig paa Frederiksberg Slot i høje, lyse Rum. Hauch forekom mig urimeligt forekommende; den da mer end 70-aarige Mand sagde mig unge Menneske den ene Artighed efter den anden. Afhandlingen var »overordentlig god«; det havde gjort dem meget ondt ikke at kunne give mig Prisen; men jeg maatte ikke bære Nag til dem derfor; de havde handlet efter deres Samvittighed. Paa en halvanden Aar vilde jeg kunne tage Magisterkonferencen i Æstetik; den gamle Digter troede at kunne spaa mig en god Eksamen. Han undrede sig over sin Gæsts Ungdom, »begreb næsten ikke, at jeg i saa ung en Alder kunde have læst og tænkt saa meget«, gav mig gode Raad for Studiernes Fortsættelse. Sibbern var lige saa hjertelig som Hauch havde været høflig og varsom.«

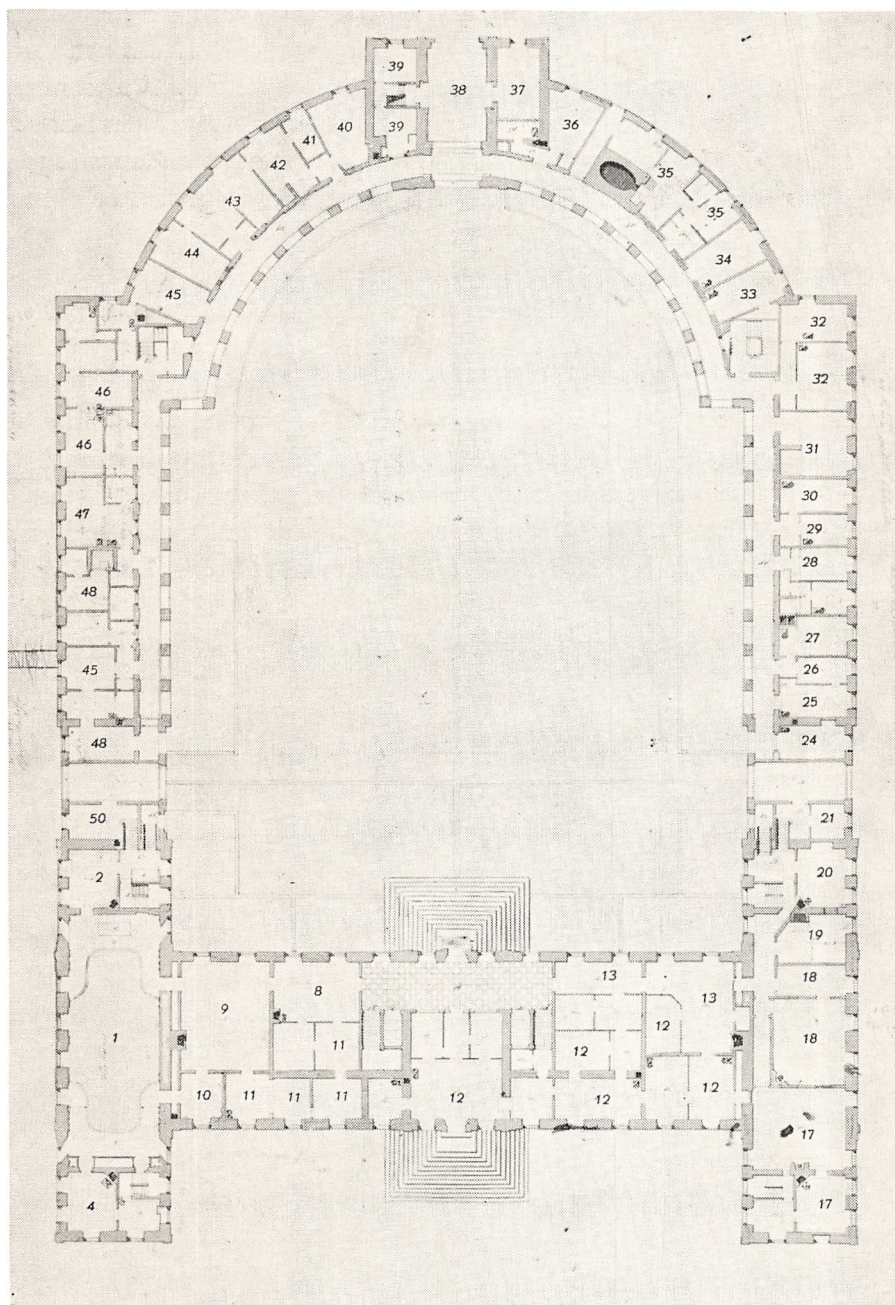
Af en Indberetning til Ministeriet af 21/I 1860 fremgaar, at Carsten Hauch stadig bebor Lejligheden i Mezzaninetagen. Med Opsigelserne af Lejlighederne paa Slottet m.m. den 29/6 1868 benævnes Carsten Hauchs Lejlighed ved Nr. 13 i Beletagens Vestfløj, men det kan ikke af de foreliggende Skrivelser ses, hvornaar Hauch har overtaget Lejligheden i den overliggende Etage. Georg Brandes ovenfor gengivne Oplysning om Besøget paa Slottet i 1861 kan kun forklares ved, at Familien Hauch er flyttet derop til April eller Oktober Flyttedag 1860. Det kan tilføjes, at Loftshøjden i Mezzaninetagen er 2,50 m, i Beletagen ca. 4,50 m. Fra Slottet flytter Carsten Hauch og Hustru til Frederiksberg Allé Nr. 7, i 1870 er Ægteparret taget til Rom, hvor Digteren dør den 4/3 1872.

I »Samlede Skrifter«, 2' Bind, 1899, skriver Georg Brandes om Hjemmet paa Frederiksberg Slot følgende: »Der udgik en sjælden Tiltrækning fra den smukke Etage paa Frederiksberg Slot, som Digteren Hauch og hans Familie for en Menneskealder siden beboede. Der var fornemt, stilfuldt og saa aldeles aandsfrit i de høje Værelser; altid godt Selskab, ofte mærkelige Personligheder. Højt til Loftet i figurlig som i bogstavelig Forstand. Et Stykke af det gamle, smukke Danmark forsvandt, da Familien opløstes og maatte forlade Slottet. Alle sjældne, betydelige Mennesker burde have fri Bolig paa et Slot – der vilde dog ikke blive overfyldt.«

Naar Familien Hauch i særlig Grad er blevet omtalt er Grunden den, at Carsten Hauch som en af vore betydeligste Digtere i saa lang Tid kom til at bo paa Slottet.

I dettes Stueetage i østre Sidefløj, i Lejlighed Nr. 5, havde Slotsforvalteren Kaptajn C. C. Juell Tjenestebolig. Boligen ligger i Rundingen ud mod Søndermarken og Roskildevej.

I 1857 fik Sprogforskeren, cand. phil. *Israel Salomon Levin* Fribolig, Lejlighed Nr. 14 i Mezzaninetagens vestre Sidefløj nær vestre Port. Israel Levin var en lærd, men stridbar Natur. I Illustreret Dansk Litteraturhistorie Bind III S. 672 skriver Vilh. Andersen bl. a. saaledes: »Han var den bidskeste af Fyrrernes Løsgængere, ogsaa da han var blevet bofast, som Prytanist, sagde han selv, paa Frederiksberg Slot, hvor han, Kynikeren af fabelagtig Stygghed, forestillede sin ærbare Husbestyrerinde til Studenternes Fornøjelse og hendes Bærelse som »Konkubine«. Han

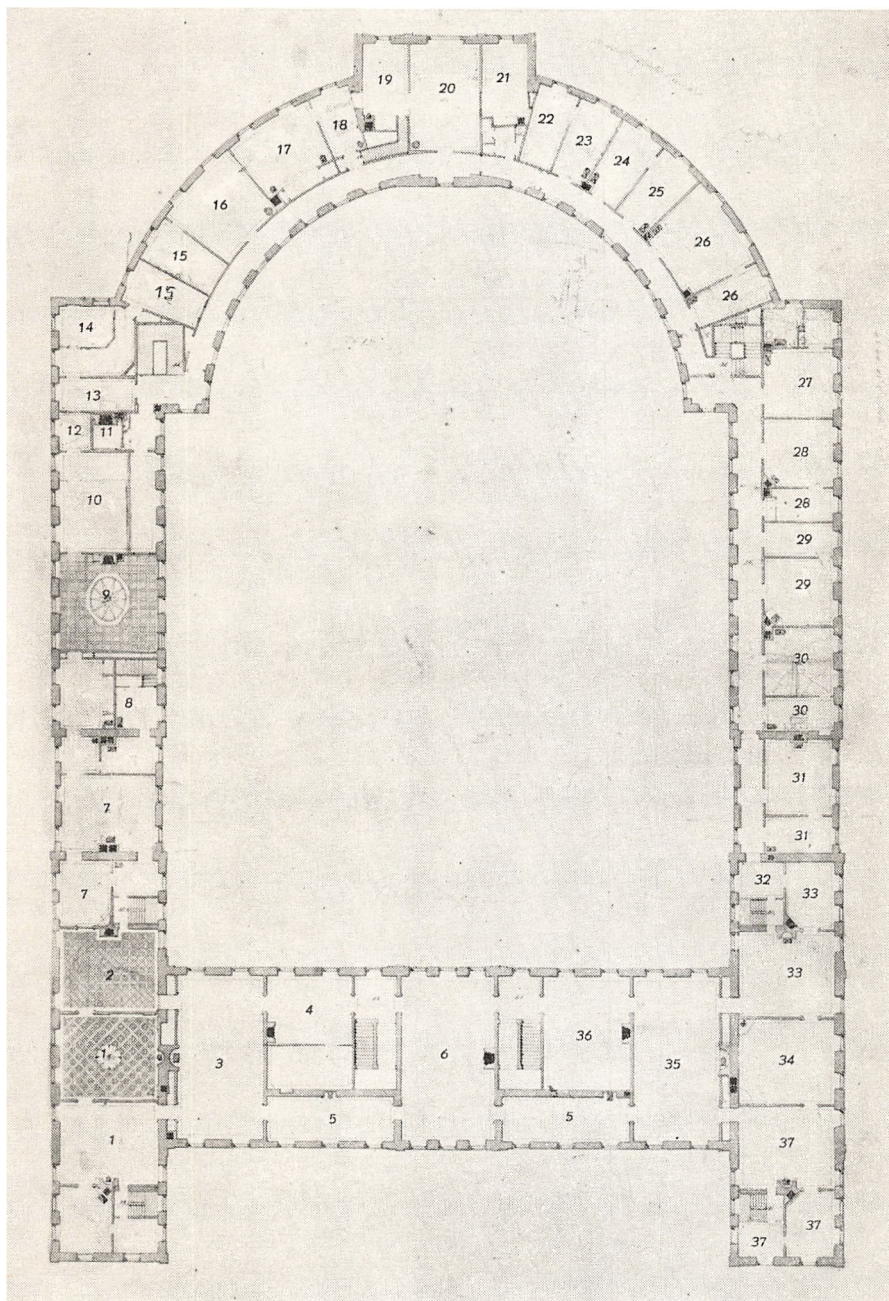

FREDERIKSBERG SLOTS STUEETAGE.

producerede mest ved at polemisere og det ikke blot mod dem, hvis Retning var ham imod ..., men ogsaa mod dem, med hvem han som filologisk Helstatsmand havde fælles Grundanskuelse og Virkeemne, det kgl. danske Rigssprog fra Læderstræde, d. e. Kultursprogets Enhed, fra Christian den Tredjes Bibel indtil Nutiden.« Korrespondancen mellem ham og Ministeriet i Aarene fra 1857 til 1868 bekræfter denne Karakteristik.

Hans Kritik var dog langt fra uden positivt Indhold, men den var dels meget ensidig, dels ubehagelig personlig. Til Udarbejdelsen af en Dansk Ordbog modtog han en fast aarlig Understøttelse. Bogen blev lige paabegyndt, men hans Samlinger paa ca. 150.000 Sedler gik efter hans Død til det kgl. Bibliotek og udgør en vigtig Del af Grundlaget for »Ordbog over det danske Sprog«. Efter Armeens Intendanturs Ønske bliver Levin sagt op til April Flyttedag 1864, men faar dog atter Bolig paa Slottet i 1866, denne Gang i Lejlighed Nr. 14 i Beletagens Vestfløj. Efter Opsigelsen i 1868 flyttede Levin til Frederiksberg Allé Nr. 36.

I 1858 faar Generalløjtnant *A. C. F. Moltke* fra Oktober Flyttedag Fribolig i Lejligheden Nr. 1 i Hovedbygningens vestlige Stueetage ud mod Frederiksberg Have og den Aaret efter den 20/9 aabnede Zoologiske Have i den tidligere saakaldte »Prinsesse Vilhelmines Have«. General Moltke ansøger dog om at faa Tilladelse til at flytte ind noget før, da Generalinden har været syg og sengeliggende i 19 Aar og daarlig taaler at rejse i Efteraarstiden. Friboligen omfattede flere Værelser med Loftsmalerier og Stuklofter. I 1848 var Generalen ikke blevet anvendt i Felthæren. Han gjorde da Indtryk af at være ældet ud over sine Aar og var noget tunghør, men hans Aandsevner var stadig gode og hans Tjenstiver uformindsket. I 1849 havde han faaet sit ivrige Ønske om Kommando i Felten opfyldt og førte med Dygtighed og stort personligt Mod en Brigade ved Kolding, Gudsø og Fredericia, hvor han blev udmærket med Storkorset af Dannebrog. I Vinteren 1849-50 var han kommanderende General i Jylland og fik i 1850 Kommandoen over 1' Division af Felthæren, og ved Helligbæk og Isted førte han sin Division med Ro og Omtanke. Fra 1851 blev han som Generalløjtnant Chef for Jydske Generalkommando, indtil han i 1858 overraskende maatte fratræde denne Stilling og blev Præces i den betydningsløse Raadgi-

FREDERIKSBERG SLOTS BELETAGE.

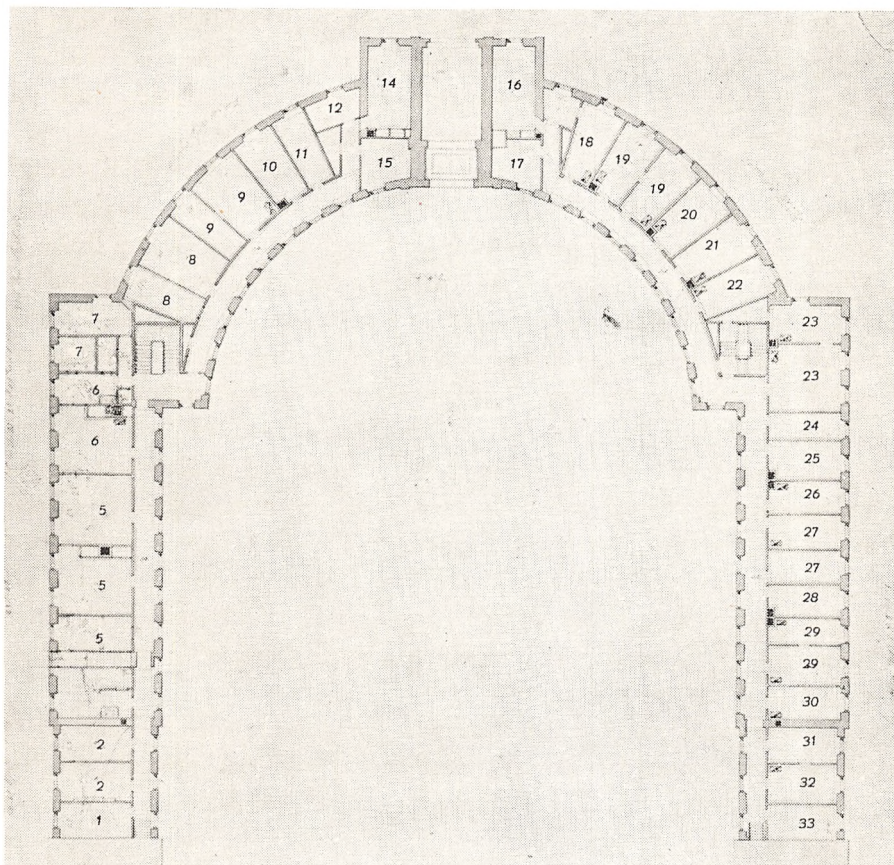
vende Komité (jfr. K. C. Rockstroh i Dansk biografisk Leksikon). I Fredericia og paa Frederiksberg Slot førte Generalen paa Grund af Generalindens Sygdom en meget stille Tilværelse. Generalen døde paa Slottet den 12/12 1863 godt 79 Aar gammel.

Omtrent samtidig med Generalløjtnant Moltke flyttede Kammerherre, Oberst, senere Generalmajor, *J. H. Fensmark* ind i Lejligheden Nr. 12 i den i 1828 indrettede Bolig for Prins Frederik (VII) og Prinsesse Vilhelmine. Oberst Fensmark havde været Adjudant hos Christian VIII og Frederik VII, der satte megen Pris paa Oberstens originale Personlighed. I 1859 udnævnte Frederik VII ham – efter at have givet Generalmajor C. Hegermann Lindencrone Afsked – til Generalmajor, Generaladjutant og Chef for Adjutantstaben uden Krigsminister C. C. Lundbyes Indstilling og Kontrasignatur, hvilket førte til en Konflikt, der fik Krigsministeren til at indgive sin Afskedsbegæring Oktober samme Aar. Efter Frederik VII's Død i November 1863 blev Generalmajor Fensmark stillet til Disposition. I Marts Maaned 1864 blev Generalmajor Fensmark sagt op til Fraflytning til April Flyttedag, hvorefter Generalen og Generalinden flyttede til Farumgaard, som han ejede, og hvor han døde den 22/11 1871.

I 1861 var der blevet lagt Gas ind i Carsten Hauchs, General Moltkes og Generalmajor Fensmarks Lejligheder, idet der samtidig blev bevilget 2900 Rdl. til Forbedring af General Moltkes da ubrugelige Køkken.

I Efteraaret 1859 havde Dr. phil. *N. Kjærbølling*, der kort forinden havde aabnet en zoologisk Have vest for selve Slottet, jfr. foran, faaet overladt Lejligheden Nr. 11 i vestre Sidefløjs Mezzaninetage. I Lejekontrakten benævnes Værelserne Nr. 1^a, 1^b, 2, 3, 4 efter Thurahs Planer. Det fremgaar af Korrespondancen, at Dr. Kjærbølling var utilfreds med at skulle benytte Indgangen fra vestre Port i Stedet for Trappen ved den vestlige Ende af det buede Parti mod Roskildevej, som fra Buegangen i Stueetagen førte op til Mezzaninen og Beletagen.

N. Kjærbølling havde i 1827, 21 Aar gammel, taget Skolelærereksamen med Udmærkelse; baade som Lærer 1831 i Marstal og 1836 i Ærøskøbing benyttede han al sin Fritid til botaniske Studier og til at iagttage Fuglenes Liv. I 1843 udgav han en Gartnerhaandbog og blev Aaret efter ansat som Inspektør ved det af Haveselskabet for Jyl-

FREDERIKSBERG SLOTS MEZZANINETAGE.

land, Fyen og Sønderjylland oprettede Haveanlæg ved Snoghøj. Ved Konferensraad Collins Hjælp opnaede han Understøttelse til Udgivelsen af det store Værk »Danmarks Fugle« med 60 kolorerede Tavler (1847-52) med Supplementer i 1854 og 1856. Det samlede Atlas fremtraadte nu under Titlen »Icones ornithologia Scandinavica« med 104 Tavler. Værket, hvis videnskabelige Værdi er ret begrænset, har i høj Grad bidraget til at udbrede Interessen for den danske Fugleverden og har været en meget benyttet, populær Vejleder ved Studiet af Danmarks Fugle. 1852 fik N. Kjærbølling Diplom som Dr. phil. ved Universitetet i Jena.

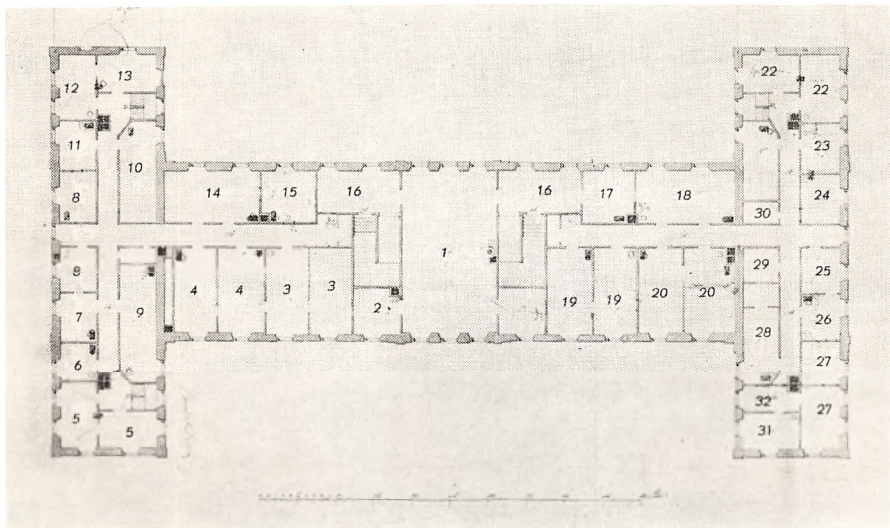
Efter Opsigelsen i 1868 flyttede Dr. phil. Kjærbølling som Ejer og Bestyrer af den zoologiske Have til Allégade Nr. 8B; det anføres i Vejviseren fra 1868, at han kan træffes Mandag, Onsdag og Fredag efter Kl. 5 Eftm., øvrige 4 Dage hele Dagen.

I 1861 søger afskediget Oberstløjtnant *F. C. Holm* Kongen om en mindre Fribolig paa Slottet og ender Ansøgningen saaledes: »Naar Nøden er størst er Kongen nærmest«. Oberstløjtnantens Ansøgning blev imødekommet.

I 1865 ansøger Dyremaleren *Simon Simonsen* om Leje af et Værelse i tidligere Generalmajor Fensmarks Lejlighed til Anvendelse til Atelier, saa nær som muligt den zoologiske Have for ikke at spille Tiden.

I 1866 faar kgl. Kammersanger *Jørgen Chr. Hansen* med Hustru, kgl. Skuespillerinde *Erhardine*, født *Ravnsberg*, kaldet *Rantzau*, og Datter overladt Lejligheden Nr. 12 i Beletagen og fhv. Toldassistent *F. A. Brodtkorb* faar overladt Lejligheden Nr. 7 i Stueetagen, begge Lejligheder i vestre Sidefløj. Kammersanger Chr. Hansen havde som 24-aarig sin straalende Debut i Hans Heiling i 1836 og siden da været en af de folkekæreste og mest yndede Sangere, som den danske Opera og Romance har ejet. Allerede fra Barn havde han lagt afgjorte musikalske Evner for Dagen, og hans Fader lod ham søge Uddannelse i Violinspil hos Koncertmester Wexschall. Da han meldte sig til Optagelse paa Det kgl. Teater hos Syngemester Siboni sørgede denne straks for, at han blev optaget paa det af ham stiftede Konservatorium. Chr. Hansens bløde og bøjelige Baryton, den Lethed, hvormed han dramatisk førte den karakterfulde Rolle i Hans Heiling igennem, men først og sidst den forunderlige smeltende Klang, den følelsesfulde og hjertegribende Timbre i Stemmen vandt ham øjeblikkelig alles Hjerter, og fra dette Øjeblik af og i over 25 Aar hørte Chr. Hansen til Operaens ypperste Støtter. Af hans mest kendte Roller skal nævnes Don Juan, Wilhelm Tell, Sverkel i »Liden Kirsten«, En Søndag paa Amager, De danske i Paris, Farinelli. Hans Hustrus Karriere blev derimod meget vanskelig ved hendes Placering mellem Fru Sødning og Fru Phister.

Professor Meldahls Konduktør, *Anthon Møller* indberetter i 1866 saaledes følgende: »At der paa Frederiksberg Slot gjøres en høist eienommeligg Anvendelse af Slotslocalerne har jeg troet ikke at burde undlade at gjøre Herr Professoren opmærksom paa, idet nemlig den vestre

FREDERIKSBERG SLOTS ATTIKETAGE.

Vestibule i Hovedfløiens Stueetage idag er benyttet af Herr fhv. Controller Brodtkorb (Slotsforvalterens Svoger) til Ubedring og Rensning af flere Fiskegarn, hvilket om det end ikke forarsager andet, ialtfald ødelægger Stukloftet, da al den Støv og Snavs der herved fremkommer i Localet, ligger sig i Stukornamenterne og Gesimserne m. m. At den store Slotsgaard benyttes til sligt, hvilket gjentagne Gange har fundet Sted, turde muligvis være tilstrækkeligt.«

I 1867 flytter endelig Amtmand *Orla Lehmann* med Student *A. Lehmann* ind i Lejligheden Nr. 16^a i Beletagens (Kongeetagen) vestre Fløj. Etagen var som foran anført blevet frigjort ved Frimurerlogens Opsigelse i 1863. De Værelser, der indgik i Lejligheden var oprindelig tiltænkt Kronprinserne, den første Beboer blev imidlertid Frederik IV's Søster, Prinsesse *Sophie Hedvig*. I de fleste af Værelserne (Gemakkerne) var de endnu i vore Dage bevarede Stukdekorationer med Loftmalerierne. *Orla Lehmann* havde ofte Selskab, undertiden med Bal i Ridder salen. Det har imidlertid ikke i Rigsarkivet været muligt at finde Optegnelser eller Skrivelser fra den korte Tid *Orla Lehmann* boede paa Slottet, nemlig til Oktober Flyttedag 1868. Fra Slottet flyttede *Orla Lehmann* til Ny Kongensgade Nr. 6.

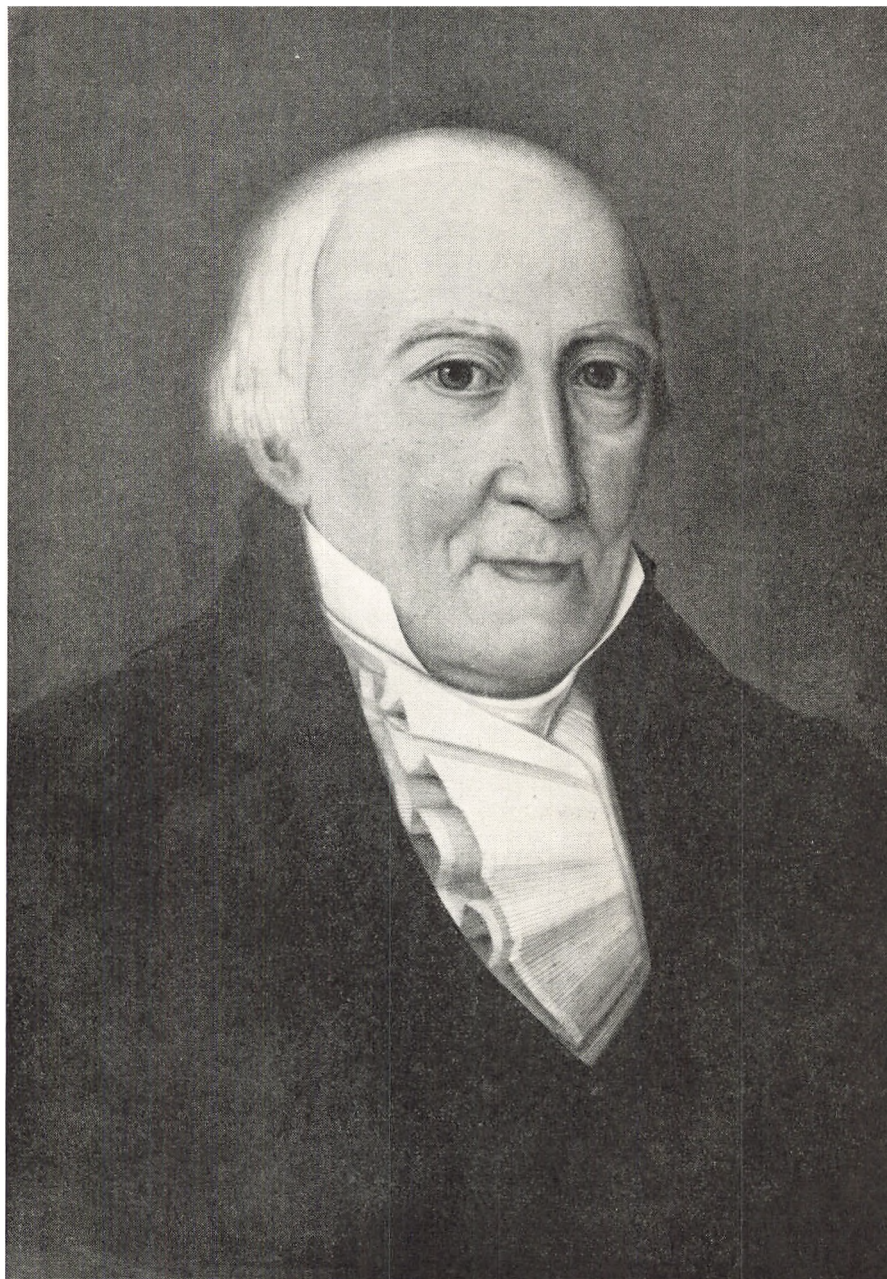
Til Oktober Flyttedag 1867 flyttede Journalist *Edgar Collin*, den senere kendte Teaterhistoriker, ind i Lejligheden Nr. 17 i Hovedbygningens Attiketage. 20 Aar gammel var Collin, en Brodersøn af Edvard Collin, blevet Student i 1856 og beskæftigede sig efter 1864 med Journalistik, redigerede en Aarrække »Nationaltidende« Feuilleton og besørgede en Del Teateranmeldelser. Paa Teaterhistoriens Omraade fremdrog Collin en Del utrykt Materiale, f. Eks. »Af Jonas Collin's Papirer« (1872) og efter Th. Overskous Død fuldførte han dennes Teaterhistorie, ligesom han sammen med Arthur Aumont udgav den statistiske Fremstilling af »Det danske Nationalteater 1748-1879« (1896-99), besørgede endvidere 1879 Udgaven af Overskous »Haandbog« og til Jubeludgaven af Holberg forfattede han en Række Monografier: »Holbergske Skuespillere«. Paa Frederiksberg Slot lærte Collin Kammersanger Chr. Hansens Datter at kende, de blev senere gift. I Lejligheden Nr. 18 i samme Etage som Collin boede paa samme Tid Løjtnant *A. C. Volquartz*. Ved Opsigelserne i 1868 flyttede Collin til Niels Juels Gade Nr. 14² og Kaptajn Volquartz til Pile Allé Nr. 5¹.

I 1864 begynder Københavns Vejviser at anføre Gaderegister, hvorfor man fra dette Aar kan konstatere, hvorledes Slottet i de følgende Aar bliver benyttet. I 1864 anføres 14 Beboere, i 1868 35 Beboere.

Paa selve Slottet har foruden de foran anførte i 1868 boet: i Lejligheden Nr. 1 i vestlige Sidefløjs Stueetage Enken efter Hofinspektør *H. Sally*, Justitsraadinde *Clara F. H. Sally* med Sønnerne Stud. jur. *A. I. G. Sally* og Student *V. Sally*, i Lejligheden Nr. 2 i samme Etage Fru *C. C. Nutzhorn* med Sønnen cand. phil. *T. Nutzhorn*, i Lejligheden Nr. 5^a kgl. Skuespiller *A. C. Hansen*, i Nr. 6 fhv. Kammerkontrollør *Ernst*, i Nr. 7 fhv. Lærer *P. C. Bønneløkke*; i Mezzaninetagens Lejlighed Nr. 8 Kammerassessor, Revisor i Overhofmarskallatet *Th. Wendler*, i Nr. 9 fhv. kgl. Konservator, Kammerassessor *C. F. Scheel* med Hustru og 3 Sønner. Efter en Opsigelse i 1866 bliver denne taget tilbage efter Anbefaling af Generalauditør *A. W. Scheel*, da Konservatoren opgives at være stærkt lidende af Gigt og Astma. I Lejligheden Nr. 11 boede Løjtnant *Carlsen*. I Beletagens Lejlighed Nr. 15 boede fhv. Herredsfoged *A. E. Lind*. I Stueetagens østre Sidefløj havde Enken efter Slotsforvalter *Bonsach*, Kammerraadinde *E. H. Bonsach* Fribolig i Lejligheden Nr. 4, Kammerassessor *O. Andersen* Fribolig i Lejligheden Nr. 3.

Køkkenforholdene paa selve Slottet har ikke været særlig tilfredsstillende, i Lakajbygningen utilfredsstillende. Saaledes beklager »den permitterede Lieutnant af Krigsreserven« *J. M. V. Neergaard*, der med Hustru og 5 Børn i 1852 havde faaet Fribolig i nævnte Bygning, sig i 1857 over, at 5 Familier maa klare sig med en Kogeindretning i den fælles Gang. I Lakajbygningen havde foruden Løjtnant Neergaard 3 andre Personer Fribolig. Blandt Beboerne i nævnte Bygning skal iøvrigt kun nævnes Fru *Marie A. Boye*, Enke 1853 efter den kendte Præst og Digter Casper Johannes Boye. Fru Boye boede sammen med Sønnen, Arkæologen Vilhelm Chr. Boye. Ved Opsigelserne i 1868 flyttede Fru Boye med Søn til Falkoner Allé Nr. 8 og Fru C. Sally med Sønnen Student V. Sally, nu Assistent i Overhofmarskallatet, til Pile Allé Nr. 5.

Selv om Beboerne var sagt op til Oktober Flyttedag 1868 kunne Udflytningen ikke afsluttes til denne Dato, og da Byggearbejderne ved Indretning af Slottet til Hærens Officersskole maatte udføres langsomt og forsigtigt, kunde Skolen først den 6/4 1869 tage det skønne gamle Slot i Brug.

JUSTITSRAAD MARCUS NISSEN WESTERMANN.

Maleri af ukendt Kunstner. Billedet er malet paa Kobber og maaler 30 × 40 cm.
Hans Haar er hvidt, Øjnene blaa og han er iført en sort Frakke og hvidt Kalvekrøs.
Originalen tilhører Læge Marcus C. Westermann, Groningen.

Justitsraaden paa Forhaabningsholm

Af KAJ FOLTMAR

BLANDT Frederiksbergs mange interessante Indvaanere i ældre Tid maa nævnes Justitsraaden paa Forhaabningsholm: MARCUS NISSEN WESTERMANN, der i 1792 havde en meget ubehagelig Oplevelse paa sin Ejendom, og som senere fik en tragisk Skæbne. Han var blandt de første Honoratiores, der fremfor Livet indenfor Stadens Mure foretrak den landlige Idyl paa en af Frederiksbergs største Ejendomme, medens de fleste københavnske Notabiliteter købte sig Lystgaarde i Nordsjælland.

At jeg kom til at beskæftige mig med Familien Westermann skyldes en ren Tilfældighed. I et tysk genealogisk Tidsskrift, som jeg subskriberer paa, var indrykket en Annonce af en ung hollandsk Student, som søgte Oplysninger om sin Slægt Westermann. Jeg svarede ham, at der i min Slægt fandtes indgiftet en Familie af dette Navn, og saafremt det viste sig, at være hans Slægt, kunde jeg give ham vigtige Oplysninger om Familien i Danmark og Norge. Det viste sig at være Tilfældet. Jeg gav mig i Lag med Arbejdet og fremskaffede en Del nyt Materiale, som fangede min Interesse for Slægten og specielt for Marcus Nissen Westermann og hans Børns fængslende Skæbner, og det blev saa til Artiklen om »Justitsraaden paa Forhaabningsholm«.

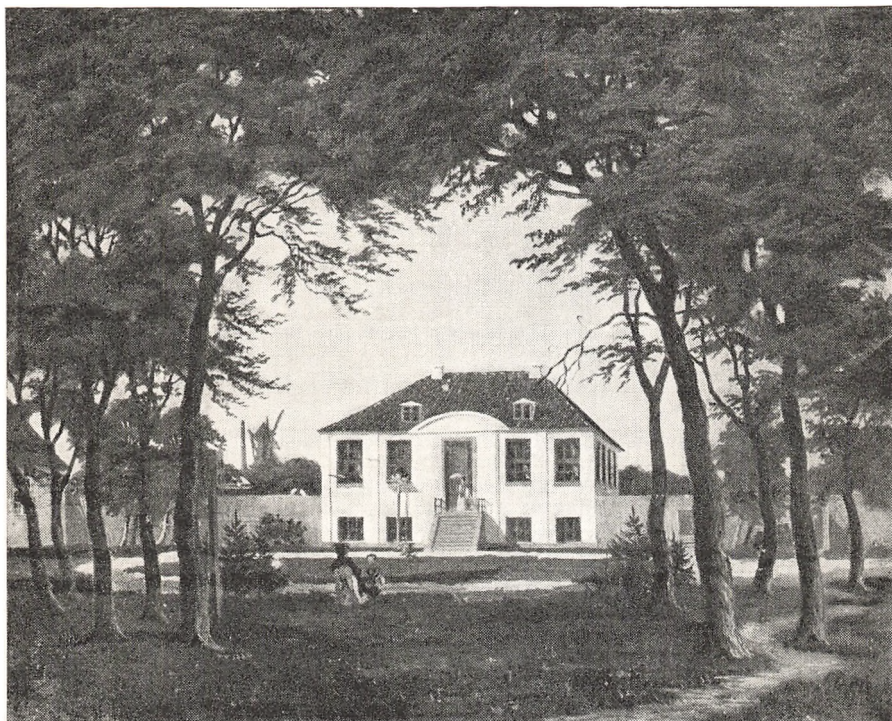
MARCUS NISSEN WESTERMANN blev født i Surendalen i Norge den 10. Februar 1748 og døbt i Trondheims Dømkirke 17. Februar.¹ Forældrene var Kammerraad, Overvejer- og Maaler i Trondheim BERT WESTERMANN og dennes anden Hustru ESTER PETERSDATTER HÖYER. Han voksede op i Forældrenes store Hus paa Hjørnet af Søndre Gade, Dronningensgade og Apothekerveiten, et Hus som Faderen i 1730 havde købt af Etatsraad ULRIK FROM. Han gik i Trondheims Katedralskole, hvorfra han blev Student i 1764, kun 16 Aar gammel, og saa kom Udlængslen op i ham, ligesom den havde gjort i hans Far og Farfar.

Faderen var nemlig født i Odense, og Farfaren var kommet fra Osna-brück i Westfalen til Odense, hvor han i 1693 giftede sig med en dansk Pige.

Den unge Marcus tog til København, hvor han blev immatrikuleret ved Universitetet² den 23. Juni samme Aar, men ifølge Overleveringer i Familien³ skal han ikke have studeret her, men i Holsten. Han dukkede atter op i København, hvor han den 14. Januar 1773 blev Fuldmægtig i Økonomie- og Kommerce-Kollegiet⁴, 25. August 1775 fungerende Sekretær for norske Sager, 29. April 1776 Chef for det danske Sekretariat og 28. April 1781 Kommitteret sammesteds og samme Aar Justitsraad, 31. Oktober 1788 2. Administrator ved Tallotteriet og faa Aar senere dettes General-Administrator.

Justitsraaden holdt Bryllup den 4. November 1779 i Sct. Petri Kirke⁵ i København med WILHELMINE MARSELIA CHRISTIANE WEGENER, der var født i Rendsborg den 24. Juli 1754. Faderen hed WILHELM THEODOR WEGENER⁶ (1724-1792), han var baade Hofembedsmand, Militæringeniør og en glimrende Matematiker, han var i nogle Aar Chef for Landkadetkompagniet, havde faaet reserveret Generalløjtnants Anciennitet og havde Rang som Gehejmeraad, var hvid Ridder, Storkors af Dannebrog, Eksellence etc., saa det var en fornem og formaende Familie han havde giftet sig ind i. Moderen hed CHRISTIANE DOROTHEA WALTHER. Justitsraadinden havde bl. a. en Søster: HEDEVIG, der var gift med Conferensraad CARSTEN TANK ANKER.⁷

Carsten Tank Anker var et Aar ældre end Justitsraaden og lige som denne født i Norge og gjorde ogsaa Karriere i Økonomie- og Kommerce-Kollegiet, hvor han blev Kommitteret i 1776. Han blev Regeringens Raadgiver paa mange Omraader og specielt i norske Sager. Han blev Direktør i det danske Asiatiske Kompagni fra 1792 til 1811, da han flyttede til Norge og bosatte sig paa sin store Ejendom »Eidsvold Verk«. Han var Prins CHRISTIAN (8) FREDERIKS Raadgiver og personlige Ven og fik derved en Hovedindflydelse paa Prinsens Holdning til Norges Skæbne i 1814. Paa »Eidsvold Verk« førte han stort Hus, ofte med 25 boende Gæster. Her blev det vigtige Møde holdt den 16. Februar 1814, som afgjorde Landets Skæbne i de følgende Maaneder. Han blev Statsraad i 1815 og døde i 1824. Naar jeg her omtaler ham saa udførligt, er det fordi han kom til at spille en vigtig Rolle i Westermans Liv.

FORHAABNINGSHOLM. Maleri o. 1850 af H. C. From (Københavns Bymuseum).

Bygningens Facade svarer nøje til Beskrivelsen ved Vurderingen den 29. Juli 1782, saa man kan vist godt gaa ud fra, at det er Bygningens oprindelige Skikkelse. Maleriet ligner i høj Grad den Tegning, der er gengivet i »Frederiksberg gennem 300 Aar«, S. 82.

Justitsraaden var en god Familiefader, glad og omsorgsfuld for sine mange Børn og med stor Hengivenhed – for ikke at sige Respekt – for sin Hustru, hvem han, i et Brev⁸ i 1814 omtaler med disse smukke Ord: »... min Skæbne er uadskillelig fra en Kone 60 Aar gammel, som var en fordm Ziiir for sit Kiøn, og stedse bliver et Mønster for Mødre og Koner, med en grænseløs Hengivenhed til mig«. Den sidste Udtalelse skal jeg komme tilbage til lidt senere.

Han var ogsaa en Mand, der kunde lide at prale med sine gode Forbindelser. Da Provst DANIEL PETER SMITH, 19 Aar gammel, havde besøgt sin Fader, Sognepræst i Holbæk TROELS SMITH, fik han paa Hjemrejsen af Justitsraadinde Westermann i Roskilde – hos hvem han anta-

gelig har overnattet – et Brev med til hendes Mand i København. Han skriver herom i sine Erindringer:⁹

»Efter anden Examen rejste jeg til Holbæk og underlige Tanker krydsede sig i min 19 Aars Hjerne – Jeg laa vaagen en Nat i Roeskilde i Mai Maaned 1801, begyndte at reflektere – over min Alder, den Westermanske Familje, min Moder o. s. v. – Da jeg rejste tilbage, gav Fruen mig Brev med til hendes Mand. Den stolte Herre var overmaade mild og spurgte mig, hvad jeg vilde vælge til mit Brødstudium. Jeg svarede, at min Fader sikkert ønskede, at jeg skulde studere Theologie. Han spurgte mig, om jeg havde Lyst dertil, og da jeg tøvede noget med Svaret, begyndte han at udmale en Fremtid for mig, som fangede let i min Sjæl, der var vant til at flyve paa Fantasiens Vinger.

Han sagde mig, at han meget let kunde anbringe mig strax paa et Handels-Contoir i Hamburg, hvor jeg kunde faae en anstændig Løn for dansk Correspondens og latinske Certificater, hvad jeg uden Handelskundskaber kunne paatage mig. I 2 Aar kunde jeg erhverve mig Sprog og Handelskundskaber og dernæst kunde komme hvad mit Hjerte higede efter, at rejse omkring i Verden. Ret faderlig raadede han mig til at tænke over Sagen, og være forvisset, at han og hans Kone inderlig ønskede, at jeg skulde betræde en Vei paa hvilken jeg kunde hastig gjøre Lykke og hvortil han troede mig fortrinlig skikket. Havde Mine (Justitsraadens 15aarige Datter WILHELMINE) været fuldvoxen, saa kunde jeg have troet, at de vilde af med mig, men nu havde jeg Grund til at troe, at de vilde conservere hende for mig og knytte mig til Dem, thi det var en paarørende i Hamburg, til hvem de vilde sende mig. Synderlig Lyst følede jeg ikke til Theologien, heller ikke til Handelen, men desmere til at leve et bevæget Liv. – Tanken paa Mine stod langt i Baggrunden.«

Hans Udtalelse om, at den unge Mand kunde opnaa, hvad han higede efter, nemlig at rejse omkring i Verden, har uden Tvivl været hans egen indre Længsel. Det maa regnes for givet, at Faderen ogsaa har paavirket sine Sønner i denne Henseende.

Sønnen JENS rejste som Skibsdreng i 1796 med et af Asiatisk Kompagnis Skibe til Østen. Skibet blev i 1808 opbragt af Englænderne og Besætningen kom i »Prisonen«.

Sønnen JOHAN PETER kom ogsaa til Søs. Han blev Skibskaptajn i et

bergensk Rederi og omkom med sin eneste Søn under et totalt Forlis paa Rejse fra Portugal til Bergen i 1833.

To af Sønerne kom til at virkeliggøre Drømmen; de oplevede Østens Pragt og Herlighed og kom belæstet med Rigdom hjem til Europa. Den ene, BERNT WILHELM, rejste som Skibsdreng til Indien. Iflg. Dansk biografisk Leksikon blev han Medindehaver af et Handelshus i Calcutta, som siden gik fallit. Men en Svigersøn til hans yngste Broder, HERMANN GERLINGS, har omkring 1884 givet en meget mere spændende Version om Tabet af hans Formue. Ifølge denne var han i 1808 rede til at rejse hjem til Danmark med hele sin rørlige Formue, som han havde assureret i et engelsk Assurancekompagni, og Værdierne var allerede bragt ombord i et engelsk Skib, der laa i Havnen i det danske Etablissement Serampur (Frederiksnagore). Om Aftenen – Kongens Fødselsdag – var der Fest ombord og Westermann deltog ogsaa i denne, men paa Grund af sin Tunghørhed morede han sig ikke, men gik tidlig fra Borde, for at gaa hjem til sit Logi for at sove.

Da han næste Morgen vaagnede og saa ud af Vinduet, saa han til sin Overraskelse det engelske Flag veje paa Fortet, der laa et Stykke fra Byen. Der var sket det, at Englænderne noget tidligere med en Varesending havde modtaget Melding om, at Krigen var brudt ud, og med et Kompagni Soldater, der var opsendt fra Calcutta, 15 Kilometer fra Serampur, havde de om Natten, medens der festedes ombord, uden at løsne et Skud besat Fortet. Ulykken knækkede ikke Westermann, han laante nogle Penge hos en Handelsforbindelse og rejste til Batavia i Hollandsk Ostindien. Atter samlede han sig en Formue og drog i 1816 via Kap det Gode Haab, hvor han opholdt sig i 4 Maaneder, hjem til Danmark.

Han interesserede sig meget for Insekter og havde med sig hjem en meget stor og kostbar Samling, som han yderligere forøgede ved Køb og Bytte. Denne kostbare Samling testamenterede han til Zoologisk Museum. I København grundede han en betydelig Virksomhed som Grosserer, Skibsreder og Ejer af Sukkerraffinaderiet »Phønix«.

Den yngste Søn, JOHAN THEODOR, skulde efter Moderens Ønske gaa Militærvejen. Han kom paa Landkadetakademiet, hvor Morfaderen havde været Chef fra 1785 til 1792, blev Kadet i 1812, men da han var for klein af Vækst, blev han udnævnt til Pagekadet hos Dronningen.

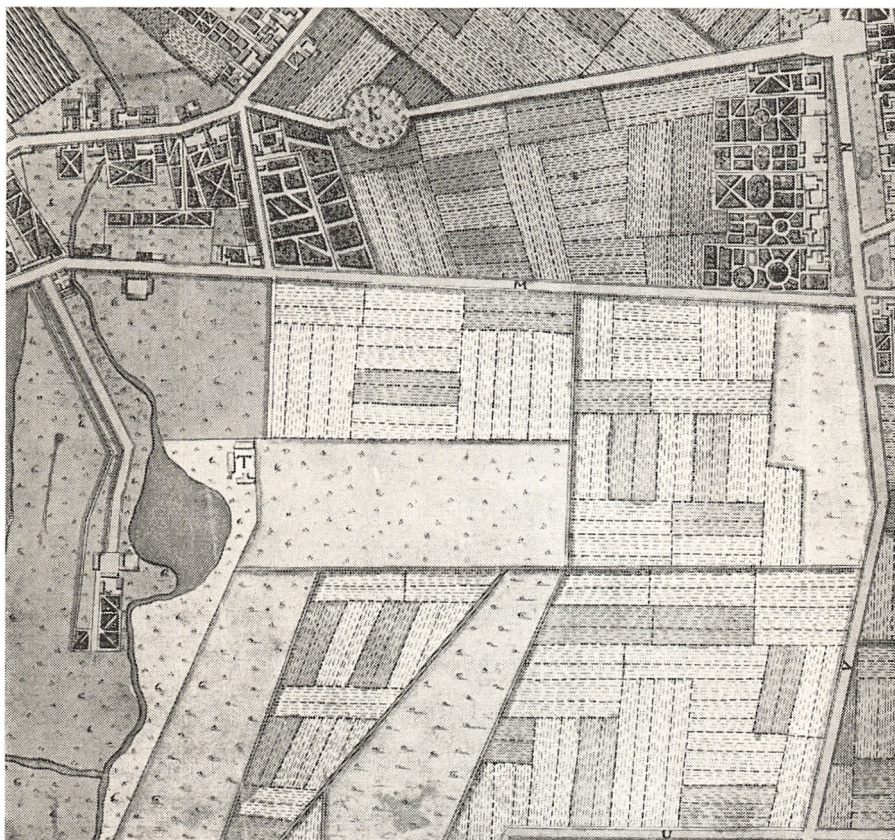
2. August 1814 udnævntes han til Secondløjtnant i de ostindiske Tropper. Guvernør Bille tog ham med til Tranquebar i sit Følge. Efter 2 Aars Tjeneste her, ansøgte han om et halvt Aars Permission og rejste til Batavia for at møde Broderen Bernt, men kom lidt for sent til at træffe ham. Netop som han gik fra Borde, sejlede Broderen ud igennem Sunda Strædet paa Vej hjem til Danmark. Han søgte og fik sin Afsked fra Hæren i 1818. Han drev først Handel med smaa Fartøjer paa Kysten, senere med egne store Skibe paa Coromandelkysten og Kysten af Bengalen. Han samlede sig en stor Formue, giftede sig med en Hollænderinde og bosatte sig i Holland, hvor han har efterladt sig en stor Efterslægt.

I 1781 købte Justitsraaden af Regimentkvartermester HANS MONSEN WINSNÆS for 2500 Rdl. »Caningaarden«¹⁰ (1906 Aagesholm), en Ejendom ved Furesøen imellem Frederiksdal og Dronninggaard. Det var en Fæstegaard under Dronninggaard. Hver ny Ejer skulde betale Indfæstningspenge, men – og det er karakteristisk for Justitsraaden – da Skødet skulde tinglæses, reservede han sig at modtage Fæste og nægtede at betale de 10 Rdl. i Indfæstningspenge.

Selve Hovedbygningen har jo nok passet Herskabet. Den var af Kampestenmur med Tegtag og indeholdt 5 Værelser i Stueetagen. I det ene af disse Værelser fandtes en Kamin af graat Marmor og Gulvet var belagt med hvide og sorte Marmorfliser. Desuden var et Ammekammer og ovenpaa en stor Sal og to mindre Værelser. Ejendommen var ham ikke stor nok, saa han forøgede Gaardens Tilliggende ved at opkøbe Jordene fra 4 omkringliggende Bøndergaarde. Familien har nok boet her om Sommeren, men Vejen var lang til København, og Stedet laa ensomt. Han solgte derfor ved Kontrakt af 23. Juni 1785 »Caningaarden« til en Forvalter OTTO PEDERSEN for 5550 Rdl. og saa sig om efter en bedre beliggende Ejendom.

I »Forhaabningsholm« fandt han netop det han søgte: tilstrækkelig nær København til at han kunde passe sit daglige Arbejde ved Tallotteriet og dog saa dejligt landligt, en ny smuk Hovedbygning, god Udenomsplads og vidtstrakte Jorder, men den var dyr, Prisen var 10.000 Rdl.

Da Staten i 1765 udloddede Frederiksberg Markjorder¹¹, blev Arealet udstukket i ulige store Lodder med fortløbende Numre. Ved Auktionen den 30. Marts 1765 overtog PETER ANTHON JAGER eller JÆGER de 8

Udsnit af et Kort tegnet og koloreret af en Landkadet i 1775. (Hærens Arkiv).

Navnet Forhaabningsholm er ikke anført paa Kortet, men imellem Bygningerne er tegnet et *T*, der i Kortets Tekst angives at være: *Bargums Gaard*. Bygningerne synes at være nøjagtigt indtegnede, saaledes den Aaret før af Bargum nyopførte store Staldbygning paa den nordre Side af Gaardspladsen.

første og bedst beliggende Lodder, nemlig Lodderne 1-8, der omfattede hele Omraadet mellem Gamle Kongevej, Falkonérallé og Rolighedsvej for ved nuværende Bülow'svej at skraa over til Ladegaarden og derfra langs Rosenaaen til Farvervænget (Svanholms Jorder) og tilbage til Gamle Kongevej.

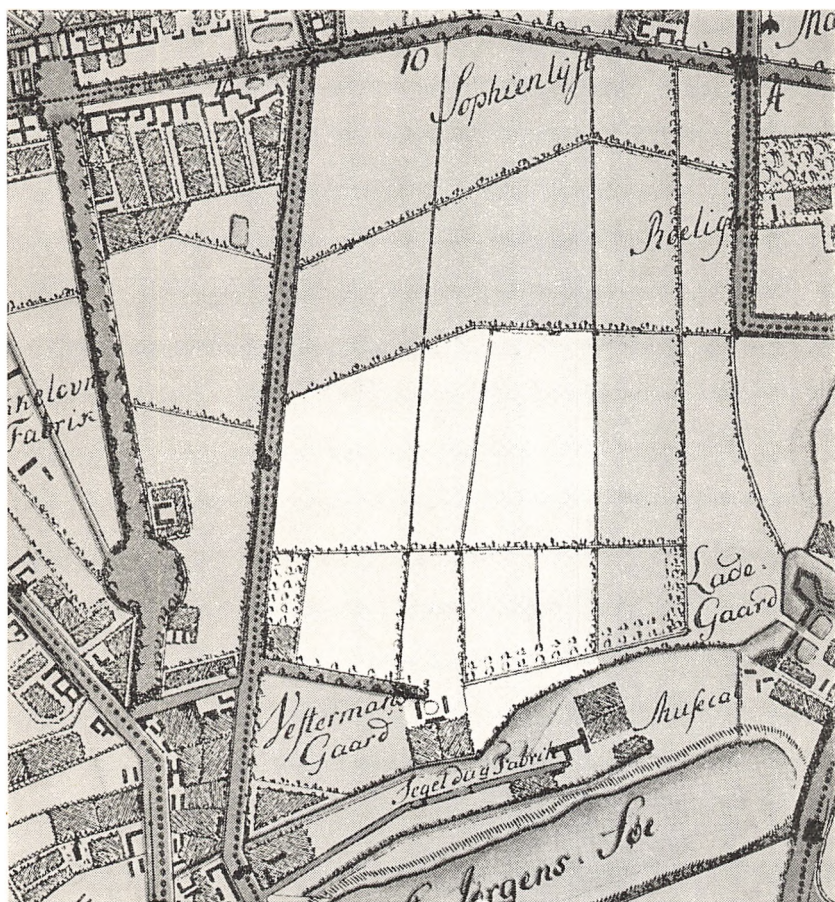
Jager opførte en Lyst- og Avlsgaard, men afhændede det hele 2 Aar efter til HENNING FREDERIK BARGUM, der var Direktør for »Det danske

Guineiske Kompagni«. Kompagniet handlede hovedsagelig med Neger-slaver, og i hans Tid kunde man se dem arbejde paa Forhaabningsholms Marker. Da det gik sløjt med Kompagniet, pantsatte han 1771 Forhaabningsholm til et hollandsk Assurance-Compagni for 48.000 Rdl., idet han gav det Udseende af, at denne hans frie Ejendoms Gaard var et helt Herresæde.

Hovedbygningen¹² laa parallelt med Gamle Kongevej, den var 21 Fag lang og 8 Fag dyb og var af Mur- og Bindingsværk, en Etage høj med Tegltag og havde 2 Kviste. Den indeholdt en Lo med Port i den vestre Gavl, en Sædelo og Hestestald med Hakkelseskammer og en Forstuegang. Desuden var der 2 Kamre og et Køkken med aabent Ildsted og en indmuret Kobberkedel paa 2 Tønder, Viktualiekammer, en Borgestue og et Værelse til Folkene med 4 faste Sengesteder. I den østre Ende var et Køkken, et Spisekammer, et Pige-kammer og 3 Værelser med Brystpanel, malede Lofter og Væggene betrukket med malet Lærred. Denne Bygning blev i 1770 vurderet til 3.270 Rdl.

Vinkelret paa Hovedbygningen med Facade mod Vodroffsgaard laa en Staldbygning 26 Fag lang og 8 Fag dyb, en Etage høj af Mur- og Bindingsværk med 2 Kvistluger. I denne Bygning var der et Kammer, Huggehus, en Lo til Tærskning, en Lade og en Kostald paa 12 Fag. Desuden var der nogle Smaahuse og Skure af Brædder og Tømmer, der blev brugt til Vognskure, Vaskehus, Forraadshus, Tørveskure, Svinesti og Hønehuse, altsaa en rigtig Landejendom, som i 1770 blev vurderet til ialt 7.560 Rdl. Bargum gav CARL ORDING Forpagtning paa Gaarden til 1. Maj 1779, men allerede i 1778 forsøgte han at sælge Forhaabningsholm, men det lykkedes ikke før Aaret efter.

Ved fjerde og sidste Auktion 26. Marts 1779 solgtes Forhaabningsholm til Bager HENRIK MENTZ,¹³ der havde sin Bagergaard i Allégade, for 3.000 Rdl., en ualmindelig lav Pris. Det hollandske Assurance-Compagni led altsaa et betydeligt Tab. Mentz havde Gaarden knapt et Aar, saa gik ogsaa han fallit. Kreditorerne var klar over, at Forhaabningsholm ikke kunde sælges med det store Jordtilliggende, saa de frasolgte ved Auktioner en stor Del af Lodderne. Til Slut solgtes Hovedparcellen Lod No. 1 med Gaardens Bygninger og Have til den højstbydende: Procurator OLE ANDERSEN¹⁴ i København pr. Kommission, for 1.902 Rdl. Først den 9. Juni 1784 anmodede han om, at Auktions-

Udsnit af Plan vedrørende en Manøvre, som 8. Oktober 1795 afholdtes imellem Frederiksberg og Glostrup. (Hærens Arkiv). Paa Kortet, der er fra det Aar Justitsraaden solgte Forhaabningsholm, er Ejendommen benævnt: »Vestermans Gaard«.

skødet maatte blive udstedt til Ejeren ARTHUR HOWDEN, Hørheilings-Fabriquer. Skødet blev udstedt 11. Juni samme Aar. Howden havde Forhaabningsholm i 7 Aar, saa solgte han Gaarden iflg. Skøde af 20. Februar 1787 til Justitsraad Marcus Westermann for 10.000 Rdl.

Eiler Nystrøm skriver herom i sin Bog: »Frederiksbergs Historie« Bd. III Side 85 at Sælgeren: »Arthur Howden var Købmand i Helsingør og Ejer af en Hørheglingsfabrik. Han havde aabenbart købt Forhaab-

ningsholm enten til Fabriksanlæg, hvad der ikke for hans Vedkommende blev til noget, eller paa Spekulation. Han solgte i hvert Fald Gaarden faa Aar efter (1787) for 10.000 Rdl. altsaa med en smuk Fortjeneste, til Administrator ved det kgl. Lotto Justitsraad Marcus Westermann. Gaarden havde nu et Tilliggende paa 32 Tdr. Land, selv i sin stærkt beskaarne Skikkelse en ganske respektabel Landejendom.«

Howden, der var Englænder, havde ledet og drevet den københavnske Plejeanstalts Lærredsfabrik¹⁵ paa Almindeligt Hospital i København, hvor ogsaa de engelske Mestre: NISBETH, Vævemester GORDON og Blegemester MOORE var ansatte, men da Fabrikken gav Under-skud blev den ophævet, og Heglemester Howden blev da ved Kabinetsordre af 17. Juni 1779 engageret til at indrette to Skoler i Hovedstaden: en Hegleskole og en Spindeskole, hvortil Proprietærer og Borgere i Provinsen kunde sende Lærlinge. Disse to Skoler installerede Howden i sin nye Fabriksbygning paa Forhaabningsholm, hvor de forblev indtil 1785, da han flyttede dem ind til Byen i en Ejendom paa Hjørnet af Vestervold og Larslejstræde. Ved Plakat af 4. August 1780 bekendtgjordes Skolernes Anlæg. I de fire følgende Aar kostede de Kommercefondet 15.000 Rdl. Fra Starten til 1785 blev der kun udlært 5 Drengene i Hegleskolen og 14 i Spindeskolen. Anlægget fortsattes dog af Howden, der selv antog Drengene og solgte alt, hvad han kunde producere.

Howden havde altsaa ikke købt Forhaabningsholm til Anlæg af en Fabrik eller paa Spekulation men til Indretning af sine to Skoler. Arealet var heller ikke paa 32 Tdr. Land men paa 62 Tdr. Land eller 8 Tdr. 1 Skp. Hartkorn.¹⁶ Arealet omfattede nu det oprindelige Lod No. 1, der strakte sig fra Forhaabningsholmsallé, langs Gamle Kongevej, nuv. Bülowvej, nuv. Thorvaldsensvej og derfra i en lige Linie til Rosenaen og fulgte herfra den gamle Grænse tilbage til Forhaabningsholmsallé.

Rent umiddelbart synes Howden ogsaa at have haft en meget stor Fortjeneste ved Salget af Forhaabningsholm, men undersøger man Sagen nærmere, viser det sig, at Arthur Howden har forbedret Gaarden, saa han i Skrivelse af 26. Juli 1782¹⁷ anmoder Københavns Magistrat om at lade Forhaabningsholm taksere og vurdere af 2 Københavns Mestre: »... som ieg formoder bedre kan beskrive og bedømme deres Værdi, da ieg siden ieg i Aaret 1780 kiøbte Gaarden Forhaabningsholm kaldet, paa Friderichsberg Mark, har anvendt en betydelig Summa, deels paa

nye Bygninger og deels ved at reparere og forandre de gamle Bygninger.«

De to Haandværksmestre vurderer Bygninger, Plankeværker, Stakitter og Brønd for tilsammen 11.930 Rdl., saa Howdens Fortjeneste har ikke været saa stor, som man ved den blotte Sammenligning af Købs- og Salgssum skulle formene. Paa den anden Side kan man heller ikke sige, at Justitsraaden har givet for meget for Forhaabningsholm, naar man til Bygningernes Værdi lægger det store Jordtilliggende.

Blandt de Forandringer, som Howden lod foretage, maa navnlig fremhæves to, nemlig Indretningen af en Fabriksbygning og Opførelsen af en ny Hovedbygning. Fabriksbygningen var en tidligere Staldbygning, som Bargum havde opført paa den nordre Side af Gaardspladsen i 1774;¹⁸ den var af Mur- og Bindingsværk og i en Etage med teglhængt Tag, 20 Fag lang og 6 Fag dyb og indrettet til Hestestald med Plads til 36 Heste. Nu forandrede Howden den til en Fabriksbygning.

I underste Etage blev 11 Fag delt i 7 Afdelinger med Bræddegulve, hvori fandtes Disk og Reoler. Ved Siden af førte en Trappe op til en Loftetage, der var i 3 Afdelinger med Kvist over 12 Fag. Bygningen blev vurderet til 3.200 Rdl.

Den anden interessante Bygning, var den nyopførte Hovedbygning. Parallelt med Gamle Kongevej laa den oprindelige Hovedbygning, som jeg tidligere har beskrevet; der var kun foretaget nogle faa Ændringer i den, den havde stadig i den østre Ende af Bygningen de 3 panelede Værelser, der gennem en Dobbeldør havde Udgang til Haven. Lige overfor denne Bygning paa den nordre Side af en stor brolagt Gaardsplads laa Fabriksbygningen. Mellem disse, paa den østre Side af Gaardspladsen med Facade mod Vodroffsgaard, opførte Howden, paa den tidligere Kostalds Plads, en ny flot Hovedbygning, som vi vil se lidt nærmere paa, eftersom den stadig findes i Forhaabningsholmsallé (nuværende No. 24, tilhørende Den Skandinaviske Bryggerhøjskole) omend nu forsynet med endnu een Etage samt en Sidebygning.¹⁹

Den ny Hovedbygning var grundmuret til alle fire Sider. Den var i een Etage, 22 Alen lang og 16 Alen dyb. Den havde Vinkeltag dækket med blaa glasserede Tagsten, og over Indgangen midt i Bygningen var en halvrund Frontespice dækket med Bly, medens der over Hoveddøren paa den modsatte Side af Bygningen var en Sokkel paa Gesim-

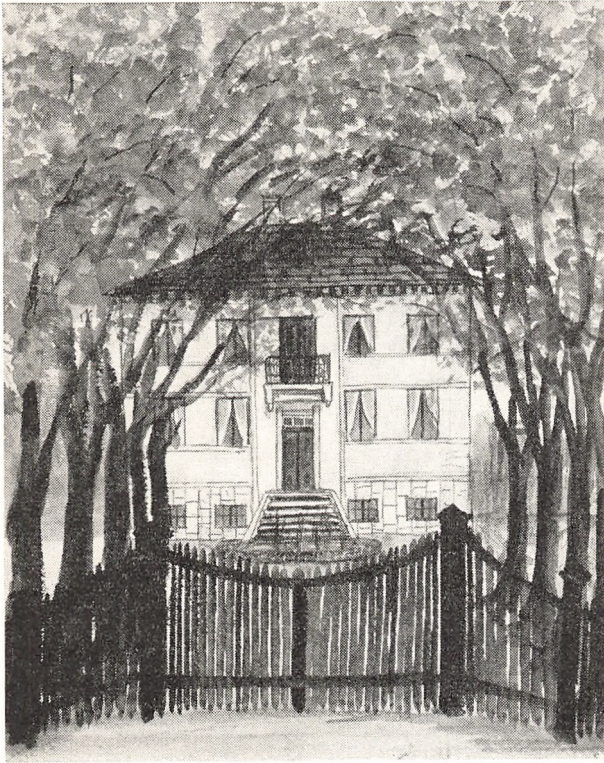
sen, bag hvilken en Rende var dækket med Bly. Der var Kælder under hele Huset med ret høje Kældervinduer til at skyde op. En smuk udvendig Trappe af bornholmsk Sandsten førte fra den brolagte Gaardsplads op til Hoveddøren. Paa begge Sider af denne var 2 Fag Vinduer. Vinduernes Saalbænke var ogsaa af bornholmsk Sandsten, ligesom Gesimsen og Konsoller over de to Døre samt Dørkarmene var af samme Materiale. Overalt var der engelske Vinduer og hollandske Døre med Messingbeslag.

I Kælderen, som havde Nedgang dels fra en lille Sidegaard og dels fra Forstuen, var et rummeligt Køkken med aaben Skorsten og en indmuret Bageovn, og Gulvet var belagt med Mursten paa Kant. Desuden var der 2 Værelser og Resten var delt i 3 Afdelinger og en Forstuegang; i den eene af disse var 2 Vinreoler med 4 Hylde i hver. I en anden Afdeling var der fra Posten i Sidegaarden (den havde »mahlet Træfutral«) ført en Blyledning ind forsynet med en Malmhane.

I Stueetagen kom man fra Gaarden ind i en Forstue, der havde eet Vindu. Til højre for Indgangsdøren førte en Trappe fra Kælderen op til Loftet, der var ud i et. Ved Siden af Trappen var et Kammer paa 1 Fag, og til venstre for Forstuen laa et Værelse paa 2 Fag. Paa den modsatte Side af Huset var midtpaa en Havestue med et Fag Vindu paa hver Side af Havedøren, og i hver Side af Stuen en Niche med en treetages Vindovn med Tromle i hver. Paa hver sin Side af Havestuen var et Værelse. I denne Etage var der 12 Fag dobbelte Vinduer til at skyde op, Lofterne var gibsede og de hvide Vægge havde Fodpanel og en Postements Liste.

Fra Havestuen førte en fyrretræs Trappe med Gelænder ned til Haven, der var stor og strakte sig nordpaa langs med Aaen, der skilte Forhaabningsholm fra Vodroffsgaard. Denne lille Aa forvoldte mange Stridigheder mellem Vodroffsgaards Ejere og Naboerne. Ogsaa Westermann havde en lille Kontrovers med Mekanikus JOHN SMITT paa Vodroffsgaard, der endte med en Overenskomst den 31. Maj 1790:²⁰ »... angaaende det ved bemelte Gaard gaende liden Strøm, dens Opstemning og Affald«.

Den udstrakte Have havde i sin Nyttehave 32 Aspargesbede, mange Bærbuske og omtrent 100 Frugttræer, og i Prydhaven et firkantet Lysthus, der var grønt udvendig og malet perlegraat indvendig. Hovedbyg-

FORHAABNINGSHOLM. Akvarel af L. Both fra 1884
(Det kongl. Bibliotek). Aar 1874 ændredes Bygningen, bl.a.
ved Paabygning af en Etage som vist her paa Billedet.

ningen vurderedes til 3.000 Rdl. eller 200 Rdl. mindre end Fabriksbygningen.

Desuden var der bag Fabriksbygningen et lille Vaaningshus af Grundmur paa 3 store Fag, i een Etage og med teglhængt Tag; og nede ved Gamle Kongevej et Portnerhus 5 Fag langt og 4 Fag dybt. Det var af Mur- og Bindingsværk, havde Tegltag og indeholdt kun en Forstuegang, et Køkken og en Stue paa 3 Fag. Foruden disse større Bygninger var der en Del Skure af Tømmer og Brædder, og flere smaa Gaardsrum, alt indhegnet af mange Fag Plankeværker og Stakitter. Alléen, der førte op til Gaarden, var ved Gamle Kongevej lukket med en Stakitport med et Fag Stakit paa hver Side.

Ser vi paa det gamle Billede af Hovedbygningen, der er fra omkring 1850, men stadig passer til den oprindelige Beskrivelse, gør den et ganske herskabeligt Indtryk. Skønt den kun er i een Etage, er der ved Hjælp af den høje Kælder og Pilastrene imellem Vinduerne, gjort hvad der kunde gøres, for at den skulde illudere som et lille Palæ.

Justitsraaden forbedrede Bygningerne.²¹ Han betrak Stueetagens Værelser i Hovedbygningen med Brystpaneler og malede Lærredstapeter, indrettede 5 Kamre med skraa Vinduer i Loftetagen »overalt meget ziirligt og propert indrettet«, og opstillede i Havestuens 2 Nicher en svensk Porcelains Kakkellovn i hver. For hver Ende af Hovedbygningen var en lille lukket, brolagt Gaardsplads; begge havde ind til Haven en lille Bygning og ud til Gaarden en ditto. Disse 4 Bygninger, hver 10 Fag lange, pyntede Justitsraaden paa, saa de blev til 4 Pavilloner, hvoraf det ene blev indrettet til et Værelse med engelske Vinduer og Trappe ned til Haven.

Fabriksbygningen undergik ogsaa en Forandring. Der var nu Kælder under 4 Fag. Bygningen indeholdt nu 2 Værelser og 2 Kamre med engelske Vinduer og hollandske Døre, samt Køkken og Forstue. Desuden rummede Bygningen 3 Vognremiser med dobbelte Porte, en Rullestue, et Huggehus, en Lo og en Lade. Ovenover var i den ene Ende af Bygningen en stor Sal. Folkeholdet bestod af: en Forpagter, en Hyrde, 5 Tjenestepiger, 3 Tjenestekarle og 3 Daglønnere.²²

I Fabriksbygningen havde den engelske Væver ALEXANDER MITCHELL efterfulgt Heglefabrikør Howden. Her indrettede Mitchell sit Strømpemanufaktur, indtil han i Aaret 1794 flyttede det til Gentofte²³ i en Bygning, der endnu findes i det efter ham opkaldte Mitchellstræde.

Medens Arthur Howden endnu havde Forhaabningsholm, lod han i 1785²⁴ Ober-Landinspecteur BERNER opmaale »afgrave og separere« Gaardens Jordtilliggende, nemlig Lod No. 1 fra 1765, i 3 Dele, som fik Betegnelserne Lod No. 1, 2 og 3. De tre Lodder havde deres smalle Side mod Gamle Kongevej, medens Langsiderne, der strakte sig fra Gamle Kongevej ned til nuværende Thorvaldsensvej var omtrent lige lange, nemlig ca. 880 Alen. En af disse nye Lodder: No. 3, solgte Justitsraad Westermann ved Skøde af 22. Juli 1795²⁵ til Borger og Herbergerer LARS CHRISTENSEN paa Vesterbro for 3.000 Rdl. Det afhændede Areal grænsede mod Syd til Gamle Kongevej, mod Vest langs nu-

FORHAABNINGSHOLM. Fotografii fra 1962.

I nyere Tid er Bygningens Nordfløj blevet forsynet med en Tilbygning. Den skandinaviske Bryggerhøjskole har nu til Huse her, og en ny bred Vej med en rød halvhøj Mur svinger nu i en Bue foran Bygningens højre Side ind til det bagved liggende Kongens Bryghus. Ellegaard-Frederiksen fot. (Frederiksberg Kommunebiblioteker).

værende Bülow'svej, mod Nord til nuværende Thorvaldsensvej og mod Øst til nuværende H. C. Ørstedsvej, ialt et Areal paa 29 Tdr. $7\frac{3}{4}$ Skp. Land. Paa et Stykke af dette Areal, nærmest Gamle Kongevej byggedes senere »Wilhelminelyst«. Alléen op til »Wilhelminelyst«, der løb langs med Skellet mellem Lod No. 2 og 3, blev senere til det nuværende H. C. Ørstedsvej. De øvrige 2 Lodder, No. 1 med Forhaabningsholms Bygninger og No. 2 solgte Justitsraaden til Hof- og Stadsrets Procurator ANDREAS CHRISTIAN PALLE for 10.500 Rdl. dansk Curant ifølge Skøde af 28. September 1795.²⁶ Jordtilliggendet var da 32 Tdr. Land »geometrisk Maal« eller 4 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn.

Justitsraad Marcus Nissen Westermann levede paa sin Ejendom i 8 Aar med sin Hustru, der skænkede ham ialt 14 Børn, hvoraf de 8

blev født paa Forhaabningsholm.²⁷ Her kunde han og Familien leve fri for Stadens Larm, med de arbejdende Haandværkere ude paa Gaden, de Gadehandlendes Raaben og Skrigen og den ulidelige ildelugtende Luft, der navnlig om Sommeren stod som en tæt Em imellem Husene, fra hvis Porte alle Slags Uhumskheder skylledes ud i de aabne Rendestene. Næh! her paa Forhaabningsholm kunde han, hans Kone og mange Børn nyde den friske Landluft. Men det fredelige og landlige Liv han førte her, saa nær ved Byens Volde fik en brat Ende Torsdag den 19. Juli 1792. Der indtraf denne Dags Aften en Begivenhed, der fik de ubehageligste Følger for Justitsraaden og hans Frue: hans 19aarige Tjenestepige ANNA MARIE HANSEN afgik ved Døden.

Ikke saa snart havde Pigebarnet lukket sine Øjne, før Rygterne begyndte at svirre:

Justitsraaden har med en Tyrepisk saa ilde mishandlet og blodig forslaget sin Tjenestepige Anna Marie, saa hun er død samme Dags Aften Kl. 10^{1/2} Slet; men ikke nok med det, næh! han har ogsaa o. s. v. o. s. v. Rygterne bredte sig og lod sig ikke standse. Tilsidst lod Justitsraaden i sin Fortvivlelse indrykke følgende Annonce i Adresse-Avisen No. 190 den 8. August 1792:

Bekjendtgjørelse.

Da mit Rygte Offentligen er mishandlet paa den skammeligste Maade ved at tillegges een ikke mindre Beskyldning end denne: ved voldsom Behandling at have Aarsag i en udi mit Huus af Medlidenhed antagen Piges Død; saa bekjendtgjøres herved, at jeg til min Æres og gode Navns og Rygtes Beskiernelse finder mig opfordret til ved Trykken at bekjendtgjøre det i den Anledning af dette Rygte optagne Forhør, med holdte Obductionsforretning, for med disse autentiske Documenter at overtyde enhver Medborger om, at dette ærenærgaaende Paasagn saa langt fra har mindste Grund, at det afdøde Menneske hverken af mig eller nogen anden har været tilføiet enten Hug eller Slag, endnu mindre saadan Overlast at samme kunde have bidraget til hendes Død, men at hun tvertimod saavel før, som i den Sygdom, af hvilken hun døde, har været behandlet og pleiet med mere end huusfaderlig Ømhed. – Jeg haaber altsaa, at enhver god Medborger vil holde sin Dom tilbage i denne Sag, indtil denne min Retfærdiggjørelse, som

med allerførste skal blive gjort offentlig, kan fuldkommen overbevise Publicum om min Uskyldighed. *Westermann.*

Havde Rygterne haft travlt før, saa blev de efter denne Bekendtgørelse endnu mere udbredte og ondartede. Publikum maatte have Luft for deres Følelser, og da Aviserne dengang i deres Spalter ikke kendte til »Nyt fra Lærerne« eller »Byens Talerstol«, maatte de ty til Skillingspjecerne, og det skete da ogsaa i vid Udstrækning. Paa Det kongl. Bibliotek findes bevaret 7 Pjecer,²⁸ alle omhandlende Westermanns Piges Død. Alene de Pjecer er et helt Kapitel for sig, men jeg maa nøjes med at citere lidt af dem; de giver et ganske godt Indtryk af, at det ikke var selve Affæren, der var det centrale, men at det meget mere var den, for ikke saa mange Aar siden erhvervede Trykkefrihed, der skulde udnyttes til at se sine egne Ord og Tanker paa Tryk. I en af Pjecerne siges da ogsaa lige ud: »Gienstanden for nærværende (Pjece) er, hverken at frikiende eller fordømme Herr Justitsraad Westermann, thi denne Mand, saa vel som hans Tanke- og Handlemaade er mig gandske ubekendt —«. Publikum og Pjecerne deltes i to Lejre: pro et contra Westermann. En Pjece hed:

»Svar paa den ubekendte Auctors i Trykken udgivne Skrift, i Anledning af det imod Hr. Justitsraad Westerman udsprede Rygte, for saavidt Forfatteren af samme, paa en nedrig Maade angriber alle Justitsbetiente i Almindelighed, og Dommeren ved Kiøbenhavns Rytter-Districts Birketings-Ret i Særdeleshed. Kiøbenhavn 1792. Trykt og sælges hos H. J. Graaes Enke i Knabroestrædet No. 70.«

Et lille Uddrag af Pjecen giver et godt Indtryk af Indholdet:

»O! usle Forfatter, af den i Trykken udkomne Pasqvil over Herr Justitsraad Westerman m. fl. Du kiender vist lidet eller intet til hiin brave og nidkiære Embedsmand, Herr Birkedommer Sundbye i Ballerup, og ligesaa lidet kiender Du til modus procedendi i Sager af Natur som den hvorom Du skriver; eller og har Ondskab og Nederdrægtighed behersket dit Hierte, i det Øyeblik Du skrev det elendige Skrift, som nu circulerer iblandt Publicum, i hvilket sidste Tilfælde Din Fremgangs-Maade da, i alle Veltænkendes Øyne, er langt mere lastværdig end i første.«

En anden hed:

»Lidt strøet Salt paa disse Dages ufordøielige Retter i Anledning af Hr. Justitsraad Westermands Avertissement i Adresse-Avisen No. 190. Motto! Skaf dig Paryk og lad dig rage – Med Haar man dig da ej skal tage. Kjøbenhavn 1792. Trykt hos Poul Hermann Höecke.«

En tredie:

»Myrrha og Aloe blandet med Galdæbler. Recipe: frisch hinunter geschukt – siger Rabner. Eller – de ufordøielige Retter paa nye opkogte med Peber og Salt, for Hr. Justitsraad Westermands Sags Forvarere. Motto: Lidet spansk Peber og Salt, Er stundom ikke saa galt. Kiøbenhavn 1792. Trykt hos P. Poulsen.«

Da der i en af Pjecerne har staet noget om »drevne Jyder« og »Tyskerne som man ikke kan lide paa«, saa trykkes straks en Pjece med Titlen:

»Et Ord til Beste for de ærlige Jyder og brave Tydkere, blandet med spansk Peber; til Forfatteren af: Besvarelsen paa det udgivne Blad Strøet Salt for Ufordøieligheder, udgivet i Anledning af Hr. Justitsraad Westermanns Avertissement. Isteden for poetisk Motto, som Forfatteren viser Ekel for, føres ham hans Yndlingsprog til Gemytte: Som du udmaaler, bør du indmaales. Kiøbenhavn 1792. Trykt hos P. Poulsen.«

Mod disse Pjecer var der intet at stille op. Ganske vist havde Forordningen af 3. Decbr. 1790²⁹ skærpet Kursen overfor »ildesindede Personer der angriber agtbare Medborgeres Ære, uden at de tør være deres Navne bekjendte«, men Politimesteren greb sjældent ind, og Regeringen heller ikke, dens ledende Mænd var principielt Talsmænd for Trykkefriheden. Justitsraaden havde kun een Udvej til at rense sin Ære; han ansøgte Danske Cancellie ved Skrivelse af 18. August 1792³⁰ om der »maatte blive beskikket en Actor imod ham til denne Sags Forfølgelse«. Kongen befalede 9. November 1792 Sø-Krigs Procureur HANS HAAGEN som Actor, paa den afdøde Piges Fader Tømmermand paa Holmen EJLERT HANSEN's Vegne, at anlægge Sag mod Westermann. Klagen³¹ gik ud paa:

»At Justits-Raad Westermann skal berørte 19de Julii med en Tyre-Pidsk have saa ilde medhandlet og blodig forslaget benevnte Piige Anna Maria efter at hun havde forrettet et Ærinde i Kiøbenhavn, at hun, uagtet Hyrdens Kone, som var tilstæde forbandt Saaret, at ikke Blodet skulle reent forløbe hende, og var bleven aareladt, dog er død samme Dags Aften Kl. 10¹/₂ slet, hvilket Hyrdens Kone skal have berettet Klagerens Kone i Eenrum: at Klageren Dagen efter skal have faaet et fordægtigt Bud, ikke som fra Justits-Raaden eller Frue, men som af sig selv, og forkyndet Piigens Død; og da Klageren og Konen er derpaa gaaet ud til Gaarden og bedet Justits-Raadens Frue om Tilladelse at maatte see deres Datters Liig, er saadant bleven dem nægtet, men sagt, at de kunde komme paa Søndag Eftermiddag Kl. 4, da hun skulle be-graves, saa kunde de faae hende at see; men da de kom den bestemte Dag Kl. 1 slet, blev dem til deres Forundring sagt af Fruen, at Liiget allerede var begravet om Morgenens Kl. 7 slet, paa Friderichsberg Kirkegaard, og i en spodsk Tone dertil henviist dem at see Liiget, samt befalet een af sine Folk at støde Klagerens Kone ud af Døren; og da Klageren og Konen derpaa var kommen hen paa Kirkegaarden og der bejamret sig over deres Datters saa hastige Død, har nogle tilstædeværende Folk sagt, at det var ingen Under, siden deres Datter var slaget ihjel, hvilket Graveren tillige hørte, og endelig, at ovenmeldte Hyrdens Kone skal og have berettet Klagerens Kone; at hun Begravelses Dagen, forsøgte at tage Bindet af Hovedet paa Liiget, for at ville sætte een Kappe paa i steden, skal Blodet have løbet saa stærkt, at Hovedet maatte i Hast tilbindes igien, og Kappen derfor være lagt ved Siiden af Hovedet i Kiisten, med videre Klagen af 27. Julij 1792 formelder.«

Der blev afholdt Undersøgelsesforhør den 24. Juli 1792 og Vidneforhørerne fandt Sted i Dagene fra 28. August til 24. September. Anklagepunkterne blev Punkt for Punkt gendrevet.

Det viste sig, at »Hyrdens Kone«, som havde forbundet Pigens Saar, aldeles ikke var BODIL LARS DATTER, som boede i Huset ved Indkørslen til Forhaabningsholm, men at det var Forpagterens Kone der paa Gaarden DORTHEA MACRETHER LIND; men hun benægtede under beediget Forklaring at være fremkommet med Udtalelser, der kunde tydes som, at Justitsraaden havde slaaet eller paa anden Maade mishandlet Pigen. Hun havde paa Pigens Begæring sendt KAREN LAURENCE ENNERS DAT-

TER som Bud til Forældrene, men da denne ikke traf Forældrene hjemme, havde hun givet Besked til Folkene i Forældrenes Hus, men hun havde ikke talt om, at Forældrene skulde tage »Doctor eller Officerer ud med sig«, saaledes som Moderen havde foregivet. Det blev heller ikke godtgjort, at Forældrene Dagen efter Dødsfaldet, nemlig Fredag den 20. Juli har forlangt at se Liget, heller ikke at et saadant Forlangende blev afvist. Det blev endvidere heller ikke godtgjort, at Justitsraadinden havde sagt, at de kunde komme igen om Søndagen, men et Vidne, FRIDERICH WENTZEL, forklarede, at de havde spurgt om, naar de da skulde faa Liget at se, hvortil Fruen skal have svaret paa tysk: am Sonnabend, hvilket Moderen da har forstaaet som Søndag. Et Vidne LARS SVENDSEN forklarede, at Klagerens Hustru spurgte om de maatte faa hende at se i Morgen nemlig Løverdagen; herpaa skal Justitsraadens Frue efter to Vidners edelige Forklaring have svaret: »Ja, kom i Guds Navn«, men Forældrene kom ikke den Dag. Det blev heller ikke bekræftet, at Folkene paa Frederiksberg Kirkegaard skulde have sagt, at Pigen var slaget ihjel. Graveren OLE IBSEN, der var tilstede, da Pigen Forældre kom med Roser og Sand til at pynte Graven med, udtalte, at hverken Forældrene eller nogen andre har udtalt sig som nævnt. Adskillige Vidner kunde bevise, at Pigen havde været syg og sengeliggende, ikke alene den omtalte 19. Juli, som hun døde om Aftenen, men endog den foregaaende Dag, saa Paastanden om, at hun skulde have været i København den 19de var aldeles urigtig.

Heller ingen af Vidnerne havde set, at Justitsraaden skulde have slaaet eller mishandlet Pigen. Liget blev gravet op, og Obduktionen den 31. Juli viste da heller ikke Tegn paa det døde Legeme af noget saadant. Hvad angaar det Spark i Siden, som Justitsraaden skulde have tilføjet Pigen Lørdag den 14. Juli, og som Pigen har omtalt for nogle af Vidnerne, benægtede Justitsraaden det. I sin skriftlige Forklaring af 1. September erklærede han, at han aldrig havde rørt hende med Haand eller Fod »til Bod eller Slag, uden den 2. Juli nest forhen, da han ved at forefinde hende i en Fordybning i Haugen med hans Barn ved Siden, i en usømmelig Fortroelighed med en halvvoxen Dreng, gav Drengen en Rap af sin Stok, og Piigen, idet hun reyste sig, et Stød med Foden paa sin Ende, og alleene den 14. July, fordi hun blev noget længe borte, efter at være kaldet, for at gaae til Staden med Aviserne, truede hende,

at hun nu kunde vente at blive jaget bort og deslige.« Heller ikke dette Oprin blev bestyrket af Vidnerne. Den blaa Plet der skulde være set paa Pigens venstre Side af Maven efter Sparket, havde ingen af Vidnerne observeret, skønt een af dem Onsdag Morgen, da Pigen laa syg havde undersøgt hende, netop med den Tanke, at hvis hun var blevet sparket, maatte der være et Mærke efter det. Et andet Vidne forklarede, at hun i samme Hensigt havde undersøgt Pigens Legeme Morgenen tidlig efter Dødsfaldet, men heller ikke havde set noget Tegn eller blaa Plet, hverken paa Maven eller Siderne. Heller ikke dette Anklagepunkt blev bekræftet. Derimod oplyste Pigens Moder, at Datteren i 4de, 5te og 6te Aar havde haft et fælt Flod i Hovedet, som satte sig til slemme Saar. At den Afdøde har haft en Svaghed i Hovedet blev bekræftet af Doktor BUCHHAVES ved Forhøret den 31. Juli afgivne Forklaring, ligesom 4 Vidner oplyste, at Pigen kort før sin Død havde haft meget ondt i Hovedet, og at der skulde være flydt en Del ildelugtende Materie ud indtil hun døde. Dommen faldt Mandagen den 3. Juni 1793.

Thi kendes for Ret:

»Indstevnte Justits-Raad Marcus Westermann bør for samme vedlagte Paastand og for ald viidere Tiltale i denne Sag frie at være.«

Nu skulde alt igen have aandet Fred og Ro, men noget tyder paa, at det trods Frifindelsesdommen alligevel har gæret under Overfladen. Jeg kunde godt tænke mig, at Folk har skumlet over Begravelsen. Ikke Tidspunktet Kl. 7; det var almindeligt, at Begravelser fandt Sted ved 8-9 Tiden om Morgenen, men over at Forældrene ikke var underrettet, saa de kunde overvære deres Datters Begravelse. Nok om det. Justitsraaden solgte et Par Aar efter Dommen sin Ejendom Forhaabningsholm den 28. September 1795 til Hof- og Stadsrets Procurator ANDREAS PALLE. Justitsraadens Frue flyttede med Børnene til Roskilde,³² hvor Justitsraaden havde en Fætter, Konsumtionsforvalter OTTO CARL HEERING,³³ Stamfader til Fabrikant PETER F. HEERING. Han selv og en Søn, der var Kopist i Kancelliet, finder vi boende i København i Kokkegaden³⁴ No. 137.

Marcus Westermann var en glødende Patriot, han elskede sit Fødeland Norge, og derfor berørte Norges Forhold ham stærkt. I 1807 blev Danmark af Frankrig og Rusland tvunget til Deltagelse i Fastlands-

spærringen mod England, som i 7 Aar holdt sit Kvælertag om Danmark og Norge til Ruin for Skibsfart og Handel, og hvor især Norge led meget under Savnet af Livsfornödenheder. Ved Freden i Kiel den 14. Januar 1814 maatte Danmark afstaa Norge til Sverrig. Det var et haardt Slag for Justitsraaden, der impulsiv som han var, skrev et harmdirrende Brev³⁵ til sin Svoger CARSTEN TANK ANKER i Christiania. Brevet findes endnu i Rigsarkivet, det er langt og skrevet i et knudret Sprog, saa jeg vil ikke gengive det i sin Helhed, men nøjes med at citere enkelte Dele af det. Han skriver:

Kiøbenhavn 6. April 1814. Høystærede Velynder.

»... ligeledes søgte jeg medio January at udtrykke min Harm og Forbittrelse, da det rygtedes om Norges og alle Indvaaners skændige Salg uden Sværdslag. – Naturligvis tænkte jeg paa Deres Sindelag og Samtaler, om Norge nogensinde blev frigjort for sin Troskabs-Ed. – Rigtig nok var man her i Almindelighed misfornøjet over Opofrelses-Maaden til evig Vanære, efter at Arméen i saa mange Aaringer havde exerseret og fortæret omsonst Landets Marv ... er Stemningen aldeles i Christians Vel, især til at ønske hans Person i egen Besiddelse for udvisende Kiækheds Skyld; skønt jeg skulde tage meget Fejl, om ikke et vist Slæng med selve Anføreren er misundelig over hans Fremgang, og vilde hemmelig glæde sig over ulykkeligt Udfald. – Næst Freds-Tractaten oprøres igen min Sjæl ved det Forbud som Tawast haver udvirket mod al Indførsel af Proviant og Korn til Norge, som af Svensken er erklæret i Blokadetilstand. – Mange Ting ligger mig paa Hjærtet, naar jeg havde Del i Lovgivningen: 1) fornuftig Skrivefrihed 2) ingen Kode tolereres 3) ingen Deltagelse i mindste Statsgæld, hvorved Norge blot blev ulykkelig, uden nogen Redning for Danmarks Fald i Afgrunden 4) Bøygde-Magasiner overalt indrettes 5) Brændevins-Kroer og Landkræmmere forbydes 6) alle vedervyrdige Personer, saasom Arboe og Konsorter, forbydes at leve uden for Landet 7) Kunstammeret, Rosenborg og Arsenalerne her til Lands og Vand bør afgive Halvdelen til Norge, tilligemed Bibliotekerne og Malergallerierne etc. etc. Norge har længe nok været Koloni. Overbringeren sagde mig tillige saa mange for Norge desavantagene sildige Efterretninger, at jeg er bleven aldeles triste og abateu, og formaar ej at skrive mere. – Jeg er nu en

Gang saa skabt, at Norges Skæbne, Vé eller Vel, efter den passerede Katastrofes Indtryk, vil forkorte eller forlænge mit Liv. – Gud lade Prinsen beholde den Energi, som hidtil lyser i Ord og Handling! Gud give ingen svensk Parti Aand maa svække Enigheden, men hver Mand dø med den, om Norge skal forgaa!»

Brevet sendte han afsted med en Slægtning: Kammerjunker, Legationssekretær ANDREAS DEDEKAM GYLDENPALM (1777-1832), der efter indbydelse af Prins CHRISTIAN FREDERIK vilde rejse til Norge og derfor 4. Januar 1814 havde erholdt det for Rejsen gennem Sverrig fornødne Pas af den svenske Gesandt i København. Han tilbød da Venner og Bekendte at medtage Breve til Norge og pralede i København med, at han skulde gemme Brevene saaledes, at de ikke skulde findes.

Dette var imidlertid meldt forud for ham, og ved sin Ankomst til Göteborg blev han derfor arresteret og 14. April bragt til Vänersborg, hvor han i den kommanderende svenske General Grev ESSENS Nær-værelse blev visiteret. Der fandtes hos ham en Del kompromitterende Breve fra højstaaende danske Mænd, som af den svenske Regering meddeltes den danske og blandt andet foraarsagede, at Statsminister FREDERIK MOLTKE maatte tage sin Afsked, og at Assessor BECH i Generaltoldkammeret blev suspenderet.

Gyldenpalm førtes til Stockholm og indsattes paa Voxholm Fæstning, hvor han endnu sad i 1815; men værst gik det ud over Westermann. Det Danske Cancelli lod Hof- og Stadsrettens 2det Vidne-kammer afholde Forhør i Sagen og Resultatet blev, at Justitsraaden blev arresteret den 23. Maj 1814 og indstævnet direkte for Højesteret den 28. Maj. Anklagen³⁶ lød paa:

»Strafs Lidelse for lovstridigt Forhold med at skrive og med forrige Kammerjunker Gyldenpalm at afsende et Brev til Conferensraad Carsten Anker i Christiania i Norge, udi hvilket Brev han har vovet at bruge de formasteligste Udtrykke og Udladelser om de Foranstaltninger H. M. Kongen som Souverain har anseet fornødne til sidste Freds Afslutning med Kongeriget Sverrig, og hvori han tillige har fordristet sig at dadle og skumle over H. M. Kongens Beslutning at afstaae Kongeriget Norge, samt yttret at dette Rige burde tilkomme en Deel af, hvad den danske Krone særdeeles tilhører m. v. hvorfor Generalfiscalen vil paastaae Indstævnte skal være anseet efter Lovens § 6-4 til at have for-

brudt Ære, Liv og Gods og til at betale Actionens Omkostninger og Salarium til Statsfiscalen.«

Westermanns Defensor paastod, at den nedlagte Paastand ikke burde komme ham til Fornærmelse paa Ære og Embede, eller Forklejning paa hans gode Navn og Rygte, hvorfor han indstillede ham til allernaadigst Frifindelse. Onsdag den 29. Juni 1814 faldt Dommen:³⁷

»Tiltalte bør forviises Kongens Lande; selv bør han og betale de af Actionen lovlig flydende Omkostninger, samt i Salarium til General Fiscalen 40 Rdl. Sølv Værdie.«

Selv om det ikke gik saa galt, at han mistede »Ære, Liv og Gods«, saa var Dommen dog en Katastrofe for ham. Han mistede sit Embede som 1ste General-Administrator for Tallotteriet og dermed Grundlaget for sin hele Eksistens, og ydermere blev han sat under Husarrest.

Kongens Foged Etatsraad CARSTENS indfandt sig den 23. Maj³⁸ Kl. 1¹/₂ tilligemed en Kancellisekretær og to Betjente paa Justitsraadens Bopæl i Pilestræde No. 83 og lod sende Bud efter ham paa Tallotteriets Kontor i Raadhusstræde. Da Westermann ankom oplæste Carstens en Afskrift af det famøse Brev og spurgte, om han vedgik at have skrevet det oplæste og medgivet Originalen til Besørgelse med Kammerjunker Gyldenpalm ved dennes Afrejse herfra. Justitsraaden erklærede at have skrevet et saadant Brev og givet til Gyldenpalm, dog forekom det Justitsraaden, at der i det oplæste fandtes nogle Udtryk, som han ikke erindrede at have skrevet i Originalen; han kunde saaledes ikke erindre sig Udtrykket: »Slæng med selve Anføreren«, ligesom enkelte hist og her forekommende Udladelser; men bestemt erindrede Justitsraaden, at de ledige Rum som adskillige Steder fandtes i Afskriften, ikke befandtes i det af ham skrevne Brev. Carstens spurgte derpaa, om han ikke havde Koncepten til Brevet, men det benægtede Justitsraaden, idet han tilføjede, at Brevet var skrevet i yderste Hast, hvilket han ogsaa mente fremgik af Skriften. Derpaa blev den af Kancelliet begærte Arrestordre oplæst. Da Justitsraaden erklærede sig rede at betale Omkostningerne ved Bevogtningen i Hjemmet, blev det ordnet saaledes, at to Betjente stadig skulde overvaage Justitsraadens Person og holde Øje med Kongens Fogeds Segl paa Justitsraadens Chatol, hvori alle forefundne Papirer blev indlagt.

Ret hurtigt gik det op for Westermann, at det vilde blive ham me-

get bekosteligt at betale for 2 Betjentes Underhold. Han sendte derfor en Skrivelse til Kongens Foged og bad om at maatte blive bevogtet af een Betjent; men Fogden mente ikke, det var forsvarligt, men sendte dog en Skrivelse den 26. Maj³⁹ til Danske Cancellie, hvori han meddelte, at Westermann ikke mente sig i Stand til at udrede den Betjentene tilkommende Betaling, som Fogden havde lovet ham skulde blive det billigst mulige. Han henstillede derfor, at Westermann maatte blive forflyttet til et offentligt Bevogtningssted, med mindre Bekostningen af Husbevogtningen, paa Grund af hans oppgivne Uformuenhed, kunde afholdes af det Offentlige. Samtidig henstillede han til Cancelliet, hvorvidt en saadan Bevogtning kunde ske i Citadellet Frederikshavn, hvor der, efter den Underretning han havde faaet af Oberst WÜRTZEN, for nærværende Tid var Plads i det saakaldte Statsfængsel bag Kirken.

Andragendet blev efterkommet, paa den Maade, at Justitsraaden den 1. Juni blev indsat i Statsfængslet i Kastellet.⁴⁰ Allerede den første Dag i Fængslet skrev han en Bønsskrivelse til Kong FREDERIK VI, men det er karakteristisk for den stolte Nordmand – han trygler ikke Majestæten om Naade og Eftergivelse eller Nedsættelse af Straffen – han skriver:⁴¹

Deres Majestæt, Allernaadigste Konge!

Efter min gamle Opdragelse i Trondheim og indpræntede Tænkemaade om en Konges Ophøyelse, har jeg aldrig ovøvet at fremstille mig personlig for Deres Majestæt med nogen, skønt ofte højsttrængende, Ansøgning. –

Men! Tilgiv O! Allernaadigste Konge! at jeg nu, som Arrestant for et Fortroeligheds Brev til min Svoger Anker ved min Slægtning Gyldenpalm, nedkaster mig for Deres Majestæt, med allernaadigst Bøn fra et inderligt beklemt Hierte, om at værdiges sammes Giennemlæsning, for at bedømmes efter mine Følelser ved Brevets Affattelse, og ikke fordømmes efter den Forklaring, som en Fiscal efter Embede, skønt mod bedre Villie og Ønske, er nødsaget deraf at uddrage, i Følge tørre Spørgsmaale og Besvarelser. – Ved at tilskrive min Svoger dette første Brev efter Freeden, opflammedes min Siel i brændende Lue af Tanken om Norges Skilsmisse fra Danmark, over Aarsag, Adfærd og Følger, over det franske Frafald fra Hielp og Alliance i Kampens og

Nødens Tiid, og over det svenske Pralerie med Indbildning, at kunne bemæstre sig mit Fødelands Herredømme efter et aftvunget Skiøde ved Anstald paa Danmark, hvor Erobreren ey heller dristede sig at fremtræde som Mand mod Mand, men med geleydede fremmede Hærskarer af Hanseater og Kosacker fik Grundvold for Udhungrings-Systemet, naar Kornlandets Ødelæggelse i Forveyen var fuldbragt. – Tillige opvakte min Harme over Norges Miskjendelse efter anførte Udladelser i forskiellige Cirkler; da nogle taledes om Norges Tab, som en for Danmark ligegyldig Ting, erindrende aleene Statsgjældens Tilvækst ved Provianteringen, men forglemmende Norges evige Troefasthed og Henopffrelse i alle Fordums Krige; og Andre, selv norskfødte, ansaae Norges Underkastelse eller Foreening med Sverrig for meere fordelagtig end foragtelig. – Under saadan Sinds Stemning tilbad jeg Prinds Christian som Norges eeneste og himmelsendte Skytsengel, og gik i min Phantasie saavidt, at han ved Brug af norsk Enthusiasme og indgroet Had til Naboen kunde mueligen fuldende Hævnen, ved selv engang at besidde den scandinaviske Throne til Unionens Gienopvækelse.

Ved Enden af mine Levedage i den høye Alder af 67 Aar skulle ieg nu vel allermindst formaste mig at forebringe Deres Mayestæt nogen Usandhed, om ieg endog derved i den sidste Stund kunde redde mit Livs Forlængelse. –

Jeg tør derfor saameget hellere haabe allernaadigst Tiltroe til den hellige Forsickring, at ieg, ved det i yderste Hast skrevne Brev, ey havde mindste Tanke om ulovlig Handling, end sige, om Forbrydelse mod Deres Mayestæts egen allerhøyeste Person. –

I denne Henseende kan ieg ikkun apellere til min egen Samvittighed og det alseende Væsen; Men da denne Appel ey giæller for nogen Fischals pligtmæssige Fortolkning, saa er min allerunderdanigste Bønfaldelse til sikerste Trøst, at Deres Mayestæt vil være min eeneste Dommer i den Forvisning, at den Dommer, Der, som bekiendt, Selv beseylede Freedens Underskrift med Taarer, ey vil i nogen Unaade regne min varme, skiøndt maaske overspendte, Fødelands Kiærlighed til Synd, imedens ethvert Land skulle tilønskes at have Liigesindede Borgere. –

Foruden den allerunderdanigst omsøgte Betragtning fra foranførte

Synspunkt, fordrister ieg mig for Deres Mayestæts Fader-Hierte at berøre min øvrige krænkende Stilling, at ieg i en lang Række af Aar, formedelst den bekostelige Flok af 14 Børn, ey uden Giæld har kundet føre den nødtørftigste Levemaade ved min Gage, at min Skiæbne er uadskillelig fra en Kone 60 Aar gammel, som var en Fordum Ziir for sit Kiøn, og stedse bliver et Mønster for Mødre og Koner, med en grændseløs Hengivenhed til mig, som især 3de uforsørgede Døttre, foruden 5 Sønner, ligesaa ængstelig bære til hende.

Allerunderdanigst

M. WESTERMANN.

Citadellet den 1ste Juni 1814.

Under sit Ophold i Statsfængslet fik han at vide, at Kongens Foged havde betinget Skibslejlighed for ham til Lybæk, i den Anledning sender han den 1. September et Brev til Danske Cancellie der tydeligt viser hvilken Armod han er stedt i. Han skriver deri, at han har formaet Oberst Würtzen til hos Majestæten mundtlig at ansøge om Majestædens allernaadigste Tilladelse til at han maa forblive en føje Tid endnu i Kastellet, for at afvente eventuel Skibslejlighed til Norge, da Skibsfarten nu igen er givet fri, men at Majestæten svarede at dette Anliggende var en Cancellie-Sag. Derfor anmoder han nu Cancelliet om Tilladelse til at maatte forblive 2 à 3 Uger endnu i Kastellet, da: »det er af yderste Vigtighed for mig i høy Alderdom og Fattigdom, ikke at giøre en lang Omvey til Lybech, og sammesteds fortære i Speciebetaling mine Armods Reysepenge, maaskee tillige i et forgiæves Haab om nogen Leylighed derfra til Norge.« Og saa skriver han til Slut, at det vel ikke kan giøre nogen Forskel, til hvilket Land han rejser.

Kancelliet fremsender hans Anmodning til Kongen, der 2. September resolverer, at: »Det skal have sit Forblivende med den over Justitsraad Westermann afsagte Højesterets Dom, dog saaledes at dens Exekution kan om han attraaer det, udsættes i 3 Uger fra denne Vor allernaadigst Resolutions Dato at regne.« Endelig, efter en lang og varm Sommer i Kastellet, bringes han og hans faa Ejendele den 14. September, ledsaget af en Kancellisekretær, ombord paa Skipper HANS NIELSEN BRYDES Skib, der laa imellem Rødspæl og Trekroner, for at afgaa til Lybæk.

I Norge boede han de tre første Aar paa »Eidsvold Verk« hos Svogeren, understøttet af denne paa allerbedste Maade, men det var dog »det penibleste Tiidsrum i mit lange Liv« skriver han i 1823⁴² til en af Sønerne. I 1817 kom Sønnen Bernt hjem fra Batavia, og saa overtog han Faderens Underhold. Justitsraadens Frue synes ikke at have fulgt sin Mand i Landflygtigheden. I Københavns Vejviser for 1817 findes hun boende i Skindergade No. 8, og her boede hun med en ugift Datter til sin Død den 30. December 1836.

Justitsraaden, der var flyttet til Christiania, levede her sit ensomme Liv. Han var ved godt Helbred, Folk viste ham megen Venlighed, men: »iøvrigt er Norge siden min tiilige Ungdom blevet ganske ukiendeligt, med Forandring fra godmodig Simpelhed til ødelæggende og latterlig Praktlyst i alle Forhold og Classer.«

Hos Farver J. H. SASS – der værdsatte ham meget –: »han var i Vandel ærlig og redelig, i Adfærd blid«, boede han de sidste 12 Aar i dennes Gaard paa Hjørnet af Dronningensgade og Østergade, ene og forladt i sit møblerede Værelse. Han døde af Alderdom paa Rigshospitalet den 12. November 1834,⁴³ 86 Aar gammel. Farver Sass besørgede Begravelsen den 17. November paa Arvingernes Vegne. Skifteretten⁴⁴ vurderede hans faa Ejendele, en stor og to mindre Kister, lidt Husgeraad og Gangklæder samt et Par Tøfler, en sort taftes Kalot, en grøn Øjenskræm og en Del Apotekerflasker og Krukker til en Værdi af ialt 12 Rdl. 3 Mk. 6 Sk.

SIC TRANSIT GLORIA MUNDI

og saaledes ender Beretningen om »Justitsraaden paa Forhaabningsholm«.

Noter og Henvisninger

1. Forstander Jacob Horneman's stamtavle-
utkast. (Statsark. i Trondheim).
2. Københavns Universitetsmatrikel 1740-
1828.
3. Brev fra Willem Berndt Westermann i
Holland, dat. 19. Nov. 1961.
4. Meddelelser fra det kongl. Gehejme-
arkiv 1886-88. S. 202 og 349.
5. Sct. Petri Kirke i Københ. Vielsesprot.
1767-1795.
6. Dansk biogr. Leksikon XXV. S. 262. –
Hirsch: Danske og norske Officerer
1648-1814. – Person. hist. Tidsskrift
3. Rk. 2. Bd. 1893. – Hauch-Fausbøll:
Slægtshaandbogen S. 1187. Wegener.
7. Person. hist. Tidsskrift 3. Rk. 2. Bd.
1893. S. 1. – Norsk biogr. leksikon I.
S. 173: Anker, Carsten Tank (1747-
1824). – Lassen: Norske Stamtavler I.
S. 89: Familien Anker. – Hauch-Fausbøll:
Slægtshaandbogen S. 1187: Wegener.
8. Danske Kancelli. Brevbog for 2. De-
partm. 2. Del. Bilag No. 2261 og 3074.
9. Person. hist. Tidsskrift 2. Rk. 2. Bd.
1887. S. 10-11.
10. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og
Panteprot. Ltr. F. 1. Halvbd. 1782-86.
Fol. 7. H. M. Winsnæs' Skøde til We-
stermann dat. 11. Decbr. 1781. – Traps:
Danmark 4. Udg. II. Bd. S. 302.
11. Eiler Nystrøm: Frederiksbergs Historie
III. Bd. S. 81.
12. Sjæll. Stiftamt. Brandtaxationer vedr.
Københ. Amt. 1761-70. No. 100 den 23.
April 1770.
13. Eiler Nystrøm: Frederiksbergs Historie
III. Bd. S. 84. – Kiøbenhavns Tidender
No. 16 den 22. Febr. 1779.
14. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og
Panteprot. Ltr. F. 1. Halvb. 1782-1786.
Fol. 189. Forhaabningsholm (Jordlod-
den No. 1 fra 1765) blev af Bager Hen-
rik Mentz' Fallitbo ved 6. Auktion Ons-
dagen den 10. Maj 1780 tilslaaet Procu-
rator Ole Andersen pr. Kommission.
Købesummen 1902 Rdl. betaltes med
Renter ved 11. Decbr. Termin 1784. –
Kiøbenhavns Tidender No. 36 den 5. Maj
1780.
15. Carl Bruun: Kjøbenhavn 3. Del. S. 508
og 776. – Hist. Medd. om Københ.
1. Rk. IV. Bd. 1913-15. S. 621.
16. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og
Panteprot. Ltr. F. 2. Halvb. 1787-1791.
Fol. 387. Skøde fra Arthur Howden til
Justitsr. Westermann dat. 20. Febr. 1787.
Forhaabningsholms Jorder anføres her
til 8 Tdr. 1 Skp. Hartkorn. Sammen-
lign: Københ. Amts Rytterdistr. Skøde-
og Panteprot. Ltr. H. 1. Halvb. 1795-
1797. Fol. 7-8, hvor Ober-Landinsp.
Bærners Opstilling udviser, at 8 Tdr.
1 Skp. Hartk. er 62 Tdr. Land eller
868,020 Kvadrat Alen.
17. Kjøbst. alm. Brandfors. Vurdering til
Brandassur. No. 100 den 23. Apr. 1770
og No. 489 den 29. Juli 1782.
18. Kjøbst. alm. Brandfors. Vurdering til
Brandassur. No. 305 den 25. Apr. 1774.
Bargums nyopførte Staldbygning blev
vurderet til 2.800 Rdl.
19. Frederiksberg gennem 300 Aar. 1951.
S. 166. – Københavns Vejviser. – Før
og Nu. 1921. S. 80.
20. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og
Panteprot. Ltr. F. 2. Halvb. 1787-1791.
Fol. 637 den 31. Maj 1790.
21. Sjæll. Stiftsamts Arkiv: Brandtaxations-
förr. for Kjøbenh. Amt. No. 489. Vur-
dering til Brandass. den 29. Juli 1782. –

- Gl. Kjøbenh. Amt. Brandtaxationsforr. Sockkelund Hrd. Hoved No. 1-30. Frederiksberg Sogn ca. 1787-1800. Hoved No. 17.
22. Folketælling 1.7.1787. Københ. Amt I, Frederiksberg.
23. Eiler Nystrøm: Frederiksbergs Historie III. S. 86.
24. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og Panteprot. Ltr. H^I 1795-1797. Fol. 8. Skøde fra Westermann til Borger og Herbergerer Lars Christensen dat. 22. Juli 1795 paa Lod No. 3, samt bekræft. Kopi dat. 19. Juli 1785 af Bærners Opmaalinger og Udstykn. i 3 Parceller af det opr. Lod No. 1 fra 1765. – Frederiksberg gennem Tiderne. II. Bd. S. 46.
25. Københ. Amts Rytterdistr. Skøde- og Panteprot. Ltr. H^I 1795-1797. Fol. 8.
26. Samme. Fol. 38.
27. Frederiksberg Kirkes Daabsprotokol 1778-1796.
28. Det Kongl. Bibliotek. Katalog No. 46. S. 252. Format 8°. Skrivter om Westermann.
29. Carl Bruun: Kjøbenhavn. III. Del. S. 365 og 933.
30. Sjællandske Tegnelser 1791-1793. No. LXXXIV. S. 469 og 901.
31. Københ. Amts Rytterdistr. Birks Domprot. 1791-1808. Pag. 60^b. Mandag den 3. Juni 1793. Dom afsagt af Birkedommer Niels Sundbye. Sag No. 39.
32. Folketælling 1.2.1801. Roskilde Købstad. Skomagery. No. 28.
33. Heering: F.C.Sommer Heering. Slægtten Heering. 1900.
34. Folketælling 1.2.1801. København 4. Kokkegade No. 137.
35. Danske Kancelli. 2. Depart. Brevbog for 2. Departm. 2. Del. Bilag No. 3074 af 8.9. m.fl. Brevet til Carsten Anker vedlagt – Øverland: Illustr. Norgeshistorie V. 3. S. 2743.
36. Højesterets Voteringsprot. Aar 1814. Ltr. A. Pag. 374.
37. Højesterets Domprot. Sag No. 124. Onsdag den 29. Juni 1814. – Højesteret 1661-1961. I. Bd. S. 325. – Person. hist. Tidsskrift 3. Rk. 1. Bd. S. 9.
38. Kongens Foged: Arrestprot. 1814 5.4. -1815 8. 11. S. 19.
39. Danske Kancelli. Brevbog 2. Departm. Bilag 2261 og 3074.
40. Arrestant-Journal for Citadellet Frederikshavns Commandantskab. Begyndt den 24. Martz 1808. Arrestanter i Statsfængslet. No. 51. (Hærens Arkiv).
41. Skrivelse til Kongen, dat. Citadellet 1. Juni 1814. I M. P. 1021/1814.
42. Brev i Original fra Marcus Nissen Westermann til Sønnen Johan Theodor W. i Holland, dat. Christiania 18. Juli 1823.
43. Registreringsprot. No. 4, rekke A. for Christiania Skiftevesen. – Forhandlingsprot. No. 5, rekke A. for Christiania Skiftevesen. Fol. 21^b og 29^b. (Statsark. i Oslo).
44. Kirkebok No. 24 for Oslo Domkirke. pag. 101. (Statsark. i Oslo).

Prinsessernes Gaard i Ny Hollænderby

Af NIELS MAARE

DEn af 20 Amagerbønder af hollandsk Afstamning opførte By paa 20 Gaarde paa det af Kong *Frederik III* den 2' Juni 1651 bortforpagtede Areal af Københavns Slots Ladegaard og Ladegaardsmarken fik kun en kort Levetid, idet Byen – Ny Hollænderby eller Ny Amager – den 10' August 1658 gik op i Luer, da Karl X Gustavs Tropper nærmede sig Hovedstaden, der dog modstod Belejringen og heldemodigt afslog Stormangrebet den 10. og 11. Februar 1659.

Under Ny Hollænderbyens Genopbygning fik Dronning *Sophie Amalie* 1662 den Tanke at erhverve den sydligste Halvgaard ved Ny Hollænderbyens Bygade (nu Allégade), ud for det Sted, hvor nu Frederiksberg Runddel ligger, for der at opføre en Lystgaard for Kongeparrets 4 unge Døtre. Lystgaarden benævntes oprindeligt Dronningens Gaard, men da Navnet Dronninggaard allerede var blevet knyttet til den i sidste Halvdel af 1661 ved Furesøen opførte Hovedbygning, et stort »holstensk Bondehus«, fik Lystgaarden i Ny Hollænderby naturligt Navnet »Prinsessernes Gaard i Ny Hollænderby«. Kongeparrets førstefødte var Prins *Christian*, senere Kong *Christian V*. Derefter fulgte Prinsesse *Anna Sophie* (1647-1717), Prinsesse *Frederikke Amalie* (1649-1704), Prinsesse *Vilhelmine Ernestine* (1650-1706). Det femte Barn, Prins *Frederik*, døde knapt et Aar gammelt, det sjette Barn var Prins *Jørgen* (*Georg*) (1653-1708), der blev gift med Dronning *Anna* af Storbritanien. Det syvende Barn blev *Ulrikke Eleonora* (1656-1693). Det ottende Barn, *Dorothea Juliane*, døde knapt et Aar gammelt.

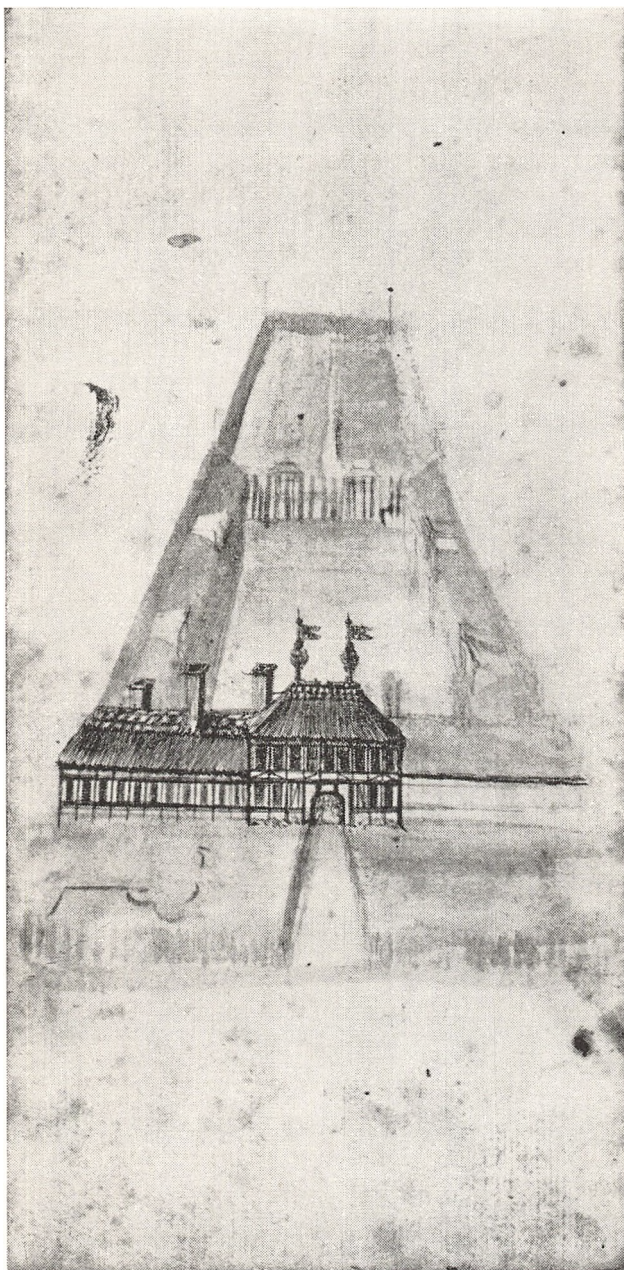
Den kgl. Bygmester *Albertus Matthiesen* († 1668) udarbejdede Udkastet til Prinsessegaarden, men det synes at have været Dronningens betroede Tillidsmand – Kongens Kammertjener – *Jac. Petersen*, der har ordnet det hele, baade financielt og bygningsmæssigt.

Lystgaardens Opførelse blev paabegyndt kort efter Nytaar 1663. Hovedbygningen var fuldført den følgende Sommer, hvorefter Opførelse af de to Fløje blev paabegyndt. Hovedbygningen, der iøvrigt nedbrændte 30'-31' December 1753 og blev erstattet af Generalbygmester *Lavrids de Thurahs* meget smukke Jerngitter mellem Sandstenspiller, der endnu er bevaret som Indgangsparti til Frederiksberg Have, blev paa 31 Binderfag, medens Sidefløjene var paa 25 Binderfag. Tagene var afvalmede, straatækte Vinkeltage.

Eiler Nystrøm har i *Frederiksbergs Historie I*, 1942, Side 91-103 nøje gjort Rede for Lystgaardens Tilblivelse, kun har man hidtil maattet savne en Tegning af Lystgaarden.

Den hidtil ældste Bygningstegning, der fandtes af Lystgaarden, er den, der blev fundet af Professor *Chr. Elling* i Wernigerode og først offentliggjort i Arkitektens Maanedshefte November 1928. Tegningen viste Grundplan og Opstalt af den i 1705-06 ombyggede Prinsens Gaard, saaledes benævnt, efter at Kronprins *Frederik (IV)* i 1680 overtog Prinsessernes Gaard, da den yngste Prinsesse, *Ulrikke Eleonora*, var blevet viet til Kong *Karl XI* af Sverrig paa Herregaarden *Skottarp* ved *Halmstad*. Ved Ombygningen i 1705-06 blev Hovedbygningens Ender paa hver Side af Midterpartiets Salsopbygning gjort en Etage højere. Den kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt *Arne Nystrøm* har dog i 1942 i *Faderens Bog om Frederiksberg paa Grundlag af de foreliggende Beskrivelser* udarbejdet en Rekonstruktionstegning af Prinsessernes Gaard.

Imidlertid havde Museumsinspektør *Victor Hermansen* i en schweizisk studerendes Stambog fundet frem til en, desværre ufuldendt, Skitse, der uden Tvivl maatte være Prinsessernes Gaard. Stambogen har tilhørt *Johan Tribolet* fra Bern og rummer Skitser fra en Rejse til England og Danmark i Aarene 1671-73. Af danske Bygværker kan nævnes de fuldførte Tegninger af Kronborg, Københavns Slot, Rosenborg og som nævnt den ufærdige af Prinsessernes Gaard. Tegningen af Rosenborg er gengivet i *Danske Slotte og Palæer*, 1944, Side 52. Stambogen tilhører nu Hr. *G. Welinder*, der bl. a. har oplyst, at den er gaet i Arv i den *Triboletske Familie* til Hr. *Welinders Moder*, født *Gillieson* (1855-1932), hvis Moder var født *Tribolet* og Datter af *Overlæge Tribolet* ved *Burgerspital* i Bern. *Johan Tribolet* (1648-1718) var Sekretær ved adskillige Domstole og blev som sin Fader Amtmand. Bern var Repu-

PRINSESSERNES GAARD i Johan Tribolet's Skitsebog 1671-73, her gengivet i fuld Størrelse. Originalen i Nationalmuseet.

blik, men ikke særlig demokratisk, da det kun var faa gamle og rige Slægter, der besatte de højere og højeste administrative Poster. Til disse Slægter hørte Familien Tribolet ikke.

Da Museumsinspektør Victor Hermansen døde, inden han havde faaet offentliggjort sit Fund, har man opfordret mig til at gøre det, idet bl. a. Tegningen af Rosenborg viser, at den unge Tribolets Gengivelser er ret troværdige, hvorfor ogsaa Prinsessernes Gaard, som den ældste Gengivelse af Frederiksberg Bys ældste kongelige Bygværk, maa have særlig Interesse.

Efter Eiler Nystrøms Redegørelse i Frederiksbergs Historie I skal her anføres, at Tømmermanden *Nickel Lüftdzer* den 12/2 1663 sluttede Kontrakt med Albertus Matthiesen om Opførelse af Stuehuset. Hofmaler *Villum Hornboldt* († 1668) – en meget anvendt Maler bl. a. paa Københavns Slot, Rosenborg, Kronborg og Frederiksberg og kendt for sin rige Fantasi og udprægede Farveglæde – jfr. bl. a. Weilbachs Kunsterleksikon I, 1947 – skulde dekorere Lystgaarden saavel indvendig som udvendig. Prinsessernes Gaard kom til at koste 5271 Rdlr.

Efter at Hornboldt i Sommeren 1664 havde udført sit Arbejde »efter Hendes Dronninglig Majestæts Vilje«, kunde de unge Prinsesser drage ind paa deres nye Lystgaard. Den nu 17'aarige Anna Sophie blev allerede 2 Aar efter gift i København med Kurprins, senere Kurfyrst, *Johan Georg III* af Sachsen, Aaret efter blev Frederikke Amalie viet i Glückstadt til *Christian Albrecht*, Hertug af Holsten-Gottorp, Vilhelmine Ernestine blev gift 1671 i Heidelberg med Kurprins *Carl*, senere Kurfyrste af Pfaltz og 1675 blev Ulrikke Eleonore forlovet med Kong *Karl XI* af Sverrig, der efter Afslutningen af Krigen med Danmark i 1680 blev viet til hende, der blev en af Sverrigs mest elskede Dronninger.

Da det var en særlig udsmykket Lystgaard, de unge Kongedøtre tog i Brug i 1664, og da Hofmaler Hornboldts Regning af 14/11 1664 indeholder en fuldstændig Beskrivelse af Gaarden saavel indvendig som udvendig (Afregn. XIV 1 c, Bilag 48), skal den derfor her gengives i sin Helhed:

»Efter Hindis Dronninglig May:t naadigste willie och mig aff ober-cammertiener Jacob Peittersen befallit haffuer ieg wnderschreffne Wellum Hornbald, maller och jnduaaner udj Kiøbenhaffn, forferdigit effterschreffne Maller-arbeide med mine egen folck, egen guld, olie og

farffue paa de kongelig printtzesßers gaard paa Nye Amager som efterfølger.

Paa den stoere sall lofftit grøn og listerne med allehande farffue, bielckerne grøn och med allehande farffue, och er ßamme gemack 6 fag; 12 winduffs-poster grøn anstrøgen, 12 stoere og 12 smaa winduffs-rammer och 3 døre grøn anstrøgen. Wid samme Gemack er 2 smaa kabenetter, lofftid grøn med allehaande farffue lister omkring, bielckerne grøn och rød, udj huer kabenet en winduffspost, en stor och en liden ramme grøn anstrøgen och 12 stoele med thræfarffue. Paa Thrapen lofftet grae i gra med hoffder formahlit, 2 lange fag och jt liden derhøes, trape omkring med grae i gra landschaber och med bilder och neden wnder med gallerj¹ och syller², 4 poster grae, 4 stoere och 6 ßmaa winduffsrammer med grae oliefarffue anstrøgen.

Wdi printtzes Anna Sophia hinds losement, som er 4 fag och 3 bielcker, grøn og med allehande farffue lister, 5 winduffs-poster, 5 stoere og 5 smaa winduffs-rammer med grøn oliefarffue anstrøgen; wdi printtzesßens kabenet lofftet grøn och bielckerne med allehande farffue, wdi ßamme kabenet er 4 winduffs-poster, 4 stoere och 4 ßmaa rammer med grøn oliefarffue anstrøgen, en schorsteen sammesteds med gra i grae formahlit med limfarffue och printtzeß Anna Sophia hinds nauffn, saa och 12 stoele fernidtzit; wdi hinds køcken grae i gra med landschaber och bilder och offuen omkring en geßims, schorsteenen grae i grae, 3 winduffs-poster, 3 stoere och 3 ßmaa rammer med grae oliefarffue; bag hinds køcken-cammer lofftid grae och omkring med landschaber och jagtt, 2 winduffs-poster, 2 stoere och 2 smaa rammer med grae oliefarffue anstrøgen. – Wdi printtzeß Fridericka kabenet med purpur lofftet formahlit oc bielckerne med allahande farffue, 2 winduffs-poster, 2 stoere och 2 ßmaa rammer med purpur oliefarffue anstrøgen; wdi hinds køcken lofftet grae i gra och med landschaber, bilder och en geßims offuen om, schorsteenen grae i grae, 2 winduffs-poster, 2 stoere och 2 ßmaa rammer med grae oliefarffue anstrøgen; wdi hinds køcken-cammer lofftet grae i gra och omkring med landschaber och jagtt grae i gra, thou winduffs-poester, 2 stoere och 2 ßmaa rammer gra oliefarffue anstrøgen. – For bege printtzeßers gemacker forstuffuen grae i gra kumpartinnit³ omkring, lofftet ackergeell och bielckerne røde; der hoes jt liden kammer lofftet guull och bielckerne

1. Galleri. 2. Søjler. 3. Felt.

røde och omkring guull kumpartinnit, och en ramme med gra oliefarffue.

Wdi den thredie prindtzeßis losementter lofftet, som er 4 fag med blemmerandt⁴ och bielckerne med allehande farffue affsett, schorsteen en gra i gra med limfarffue och hindes nauffn, 5 winduffs-poester, 5 stoere och 5 βmaa rammer med blaaestriber, och 12 stoele fernidtzit; wdi hindes kabet lofftet blemmerandt och bielckerne med allehande farffue, 4 winduffsposter, 4 stoere och 4 smaa rammer blaastribet; wdi hindes køchen lofftet grae i gra och ronden omkring med landschaber, bilder och en geßims, schorsteenen grae i gra, 3 winduffsposter, 3 stoere och 3 smaa rammer med gra oliefarffue; wdi hindes køcken-cammer lofftet grae i grae och omkring med jagt och landschaber, 2 winduffsposter, 2 stoere och 2 βmaa rammer med grae oliefarffue anstrøgen. – Wdi dend yngste prindtzeßis kabet, lofftet liffarffue⁵ och bielckerne med allehande farffue colarerit, der udj er 2 winduffsposter, 2 stoere och 2 βmaa rammer med liffarffue oliefarffue anstrøgen; wdi hindes køcken lofftet grae i gra och omkring med landschaber och bilder och offuen offuer en geßims, schorsteenen grae i gra, 2 winduffsposter, 2 stoere och 2 βmaa rammer med grae oliefarffue anstrøgen; wdi hindes køcken-cammer lofftet grae i gra och med jagt och landschaber omkring, 2 winduffsposter, 2 stoere och 2 βmaa rammer med grae oliefarffue. – Wdi forstuffuen for bege de yngste prindtzesßers gemacker lofftet guull och bielckerne røde och med grae i gra kumpartinnit, wdi det liden cammer der hoes lofftet guull og bielckerne røde och guldt i guull kumpartinnit och grunden huid.

Wdi oltrufens cammer en geßims omkring och med hengede frugter grae i gra, 4 dørre, 2 med bilder och 2 med løffuerck, graet i gra limfarffue, och lofftet, som er 3 lange fag, guull, 4 bielcker røde; der udj er 3 smaa winduffs-rammer med poster, gra oliefarffue anstrøgen. – Wdi melckecammerit lofftet, 2 fag, guull och bielckerne røde och omkring grundet huid och med guulle blommer, och winduffs-ramme der udj med grae oliefarffue anstrøgen. – Wdi det stoere køcken lofftet guull och bielckerne røde, och offuen omkring huid dørgbrocken⁶ med røt wdfyllit och med guulle hoffder, och neden omkring huid med en grae foed, schorsteenen grae i gra, 3 winduffsposter, 3 stoere och 3 βmaa rammer med grae oliefarffue. – Wdi knegternis cammer lofftet

4. Blommefarvet. 5. Lysørødt. 6. Gennembrudt.

grae, bielckerne røde och omkring med gult i guull dørgbrochen med hoffder gult i guull, 3 winduffs-rammer med grae oliefarffue anstrøgen.

Huβit uden till haffuer 43 stoere winduffs-rammer och 43 βmaa winduffs-rammer, huβit uden till er 74 fag och 34 winduffs-ladder alt med graet i gra oliefarffue anstrøgen och dørgbrocken formahlit; wden omkring huβit er 49 fag stackituerck grae med huide hoffder, med sort och huit omwunden och 2 lister om paa bege βidder. Jnden i gaarden er 27 stoere winduffs-rammer och 23 βmaa winduffs-rammer med grae oliefarffue, 12 winduffs-ladder grae i gra dørgbrocken, 73 fag stenderuerck⁷ inden i gaarden grae oliefarffue anstrøgen, 12 fag stoere stackittre gra anstrøgen och med huide hoffder, fiire duffue-huser grae och 6 luger med halffue bilder, 11 smaa døre udj allehande postür grae anstrøgen; den stoere portt for huβit med 2 drabanter och perspectiue graet i gra, jnden i βamme port lofftet och bielckerne βampt stenderuerckit derβammesteds med oliefarffue anstrøgen; thou portte for ladderne som de terscher udj, med 2 therscher paa huer portt, och en portt till marcken med graet i gra oliefarffue anstrøgen och udj perspectiue formahlit; paa begge enderne aff huβit till hauffuen er 10 fag stenderuerck, 3 stoere og 6 βmaa thømmer wnder de tapeten grøndt och sort anstrøgen, 2 fløystenger paa huβit forgylt, mallit och stafferit och 4 stoere knapper til duffue-huβene mallit och forgyldt.«

Hofmaler Hornboldts omhyggeligt udførte Regning giver en tydelig Beskrivelse af Prinsessegaardens Indretning og Udsmykning, og paa Tribolets Skitse er antydet de to Sidefløje og Stakitværket ud mod »Marken«, den senere Frederiksberg Have.

Paa Tribolets Skitse maa Skorstenen til venstre høre til Sidebygningen.

Det har været en Glæde at kunne gøre Rede for Museumsinspektør Victor Hermansens meget interessante Fund af den ufuldendte Skitse af Prinsessernes Gaard fra 1671-73, Ny Hollænderbyens første kongelige Bygning, der faa Aar senere skulde inspirere Kong *Christian V* og Kronprins *Frederik* til Opførelsen af et større kongeligt Lystslot paa Valby Bakkes Top, det endnu bevarede Frederiksberg Slot, med dets Slotshave, Frederiksberg Bys skønneste Prydelser, Slotshaven stadig et yndet og yndigt Udflugtssted for gamle og unge.

7. Bindingsværk.

Selskabets virksomhed

Ved sekretæren

MØDER

FREDAG D. 25. NOVEMBER 1960 KL. 20 afholdtes medlemsmøde i hovedbibliotekets foredragssal, Solbjergvej 23. Ca. 110 medlemmer havde givet møde. Forfatteren, bibliotekar *Carl Dumreicher* gav i et inciterende foredrag en af egen personlig tilknytning til Bakkehuset præget erindringsskildring af »Hvordan Bakkehusmuseet blev til«. Et langvarigt, varmt bifald udtrykte forsamlingens tak til foredragsholderen for hans personlige indsats i museets udvikling. Næstformanden, oberst *Maare*, udtalte i sin tak håbet om, at selskabet ved lejlighed kunne få mulighed for at offentliggøre foredraget.

FREDAG D. 21. APRIL 1961 KL. 20 afholdt selskabet sin 18. ordinære generalforsamling i hovedbibliotekets foredragssal, Solbjergvej 23.

DAGSORDEN:

1. Beretning om selskabets virksomhed.
2. Kassereren aflægger regnskab.
3. Valg af 5 medlemmer af styret. I henhold til lovenes § 3 afgår: Kommunaldirektør, cand. jur. C. F. Gerner Andersen, fhv. stadsarkitekt H. Carl Andresen, stadsbibliotekar Johs. Lehm Laursen, fuldmægtig Rudy Schrøder og professor N. Thorkil-Jensen.
4. Valg af revisor. I henhold til lovenes § 8 afgår: Fuldmægtig Finn H. Blædel.
5. Eventuelt.

Under formanden, borgmester *A. Stæhr Johansens* forfald bød næstformanden, oberst *Niels Maare*, velkommen til forsamlingen, der talte ca. 80 medlemmer. Til dirigent valgtes landsretssagfører *F. Fogh-Andersen*, der konstaterede, at generalforsamlingen var lovligt indvarslet.

Årsberetningen blev aflagt af *næstformanden*, der oplyste, at medlemstallet pr. 31. marts 1961 var 698. Årets medlemspublikation, *Frederiksberg gennem Tiderne VIII* var blevet udsendt lige efter nytår. I 1961-62 vil værket om *Frederiksberg Ældre Kirkegaard* blive afsluttet med udsendelsen af bind 1, der skrives af havearkitekt Johannes Tholle. Årets mødevirksomhed har omfattet to foredragsaftener. Ved generalforsamlingen i fjor vedtoges en forhøjelse af medlemskontingentet på 50%. Takket være denne forhøjelse har selskabet opnået en tilsvarende forhøjelse

af det kommunale tilskud. Ved disse betydelige forbedringer af økonomien er selskabet trods de stadigt stigende priser på bogfremstilling blevet sat i stand til at fortsætte sit udgiverarbejde. Kommunens forstående holdning fortjener selskabets hjerteligste tak. – Beretningen fremkaldte ingen indlæg og godkendtes enstemmigt.

Kassereren, assurandør, cand. act. *C. W. Petersen*, foretog regnskabsaflæggelsen. Regnskabet godkendtes enstemmigt.

De afgående medlemmer af styret samt den afgående revisor genvalgtes.

Efter at generalforsamlingen var afsluttet, og næstformanden havde takket dirigenten for ledelsen af denne, talte professor *N. Thorkil-Jensen* om Det kgl. Haveselskabs Have og ledsagede det underholdende og levende foredrag med smukke farvelysbilleder fra haven. Næstformanden udtrykte forsamlingens og selskabets tak.

TORS DAG D. 8. FEBRUAR 1962 KL. 20 afholdtes medlemsmøde i hovedbibliotekets foredragssal, Solbjergvej 23, med ca. 75 deltagere. Afdelingsbibliotekar *Sven Houmøller* talte om »Birkedommer Eberlin, Frederiksbergs første lokalhistoriker«. Det var lykkedes foredragsholderen at finde en række hidtil ukendte kilder til Eberlins biografi, og i et formfuldendt foredrag gav afdelingsbibliotekaren et fængslende billede af Eberlins bevægede levnedsløb. En efterkommer af birkedommeren, ekspeditionssekretær, cand. jur. *Niels Conradt-Eberlin*, takkede foredragsholderen og meddelte nogle personligt prægede erindringer om sin slægt. *Næstformanden* takkede hjerteligt foredragsholderen for det ypperlige foredrag og hr. Conradt-Eberlin, der både ved sin tilstedeværelse og sine supplerende oplysninger havde bidraget til at gøre aftenens emne levende og nærværende for deltagerne.

FREDAG D. 27. APRIL 1962 KL. 20 afholdt selskabet sin 19. ordinære generalforsamling i hovedbibliotekets foredragssal, Solbjergvej 23.

DAGSORDEN:

1. Beretning om selskabets virksomhed.
2. Kassereren aflægger regnskab.
3. Valg af 5 medlemmer af styret. I henhold til lovenes § 3 afgår: viceborgmester, pastor *J. Eilschou Holm*, kgl. ordenshistoriograf, administrator, dr. phil. *A. Fabritius*, borgmester, branddirektør *A. Stæhr Johansen*, assurandør, cand. act. *C. W. Petersen* og rådmand, overformynder *H. L. Thomsen*.
4. Valg af revisor. I henhold til lovenes § 8 afgår: kontorchef *I. E. Haxthausen*.
5. Eventuelt.

Formanden, borgmester *A. Stæhr Johansen*, bød de 50 fremmødte velkommen. Landsretssagfører *E. Fogh-Andersen* overtog dirigenthvervet og konstaterede generalforsamlingens lovlige indvarsling.

Formanden for arbejdsudvalget, oberst *Niels Maare*, aflagde beretning for 1961-62. Året havde bragt usædvanligt mange dødsfald blandt medlemmerne, og trods mange nyindmeldelser var medlemstallet derfor gået ned med 12 og lå pr. 31. marts 1962 på 686. I årets løb var der afholdt to medlemsmøder, der havde været jævnt godt besøgt. Som årets medlemspublikation var det afsluttende bind af *Frederiksberg Ældre Kirkegaard* blevet udsendt i november måned. Til udsendelse i det nye år forberedtes for øjeblikket 9. bind af *Frederiksberg gennem Tiderne*, der dels ville indeholde et par af de ved medlemsmøder afholdte foredrag i bearbejdet og udvidet form, dels et par afhandlinger til belysning af Frederiksberg Slots historie og endelig en stor fortegnelse over reproducerede Frederiksbergbilleder, som kommunebibliotekerne har arbejdet på i mange år, og som man venter vil blive til stor nytte både for interesserede medlemmer af selskabet og for den fremtidige lokalhistoriske forskning. Efter styrets beslutning vil årspublikationen blive tilegnet den tidligere stadsbibliotekar på Frederiksberg, dr. phil. G. Krogh-Jensen, der i år fylder 70 år. Det var på stadsbibliotekarens initiativ, Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg blev stiftet i 1944.

Beretningen godkendtes enstemmigt. Kassereren, assurandør, cand. act. *C. W. Petersen*, aflagde regnskabet, der takket være forhøjet kontingent, forøget tilskud fra Frederiksberg Kommune og et tilfredsstillende salg af publikationer, sluttede med et overskud på 9.502,75 kr. *Dirigenten* konstaterede regnskabets behørig revision, hvorefter der blev givet decharge.

Ved de efterfølgende valg blev såvel de afgående bestyrelsesmedlemmer som den afgående revisor genvalgt.

Formanden takkede dirigenten for ledelsen af generalforsamlingen og gav ordet til aftenens foredragsholder, bankrevisor *Kaj Foltmar*, der i sit foredrag om justitsråd Westermann på Forhaabningsholm gav et på samme tid fængslende tidsbillede fra Frederiksberg omkring år 1800 og en menneskeligt bevægende skildring af justitsråd Westermanns dramatiske og tragiske skæbne. Foredraget påhørtes med største interesse og modtoges med stærkt bifald. *Formanden* takkede hjerteligt og beklagede, at ikke langt flere havde benyttet lejligheden til at høre dette fængslende foredrag, som selskabet imidlertid havde sikret sig offentliggørelse af i det kommende bind af »Frederiksberg gennem Tiderne«.

Styret har været samlet til møder d. 17. marts 1961 og d. 5. april 1962.

Arbejdsudvalget har holdt møder d. 25. november 1960, d. 25. januar 1961, d. 1. marts 1961, d. 8. november 1961, d. 20. november 1961, d. 25. januar 1962 og d. 22. marts 1962.

GAVER

Selskabet har haft den glæde at modtage følgende gaver:

1961. Fra dr. phil. Ole Rostock: 3 indrammede fotografururer med motiver fra Frederiksberg Have og Søndermarken.
1962. Fra bankrevisor Kaj Foltmar: en porcellænsskål med billede af Frederiksberg Toldkammer på Frederiksberg Jernbanestation.

SELSKABETS PUBLIKATIONER

JØRGEN HØRBØLL: FREDERIKSBERG FRA BONDEBY TIL STORSTAD. 1945. 154 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, I. 1946. 163 s. ill.

Indhold: *Eiler Nystrøm:* Frederiksberg Bys Oprindelse og Udvikling. *Niels Maare:* Frederiksberg Slot fra 1852 til vore Dage. *Harald Langberg:* Møstings Gaard og Hassagers Kollegium. *H. Carl Andresen:* Et Gadebillede, der forsvinder. *Ejner Carstensen:* Joakim Larsen som Skolemand. *Bjørn Kornerup:* Joakim Larsen som Skolehistoriker. *Sven Houmøller:* Joakim Larsens litterære Arbejder. Bibliografi.

ADAM OEHLENSCHLÄGER: FREDERIKSBERG. Et Digt. [1817]. 1947. 79 s.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, II. 1948. 187 s. ill.

Indhold: *P. B. Grandjean:* Frederiksberg Kommunes Vaaben. *S. Broholm:* Med Matrikulen gennem det gamle Frederiksberg. *Sprede Træk af Byens Udvikling.* *Charles Christensen:* Nogle Undersøgelser i Frederiksberg Have. *H. Carl Andresen:* De Classenske Boliger. *Chr. Grünwald:* Nye Træk til Belysning af Bakkehuset.

[WILHELM HENRIQUES]: FREDERIKSBERGSKE TILSTANDE. En Skizze af W. H. Med oplysninger ved G. Krogh-Jensen. 1949. 95 s.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, III. 1950. 132 s. ill.

Indhold: *Bjørn Kornerup:* Præsten Jens Frechland og hans Skrift om Frederiksberg 1807. *Ernst Priemé:* Frederiksbergs første folketingsmand Carl Christian Hall 1849-81. *Albert Fabritius:* Overretsjustitiarius Niels Frederik Schlegel. Formand for Frederiksberg Kommunalbestyrelse 1872-91. *Carl Dunreicher:* Bakkehusets Charme. Småstykker: *J. V. Irgens-Møller:* Springvandet ved Prinsens gaard. *Niels Maare:* Klokkerne på Frederiksberg slot. *Niels Maare:* Forværrelset til marmorbadet på Frederiksberg slot. *Erik Petersen:* Yrsa plads.

LITTERATUR OM FREDERIKSBERG. 3. udg. Udarb. af Frederiksberg Kommunebiblioteker. Under red. af J. Lehm Laursen. 1950. 200 s.

FREDERIKSBERG GENNEM 300 AAR. 1651-1951. Et Billedværk ved Mogens Lebech. Med en Indledning af Niels Maare. Red. af G. Krogh-Jensen. 1951. 247 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, IV. 1952. 180 s. ill.

Indhold: Bjørn Kornerup: Brevveksling mellem Camma Rahbek og E. C. Werlauff 1808-1818. Mogens Lebech: Raadhusgrunden. Kaj Foltmar: Mosendal.

[JACOB DAVIDSEN]: GAMLE MINDER FRA FREDERIKSBERG OG VESTERBRO. Af Petersen, Fuldmægtig. Med biografi og kommentarer ved *Niels Maare*. 1953. 183 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, V. 1954. 195 s. ill.

Indhold: Niels Maare: Fasangaarden. Tilføjelse til »Frederiksberg gennem Tiderne« IV. Carl Dumreicher: Kamma Rahbeks æsker, I. Birgitte Dall: Kamma Rahbeks æsker, II. J. Boisen Schmidt: Koleraen på Frederiksberg 1853. Niels Maare: Sejladserne i Frederiksberg Haves Kanaler.

ADAMINE GERBER: FREDERIKSBERG BY MED SIDEVEJE TIL PORTEN. Med Forord og Noter af *Niels Maare*. 1955. 121 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, VI. 1956. 203 s. ill.

Indhold: Mogens Lebech: Frederiksbergs ældste villakvarterer. Ernst Priemé: Det første sogneforstanderskab. Johannes Tholle: Om gartnerne ved Frederiksberg Have og Søndermarken.

DIGTERNES FREDERIKSBERG. Fra Oehlenschläger til Frank Jæger. Udvalgt og forsynet med indledning og kommentar af *Poul P. M. Pedersen*. Illustrationer af *Ebbe Sadolin*. 1957. 295 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE. Udstilling af historiske Billeder paa Frederiksberg Raadhus 29. december 1957 til 12. januar 1958 kl. 10-20. Arrangeret af Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg i anledning af Frederiksberg Kommunes 100-års jubilæum. 1957. 32 s. ill.

Med en indledning af *Mogens Lebech: Frederiksberg i billedkunsten.*

ROBERT NEIENDAM: FORLYSTELSERNES ALLÉ. De frederiksbergske Teatres Historie. Omslag og Vignetter af *Des Asmussen*. 1958. 300 s. ill.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, VII. 1958. 156 s. ill.

Indhold: Johannes Tholle: Om gartnerne ved Frederiksberg Have, dens økonomiarealer og i haveinspektoratet. Victor Hermansen: Frederiksberg Realskoles Historie. Niels Maare: Chr. F. Hetsch' Tegninger til Stuklofter paa Frederiksberg Slot. J. Boisen Schmidt: Forspillet til den store koleraepidemi. Alfred Dyre: Sporvognsstrejken på Frederiksberg i 1911. Småstykker: Niels Maare: Diderik Schäffers »Pyramide« i Dronning Sophie Magdalenes Paradekøkken paa Frederiksberg Slot. J. Boisen Schmidt: Frederiksberg Hospitals første sygevojn.

FREDERIKSBERG ÆLDRE KIRKEGAARD, II. *Sven Houniøller*: Paa Vandring i den stille Have. 1959. 207 s. ill.

Med plan over kirkegården.

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, VIII. 1960. 147 s. ill.

Indhold: *Anne E. Jensen*: Rahbek og de danske digtere. *Sigurd Sivane*: Nogle smaa Erindringer fra min Barndoms Frederiksberg. *Edit Rasmussen*: Fra Lindebo til Lorry.

FREDERIKSBERG ÆLDRE KIRKEGAARD, I. *Johannes Tholle*: Den stille haves historie. 1961. 141 s. ill.

Styret for Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg

SEPTEMBER 1962

Kommunaldirektør, cand. jur. C. F. Gerner Andersen.
Fhv. stadsarkitekt H. Carl Andresen.
Fhv. skoledirektør E. Carstensen, medlem af arbejdsudvalget.
Professor, dr. phil. Aksel E. Christensen.
Viceborgmester, pastor Johs. Eilschou-Holm.
Administrator, kgl. ordens-historiograf, dr. phil. A. Fabritius,
medlem af arbejdsudvalget.
Fhv. borgmester, direktør, cand. pharm. Vilh. Fischer.
Borgmester, branddirektør A. Stæhr Johansen, styrets formand.
Stadsbibliotekar Johs. Lehm Laursen, medlem af arbejdsudvalget,
selskabets sekretær.
Oberst Niels Maare, arbejdsudvalgets formand, styrets næstformand.
Assurandør, cand. act. C. W. Petersen, medlem af arbejdsudvalget,
selskabets kasserer.
Provst N. J. Rald.
Ekspeditionssekretær Rudy Schröder.
Rådmand, overformynder H. L. Thomsen.
Professor N. Thorkil-Jensen.

Revisorer:

Fuldmægtig Finn H. Blædel.
Fhv. bankbestyrer I. E. Haxthausen.

Selskabets adresse: Solbjergvej 25, København F.

Supplement til Medlemsfortegnelsen

i Frederiksberg gennem Tiderne V, VI, VII og VIII

NYE MEDLEMMER EFTER 1. NOVEMBER 1960

Aagaard, Steen, grosserer.	Lemholt, O., fuldmægtig.
Andersen, C. B., bankdirektør.	Linneballe, Poul, mag. art.
Bartholdy, Knud, arkitekt, M. A. A.	Markussen, Svend, boghandler.
Fontenay, Elisabeth, frk.	Mathiesen, Grete, fru.
Friehling, Elli, fru.	Mortensen, Hans Olaf, vognmand.
Fyhn, Oda, fru.	Mortensen, K. Ruud, ekspeditionssekretær, fru, »Karens Gaard« pr. Kvistgaard.
Hartmann, Jacob, direktør.	Nørfelt, Aage, skoledirektør.
Hejlesen, Birgitte, kommunelærerinde, frk.	Petersen, Axel, tandlæge.
Hjorth-Moritzsen, Alf, journalist, fil. kand.	Ravnkilde, E., overlærer, frk.
Holm, Børge, fuldmægtig.	Riis, Aage, fuldmægtig.
Holm, Viggo, læge.	Riis-Hansen, Kai, revisor.
Ibsen, Ellen, fru.	Satz, Margot, landsretssagfører, fru.
Ilse, P., rektor.	Schmith, Kai, overlæge.
Ingerslev-Jensen, Poul, operarepetitør.	Schrøder, Børge, ekspeditionssekretær.
Jarlbo, Poul, ekspeditionssekretær.	Simper, Ejnar, fabrikant.
Kajholt, Svend, salgschef.	Skott, E. M., fru.
Kastberg, Gunnar, sekretær, cand. jur.	Trinhammer, Aase Tonsgaard, bibliotekar, fru.
Lange-Nielsen, Sigurd, tandlæge.	Velk, Albert, civilpolitiassistent.
Langhoff, Hans-Jørgen, tømrermester.	Wieth, Hans, prokurist.
Larsen, Anni, kontorist, frk.	
Larsen, Harry, direktør.	
Lehmann, Svend, disponent.	

Hvor intet særligt er anført, er medlemmernes bopæl hovedstadsområdet.

AFGÅEDE MEDLEMMER

Alkjær, Ejl., professor.	Christiansen, Børge, sekretær.
Bagge, P. F., civilingeniør, konsul. †	Elers-Nielsen, Arne, vinhandler.
Bjørnum, Axel, læge.	Elmquist, Johs., driftsarkitekt. †
Blom, C., chefchef.	Frantsen, E., fru.
Christensen, Vilhelm, civilingeniør. †	Fredholm, L., mejerierjer.

Fyhn, Sverre, ingeniør. †	Lauritzen, A. S., arkitekt. †
Ganvig, K., kørelærer.	Leenders, P., rodekontrollør.
Hansen, Bror, overassistent. †	Markussen, Otto, boghandler. †
Hansen, Gersom E., lærer.	Mikkelsen, Kirsten, stud. polyt., frk.
Heering, O. C., overvagtimester.	Müller, Poul, inspektør.
Hejlesen, G. Fogh, pastorinde.	Møller-Sørensen, Elly, professorinde. †
Hekker, Gerda, sekretær, frk.	Nielsen, Jens, sognepræst.
Holm-Hansen, H., prokurist.	Olsen, Finn Hagen, disponent.
Irgens-Møller, J. V., slotsgartner. †	Petersen, Kai Willemoes, sparekassebestyrer.
Janssen, Aase Luplau, biblioteksassistent, fru.	Plum-Rasmussen, Erik, repræsentant.
Jensen, A.-E., portrætfotograf, frk.	Schellenberg, Else, fru.
Jepsen, H. K., fhv. stationsforstander.	Schlütter, J. V., grosserer. †
Johansen, J. Buus, direktør. †	Schmidt, Johann Boisen, stadsarkivar, cand. mag.
Jørgensen, Ib, arbejdsmand.	Schou, Erik, sognepræst.
Kaarslev, M. P., skræddermester. †	Schülein, A., boghandler. †
Kruse, Fr. Vinding, professor, dr. jur.	Suhr-Jessen, H. J. F., kaptajn.
Krøier, J., administrator. †	Thøgersen, Elna, fru.
Langhoff, Thor, tømremester. †	Ørsted-Müller, A. S., fuldmægtig. †
Larsen, Viktor, ingeniør. †	

Selskabet havde den 30. september 1962 689 medlemmer.

Register

Udarbejdet af Rigmor Pedersen

- Aagesholm – se »Canningaarden«
Allégade 54, 66, 89
Almindeligt Hospital 68
Analievej 26
Andersen, C. F. Gerner 96
Andersen, O. 56
Andersen, Ole 66
Andersen, Vilh. 48–50
Andresen, H. Carl 96
Anker, Carsten Tank 60, 80, 83, 86
Anker, Hedevig f. Wegener 60
Anna, dronning af England 89
Anna Sophie, prinsesse (senere kurfyrstinde af Sachsen) 89, 92, 93
Augusta Viktoria, kejserinde af Tyskland 7
Aumont, Arthur 56
Aumont, C. 24
- Bakkehusmuseet 96
Bargum, Henning Frederik 65–66, 69
Bech, Herman 81
Berg, C. A. C. 20–21
Bernier, J. J. 72
Bernstorff Gods 12
Bille, Gerhard Sivers 64
Bille, Steen Andersen 37
Blegdamsvej 18, 20
Blædel, Finn H. 96
Bodil Lars Datter 77
Bonsach, E. H. 56
Borgen, Bonaparte 10
Both, L. 71
Boye, Casper Johannes 57
Boye, Marie A. 57
Boye, Vilhelm Chr. 57
Brahe, J. C. Bille 27
- Brandes, Georg 47–48
Brinck-Seidelin, F. 26
Brodtkorb, F. A. 54–55
Brown, Peter Caspar Wessel 10
Bryde, Hans Nielsen 85
Brøndsted, Augusta g. Hall 47
Buchhave, Rudolph 79
Bülowsvej 65, 68, 73
Bønneløkke, P. C. 56
- »Canningaarden« (1906 Aagesholm) 64
Carl, hertug af Glücksborg 36
Carl, kurfyrste af Pfaltz 92
Carlsen, Løjtnant 56
Carstens, Christian Henrik 82
Christensen, Balthazar 16
Christensen, Lars 72
Christian V 89, 95
Christian VIII 12, 36, 52, 60, 80–81, 84
Christian, prins 38
Christian Albrecht, hertug af Holsten-Gottorp 92
Christian Frederik, prins (Christian VIII) 12, 36, 52, 60, 80–81, 84
Citadellet Frederikshavn 83
Collin, Edgar 56
Collin, Edvard 56
Collin, Jonas 53, 56
Conradt, Georg Emanuel 7–8
Conradt, Johan 7
Conradt-Eberlin, Adolf Theodor 34
Conradt-Eberlin, Adolph Emanuel – se Eberlin, Adolph Emanuel Conradt
Conradt, Christiane Margrethe f. Eberlin von Feriden 7
Conradt-Eberlin, Frederik Ulrik Andreas 34
Conradt-Eberlin, Frederikke g. Listov 32

- Conradt-Eberlin, Georg Emanuel (Conradt) 7-8
 Conradt-Eberlin, Johan Emanuel 34
 Conradt-Eberlin, Johanne Victorine, f. von der
 Recke 8-9, 13
 Conradt-Eberlin, Jonna g. Friis-Nielsen 30
 Conradt-Eberlin, Julie Alfrede f. Gade 16, 25, 32-
 33
 Conradt-Eberlin, Niels 34, 35, 97
 Conradt-Eberlin, Peter Johan Alexei 8-9, 11-12,
 14-15

 »Dalsgaard« (ved Kjellerup) 30, 31, 33
 Danneskiold-Samsøe, Conrad 7
 Danneskiold-Samsøe, Johanne Henriette Valen-
 tine, f. Kaas 7
 Danneskiold-Samsøe, Louise Sophie 7
 Dorn, Mette – se Matthisen, Mette
 Dorn, Peder 7
 Dorothea Juliane, prinsesse 89
 Dronninggaard 64, 89
 Dumreicher, Carl 96

 Eberlin, Adolph Emanuel Conradt 7-35, 97
 Eberlin, Jonna g. Friis-Nielsen 30
 Eberlin, Julie Alfrede f. Gade 16, 25, 32-33
 Eberlin von Feriden, Christiane Margrethe g. Con-
 radt 7
 Eberlin von Feriden, Georg Emanuel 7
 Eberlin von Feriden, Mette – se Matthisen, Mette
 »Eidsvold Verk« (Norge) 60, 86
 Eilschon-Holm, J. 97
 Elling, Chr. 90
 Ernst, kammerkontrollør 56
 Essen, Hans Henric von 81

 Fabritius, A. 97
 Falkoner Allé 57, 65
 Farumbaard 52
 Farvervænget (Svanholms Jorder) 65
 Fasangaarden 36-37, 40, 44, 47
 Fensmark, J. H. 41, 46, 52
 Feriden, Eberlin von – se Eberlin von Feriden
 Fogh-Andersen, E. 96, 97
 »Folkegave« 26
 Foltmar, Kaj 58-88, 98, 99
 Forhaabningsholm 59, 61, 64-79, 98
 Forhaabningsholms Allé 68, 69

 Fortunstræde 8
 Frederik III 89
 Frederik IV 90, 95
 Frederik VI 12, 83, 85
 Frederik VII 38, 52
 Frederik, prins 89
 Frederikke Amalie, prinsesse (senere hertuginde af
 Holsten-Gottorp) 89, 92, 93
 Frederiksberg Allé 48, 50
 Frederiksberg Have 36, 95, 99
 Frederiksberg Jernbanestation 99
 Frederiksberg Kommunalbestyrelse 18, 21, 23-25,
 28
 Frederiksberg Kommune 97, 98
 Frederiksberg Runddel 89
 Frederiksberg Slot 36-57, 95
 Frederiksberg Slots Lakajbygning 39, 40, 44, 46
 57
 Frederiksberg Slotskapel 45, 46
 Frederiksberg Toldkammer 99
 Frederiksberg ældre Kirkegaard 33, 77, 78, 96, 98
 Frederiksberg 38, 92
 Friedrich der Achte, hertug af Augustenborg 7
 Friis-Nielsen, Jonna f. Eberlin 30
 Friis-Nielsen, Peter 30
 Frimurerlogen 38, 55
 From, H. C. 61
 From, Ulrik 59

 Gade, Julie Alfrede g. Eberlin 16, 25, 32-33
 Gammel Kongevej 65, 68, 71, 72, 73
 Gammel Skodsborg 38
 Gerlings, Hermann 63
 Gordon, vævemester 68
 Graaes Enke, H. J. 75
 Grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse,
 Den 32
 Grundtvig, N. F. S. 46
 Grundtvigsvej 32
 Gyldenpalm, Andreas Dedekam 81-82
 Gyllembourg, Thomasine 47

 Haagen, Hans 76
 Hagen, J. 28, 30
 Hall, Augusta f. Brøndsted 47
 Hall, Carl Christian 47
 Hansen, A. C. 56

- Hansen, Anna Marie 74-79
 Hansen, Ejler 76
 Hansen, J. A. 26
 Hansen, Jørgen Chr. 54, 56
 Hauch, Adam Gottlob Oehlenschläger 36, 46
 Hauch, Adamine Vilhelmine Mathilde g. Koch 37, 46
 Hauch, Carsten 36-38, 41, 43, 45, 46-48
 Hauch, Christiane Georgine Elisabeth g. Hostrup 46
 Hauch, Frederikke Elisabeth (kaldt Rinna) 47-48
 Hauch, Ludvig Alfred 46
 Hauch, Ottilie Margrethe g. Hciberg 46
 Hauch, Ovine Frederikke Marie g. Rørdam 36-37, 46
 Hauch, William Frederik 46
 Haxthausen, I. E. 97
 Heering, Otto Carl 79
 Heering, Peter F. 79
 Heiberg, Johan Ludvig 38, 47
 Heiberg, Johanne Luise 38, 47
 Heiberg, Ottilie Margrethe f. Hauch 46
 Heiberg, Peder Andreas Christian 46
 Hermansen, Victor 90, 92, 95
 Holm, F. C. 54
 Holmegaards Glasværk 7
 Hornboldt, Villum 92-95
 Hostrup, Christiane Georgine Elisabeth f. Hauch 46
 Hostrup, Jens Chr. 46
 Houmøller, Sven 7-35, 97
 Howden, Arthur 67-69, 72
 Hærens Officersskole 38, 57
 Höecke, Poul Hermann 76
 Höyer, Ester Petersdatter g. Westermann 59
- Ibsen, Ole 78
 Ingerslev, Carl 26
- Jager (eller Jæger), Peter Anthon 64-65
 Jessen, Regine Margrethe 36
 Johan Georg III (af Sachsen) 92
 Johansen, A. Stæhr 96, 97
 Juell, C. C. 48
 Jæger (eller Jager), Peter Anthon 64-65
 Jørgen (Georg), prins 89
 Jørgensen, Julius Christian 18-19
- Kaas, Johanne Henriette Valentine g. Danneskiold-Samsøe 7
 Kaas, Mette – se Matthisen, Mette
 Kaas, Ulrik 7
 Kaas, Ulrik Christian 8
 Karen Laurence Enners Datter 77-78
 Karl X Gustav 89
 Karl XI 90, 92
 Karoline Amalie, dronning 36
 Kastellet 83, 85
 Kjærbølling, N. 43, 52-54
 Knabrostræde 75
 Koch, Adamine Vilhelmine Mathilde f. Hauch 37, 46
 Koch, Peter Frederik 46
 Kokkegade 79
 Kgl. Haveselskabs Have, Det 97
 Kgl. Teater, Det 54
 Kongens Bryghus 73
 Krebs, Conrad P. J. 10
 Krebs' Skole 10
 Krieger, A. F. 19-20
 Krogh-Jensen, Georg 5, 98
 Kronborg 90, 92
 Københavns Slot 90, 92
- Ladegaarden 65
 Lampevej 24
 Larsen, H. P. 21
 Larslejrstræde 68
 Laursen, Johs. Lehm 96
 Lehmann, A. 55
 Lehmann, Orla 12, 37, 39, 45, 55
 Levin, Israel Salomon 43, 48-50
 Lind, A. E. 56
 Lind, Dorthea Margrethe 77-78
 Lindencrone, C. Hegermann 52
 Listov, Frederikke f. Conradt-Eberlin 32
 Lundbye, C. C. 52
 Lüftzer, Nickel 92
- Maare, Niels 36-57, 89-95, 96-98
 Marie Sophie Frederikke, dronning 36, 38
 Matthisen, Albertus 89, 92
 Matthisen, Mette g.¹Dorn, ²Eberlin von Feriden, ³Kaas 7
 Matthisen, Søren 7

- Meldahl, F. 40, 46, 54
 Mentz, Henrik 66
 Metropolitanskolen 10
 Millech, Knud 45
 Mitchell, Alexander 72
 Mitchellstræde 72
 Moltke, A. C. F. 37, 39, 45, 50-52
 Moltke, Frederik 81
 Moore, vævemester 68
 Møller, Anthon 54-55
- Neergaard, J. M. V. 57
 Nellemann, S. 24
 Niels Juels Gade 56
 Nielsen, J. J. 16
 Nisbeth, vævemester 68
 Nutzhorn, C. C. 56
 Nutzhorn, T. 56
 Ny Amager – se Ny Hollænderby
 Ny Bakkegaard 47
 Ny Hollænderby 89-95
 Ny Kongensgade 55
 Nygade 12
 Nystrøm, Arne 90
 Nystrøm, Eiler 67, 90, 92
 Nytorv 12
- Ording, Carl 66
 Overskou, Th. 56
- Palle, Andreas Christian 73, 79
 Pathcier, Asta 31
 Pedersen, Otto 64
 Petersen, C. W. 97, 98
 Petersen, Carl Nicolai 16-18
 Petersen, Jac. 89, 92
 Pile Allé 40, 44, 56, 57
 Pilestræde 82
 Poulsen, P. 76
 Prinsens Gaard 90
 Prinsesse Vilhelmines Have 50
 Prinsessernes Gaard 89-95
- Raadhusstræde 82
 Ramm, Peter Gottfred 30
 Rantzau (egl. Ravnsberg), Erhardine 54
 Rasmussen, gårdejer 20
- Ravnsberg (kaldt Rantzau), Erhardine 54
 Recke, Adolph von der 10, 15
 Recke, Johanne Victorine von der, g. Conradt-
 Eberlin 8-9, 13
 Recke, Peter Blankenberg von der 13
 Rolighedsvvej 65
 Rosenaaen 65, 68
 Rosenborg 90, 92
 Rosenørn, M. H. 20
 Rostock, Ole 99
 Rørdam, Ovine Frederikke Marie f. Hauch 36-37,
 46
 Rørdam, Thomas Skat 46
- Sally, A. I. G. 56
 Sally, Clara F. H. 56, 57
 Sally, H. 56
 Sally, V. 56, 57
 Sandviggaard 7
 Sass, J. H. 86
 Scheel, A. W. 56
 Scheel, C. F. 56
 Schlegel, Fritz (Henrik Frederik Vilhelm) 10
 Schlegel, Niels Frederik 10, 23-25, 28
 Schou, Philip 24
 Schrøder, Rudy 96
 Sibbern, F. C. 47
 Siboni, Joseph 54
 Simonsen, Simon 54
 Simony, C. F. 22
 Skandinaviske Bryggerhøjskole, Den 69, 73
 Skindergade 86
 Smith, Daniel Peter 61-62
 Smith, Troels 61
 Smitt, John 70
 Sophie Amalie, dronning 89
 Sophie Hedvig, prinsesse 55
 Sorgenfri 36
 Sorø Akademi 36
 Sporon, Carl Georg Nicolai Vilhelm 14
 Sporon, Christian Gottlieb Egede 14
 Sporon, Poul Egede 14
 Steen Blichersvej 30
 Storm, Edvard 47
 Sundbye, Niels 88
 Surendalen (Norge) 59
 Svanholms Jorder (Farvervænget) 65

- Svendsen, Lars 78
Søndermarken 99
- Tholle, Johannes 96
Thomsen, H. L. 97
Thorkil-Jensen, N. 96, 97
Thorvaldsensvej 68, 72, 73
Thurah, Lavrids de 90
Timachoff, Alexei Ivanovitch 8
Topp, A. L. 24
Tribolet, overleget 90
Tribolet, Johan 90-92, 95
Turretin, Jacques 9
- Ulrikke Eleonora, prinsesse (senere dronning af Sverige) 89, 92
- Valby Bakke 95
Valdemarsgade 30
Walther, Christiane Dorothea g. Wegener 60
Wegener, Christiane Dorothea f. Walther 60
Wegener, Hedevig g. Anker 60
Wegener, Wilhelm Theodor 60
Wegener, Wilhelmine Marselia Christiane g. Westermann 60-63, 73, 77-79, 86
Welhaven, J. S. 47
Welinder, fru, f. Gillieson 90
Welinder, G. 90
Wendler, Th. 56
- Wentzel, Friderich 78
Westermann, Bernt 59
Westermann, Bernt Wilhelm 63-64, 86
Westermann, Ester Petersdatter f. Höyer 59
Westermann, Jens 62
Westermann, Johan Peter 62-63
Westermann, Johan Theodor 63-64
Westermann, Marcus C. 58
Westermann, Marcus Nissen 58-88, 98
Westermann, Wilhelmine 62
Westermann, Wilhelmine Marselia Christiane f. Wegener 60-63, 73, 77-79, 86
Vestervold 68
Wexschall, Friderich Thorkildsen 54
Wilhelmine, prinsesse 36, 52
Vilhelmine Ernestine, prinsesse (senere kurfyrstinde af Pfaltz) 89, 92
»Wilhelminelyst« 73
Winsnæs, Hans Monsen 64
Vodroffsgaard 66, 69, 70
Wolff, Carl Johannes 19
Volquartz, A. C. 56
Württemberg, Carl Gottfried 83, 85
- Zoologisk Have 50, 52, 54
Zoologisk Museum 63
- Oehlschläger, Adam 36-37, 46-47
Ørstedesvej, H. C. 30, 73

Indhold

<i>Sven Houmøller</i> : Birkedommer Eberlin	7
<i>Niels Maare</i> : Frederiksberg Slots Beboere fra 1852 til 1868 . .	36
<i>Kaj Foltmar</i> : Justitsraaden paa Forhaabningsholm	58
<i>Niels Maare</i> : Prinsessernes Gaard i Ny Hollænderby	89
Selskabets virksomhed, ved sekretæren	96
Supplement til Medlemsfortegnelsen	103
Register, ved <i>Rigmor Pedersen</i>	105

FREDERIKSBERG GENNEM TIDERNE, IX, I
er sat med Monotype Bembo og trykt på Specialtryk
i Nordlundes Bogtrykkeri, København
Klicheerne er udført i F. Hendriksens Eftf.
Reproduktions-Atelier

NORLUNDE
KØBENHAVN